

„კაცი არ ყველა სწონია, დიდი ძეს კაცით კაცადის“ (ზუსთაველი)

როსტომ ტაბატაძე

ეპიზოდები კომუნისტური
ცხოვრებიდან

„ჩვენი არ ყველა სწორია, დიდი ძეს ჩვენი ჩატაშდის“ (ანსაუფლი)

როსტომ ტაბატაძე

ეპიზოდები კომუნისტური ცხოვრებიდან

თბილისი
2012

ტირაჟი 1000

ფასი სახელშეკრულებო

ნიგნი გამოდის ავტორის ხარჯებით

ISBN 978-9941-0-4472-4

ავტორისაბან

1976 – 91 წლებში პარტიული და საბჭოთა ორგანოების ჭი-ათურის საქალაქო სტრუქტურებში ვმუშაობდი, აქედან შვიდ წელზე მეტი პარტიულ სამუშაოზე გავატარე. პარტიის ჭი-ათურის საქალაქო კომიტეტში მეჭირა საერთო განყოფილების გამგის თანამდებობა. დადგენილი რეგლამენტის თანახმად, ჩემს ხელში უნდა გაეგლო საქალაქო კომიტეტში შემოსულ და გა-სულ ყველა სახის წერილობით და ზოგჯერ ზეპირ ინფორმაცი-ასაც. მევალეობდა პირად საკითხებზე მოსულ მოქალაქეებთან მუშაობა, გრამატიკულად ვასწორებდი და დოკუმენტის სახეს ვაძლევი საქალაქო კომიტეტის ბიუროს, პლენუმისა და კონ-ფერენციის ოქმებს. აქედან გამომდინარე, მქონდა ინტენსიური ურთიერთობა საქალაქო კომიტეტის მდივნებთან, განსაკუთრე-ბით კი – პირველთან და ამიტომ ვფლობდი დიდ ინფორმაციას.

დროის იმ მცირე მონაკვეთში, რაც პარტიულ სამუშაოზე გავატარე, კომპარტიის ცხოვრებაში ბევრი რამ შეიცვალა. შეიცვალა ცეკას ოთხი გენერალური მდივანი – (ბრეჟნევი, ანდ-როპოვი, ჩერნენკო, გორბაჩოვი). მაგრამ შექმნილი ვითარების რეალურად შეფასება მათ ვერ შეძლეს. ანდროპოვი შეეცადა მმართველობის თავისებური სტილის შემოღებას, მაგრამ არ დასცალდა. რადიკალურ ცვლილებებზე წავიდა გორბაჩოვიც, მაგრამ სულ სხვა მიმართულებით. სტალინის შემდეგ უძრაობა-ზე „დაპროგრამებულმა“ კომუნისტურმა პარტიამ რყევებს ვერ გაუძლო და მის სტრუქტურებში ჩემი საქმიანობის დაწყებიდან მოკლე ვადაში დასრულდა მისი მუდმივი მმართველობის ლე-გენდა. მაგონდება მოკრძალებული პრეტენზია ღარიბი გლეხი-სა, რომელიც ეზოში ჩამოვარდნილ მკვდარ ყვავს მიმართავს: – შე დალოცვილო, თუ მართლა 300 წელიწადს ცოცხლობ, რაღა ჩემს ეზოში აღმოგხდა სულიო.

დაახლოებით ასე იყო ჩემს შემთხვევაშიც, კომპარტიის „ჭი-რისუფლის“ როლში აღმოვჩნდი. როცა „მიცვალებული“ წინ გიდევს, ემოციები მძლავრობს. კომპარტიის „ჭირისუფლის“ პოზიციიდან ვწერდი წერილებს გაზეთის ფურცლებზე, სადაც სრულიად გულწრფელად ვიცავდი არა კომუნისტურ იდეებს,

არამედ ამ იდეების მსხვერპლ ადამიანებს და დღესაც, როცა ემოციები ღაცხრა, მიჭირს კორექტივების შეტანა მათ შინაარსში.

კომუნისტური მმართველობის 70 – წლიან მონაკვეთს, ზოგჯერ, ერთ მთლიანად მოიაზრებენ, რაც დიდი შეცდომაა. როგორც ქვეყნის მართვის, ისე ხალხთან ურთიერთობის თვალსაზრისით, ეს პერიოდი მკვეთრადაა ორად გამიჯნული. გამიჯნულია „ცად და დედამიწად“, – სტალინურ და ანტისტალინურ პერიოდებად. სტალინური პერიოდი ესაა გაუცნობიერებლად მარქსისტული იდეებისადმი მოსახლეობის დიდი ნაწილის ერთგულების, კომუნიზმის მტრებთან (ფაშიზმი, ტროცკიზმი და სხვა) დაუნდობელი ბრძოლის, ნგრევის, შემდეგ კი აღმშენებლობის, მოძრაობის და მხოლოდ მოძრაობის, საერთო სახალხო ქონებიდან (სახელმწიფო) „ნემსის“ ქურდობისათვის უკაცრესად დასჯის პერიოდი. ანტისტალინური – მარქსისტული იდეებისადმი იმედგაცრუების, მიშვებულობის, განუკითხაობის, ქაოსისა და უძრაობის, სახლმწიფო ქონებიდან „აქლემის“ ქურდობისათვის „მწვანე შუქის“ ანთების პერიოდი. პირველ პერიოდში ქვეყანა სტალინის „მტკიცე“ ხელით იმართებოდა. მეორეს კი – საერთოდ არ ემჩნეოდა მართვა, იგი ინერციით მიდიოდა.

ჩემთვის მიუღებელია რომ დღეს, ხელმძღვანელ კომუნისტთა სხვადასხვა თაობის წარმომადგენლებს, თანაბრად აკისრებენ პასუხისმგებლობას მთელ კომუნისტურ ეპოქაზე. უნაკლო ადამიანები, მითუმეტეს ხელმძღვანელი მუშაკები, არ არსებობენ. ხელმძღვანელის კეთილშობილური თვისებები, თუ მას ასეთი გააჩნია, საკმაოდ მკაცრი რეჟიმისა და დიქტატურის პირობებში უფრო მკვეთრადაც ვლინდება. მაგრამ ასეთები თვითრეკლამას არ აკეთებენ, ეს სხვამ უნდა დაინახოს.

კომუნისტური ეპოქის ღრმა ანალიზი მეცნიერთა საქმეა. მე კი, როგორც მეორე პერიოდის თანამედროვე და მოკლე ვადით პარტიული მუშაკი, ვწერ იმას, რაც ჩემს დროს, ზოგჯერ კი უშუალო მონაწილეობით ხდებოდა. თავს ვალდებულად ვთვლი ჩემს გვერდით მოღვაწე და ზოგიერთ სხვა ხელმძღვანელ კომუნისტთა მისამართით ვთქვა მადლიერების სიტყვები, რაც მათ

დაიმსახურეს. მკითხველს ვთავაზობ მეხსიერებაში შემორჩენილ სხვა სახის ინფორმაციასაც, მიმაჩნია, რომ ეს „წინა კაცის“ მოქალაქეობრივი ვალია.

წიგნში შეტანილია აგრეთვე წინა წლებში ჩემს მიერ ადგილობრივ პრესაში გამოქვეყნებული და ზოგიც გამოუქვეყნებელი წერილი. მათი შინაარსის დროსთან შესაბამისობაში აღქმის მიზნით, მკითხველს დროებით მოუწევს ახლო წარსულში გადანაცვლება, რისთვისაც ბოდიშს ვუხდი მას.

პატივისცემით, როსტომ ტაბატაძე.

„წითელი“ პრისკაცები

„კაცი არ ყველა სწორია, დიდი ძეს კაცით კაცამდის.“ – გვმოდურავს რუსთაველი. კაცებს (ადამიანებს) შორის ეს დიდი განსხვავებულობა იგრძნობა ყველგან და ყველაფერში, მათ შორის საერთო – სახალხო საქმეების კეთებისადმი დამოკიდებულებაში. ერთნი მხოლოდ საკუთარი თავისთვის და ოჯახებისთვის არსებობენ, მეორენი კი – სხვებისთვისაც. საზოგადოება ხედავს და აფასებს მეორე კატეგორიის ადამიანებს, მაგრამ ისინი, სიკვდილის შემდეგ მაინც იჩაგრებიან, დუმბადის სიტყვებით რომ ვთქვათ, ზოგჯერ მათ „ქურდი კოლას“ გვერდით მარხავენ.

ამ მხრივ კომუნისტები ყველაზე მეტად დაიჩაგრნენ. ეს ნახევარ მილიონამდე კაცი სიცოცხლეშივე ერთად „დამარხეს“ და წარწერაც საერთო გაუკეთეს – „ქართველი კომუნისტები“. გამოკვეთილი არიან მხოლოდ მაღალი თანამდებობის პირები, მათ შორის რაიკომებისა და ქალაქკომების პირველი მდივნები, ისინი უფრო ღრმად „დამარხეს“, წარწერა კი ერთნაირი გაუკეთეს, თითქოსდა ყოველმხრივ მსგავსი ადამიანები.

„ყოველი საზოგადო და პოლიტიკური მოღვაწე თავისი ეპოქის შვილია, მის მთელ საქმიანობას დროის ბეჭედი აზის, კონკრეტული პოლიტიკური ვითარების კვალი ამჩნევია“ – ეს ფრაზა, რამდენიმე წლის წინ, ერთ – ერთი საგახეთო პუბლიკაციიდან ამოვინიშნე. ვინც დროს და ვითარებას ანგარიშს არ უწევს, მას-

ზე ამბობენ დინების საწინააღმდეგოდ ცურავსო. არაერთი ქართველი მოღვაწე შეეწინააღმდეგა აბობოქრებულ მდინარეს და საკმაოდ სავალალო შედეგებიც დაატყდა თავზე ჩვენს ქვეყანას. სწორედ ქართული მენტალიტეტის შედეგად მიმაჩნია ის, რომ სსრ კავშირის დაშლის ისტორიულად გარდაუვალი პროცესების ფინალში, უკიდევანო იმპერიის ხალხებს შორის, ქართველმა ხალხმა თავის თავზე მიიღო ყველაზე მძიმე და მტკივნეული დარტყმები, რაც თან სდევს განწირულის ბოლო გაბრძოლებას.

დინების საწინააღმდეგოდ „ცურვით“, ჩემი აზრით, გამორჩეული მაინც მეფე თეიმურაზ პირველია. ისტორიკოსი გვამცნობს, რომ ზოგჯერ, მის მიერ „უდროჟამოდ მოქმედი ხმალი შინაურ თანამომძეს უფრო მეტ სისხლს აქცევინებდა, ვიდრე ქართველი ხალხის მტერს და მოსისხლეს.“ ასეთ პოლიტიკას კი შედეგად მოჰყვა მძვინვარე შაჰ აბასის მიერ კახეთის აოხრება და ასიათასობით მისი მკვიდრის, მათ შორის თვით მეფის ოჯახის წევრთა ამოწყვეტა და დარჩენილთა გადასახლება. ისტორიას კი შემორჩა მეფე – პოეტის მწარე გოდება – „სოფელმან თვისი სიმუხთლე ჩემზედა არა დალია, მამკვდინებელი წამალი მე მასვა, მან არ დალია..“

მეფე ვახტანგ მეექვსემ, გაითვალისწინა ერის ისტორიის ტრაგიკული გაკვეთილები და დაასკვნა, რომ – „მთავარი შინაგანი სინდისი ყოფილა და მარტო ქრისტეს სჯულისათვის გაკერპებული კაცი, ბევრს ვერაფერს გააკეთებს თავისი ქვეყნისთვის“ – ო. ასეთი შთაგონებით ეწვია იგი ირანის შაჰს, დაეთანხმა მას „გათათრებაზე“, შემდეგ დაბრუნდა საქართველოში და შეუდგა ეროვნული საქმეების კეთებას.

ისტორიის მწარე გაკვეთილებიდან და არსებული რეალობიდან გამომდინარე მიმაჩნია, რომ ძირითადად სწორ პოზიციაზე იდგნენ ქართველი კომუნისტები, რომლებიც თანამშრომლობდნენ კომუნისტურ რეჟიმთან და არცთუ პასიურად ამზადდებდნენ საზოგადოებას ცვლილებებისთვის.

ასეთი დასკვნის გაკეთების საფუძველს მაძლევს მე ქალაქ ჭიათურის პარტიული და საბჭოთა ხელმძღვანელების გვერდით მრავალწლიანი მუშაობის სტაჟი და ამ პერიოდში საქართველოს კპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებულ დახელოვნების

კურსებზე მოსმენილი მრავალი ლექცია.

1977 წელს საქალაქო საბჭოს აღმასკომის თავმჯდომარემ, ოთარ გოგატიშვილმა, საქართველოს გასაბჭოების დღესთან დაკავშირებით საზეიმო სხდომის მოხსენების დაწერა დამავალა. მეც დაწერე და წარვუდგინე. როცა მოხსენებას გაეცნო, დამიძახა და შენიშვნა მომცა – არ ჩანსო „უფროსი ძმის“ როლი. სიტყვაში – „უფროსი ძმა“ – ირონია იყო ჩადებული. შემდეგ დაუძახა განყოფილების გამგეს, დიმიტრი (დიტო) ტატიშვილს და უთხრა: – შენი ინსტრუქტორი (ჩემზეა საუბარი), გამოუცდელია და მოხსენებას შენი თვალთ გადახედე, ხომ იცი მაგას „კგბ“ მთელი თავისი აგენტურული ქსელით უსმენსო. თანაც გააფრთხილა – შენ ყოველ წელიწადს ერთსა და იმავეს მიწერ და ცოტა რამ სიახლე შეიტანე მოხსენებაშიო. – რა ვქნა ოთარ მიხაილოვიჩ, ეს გასაბჭოება ერთხელ მოხდა და სანამ ის არ შეიცვლება, ახალი რა დაწერო. აღექსანდრე ყაზბეგმა რომ დაწერა „ხევისბერი გოჩა“, დაუსვა წერტილი და დაამთავრა.

– გოჩა კი დაამთავრა, მაგრამ „ელგუჯა“ – გააგრძელა...

– რომც არ გაეგრძელებია, „ელგუჯა“ მაინც არ მოკვდებოდა.

ეს დიალოგი არსებული წყობილებისადმი ირონიით იყო გაჟღენთილი, „ელგუჯას“ უკვდავება კი ეროვნულ სულთან იყო ასოცირებული. მსგავსმა შენიშვნებმა და გამოთქმებმა კომუნისტურ დღესასწაულებზე, გარდამავალი წითელი ღროშების გადაცემისა და სხვა ცერემონიალებზე, დამარწმუნეს, რომ მაღალი თანამდებობის ქართველ კომუნისტთა სახითაც კი, საბჭოთა ხელისუფლებას არ ჰქონდა მყარი და საიმედო დასაყრდენი. ეს რწმენა კიდევ უფრო განმიმტკიცდა პარტიის ჭიათურის საქალაქო კომიტეტის აპარატში მუშაობის პერიოდში. იმ წლებში საქალაქო კომიტეტის პირველი მდივანი – (ჭიათურელთა თავკაცი) – ომარ ხოფერია იყო. იგი მეტად კეთილი, ღრმად განათლებული და ლიდერისათვის დამახასიათებელი ყველა დადებითი თვისებებით აღჭურვილი პიროვნება იყო. ხშირად ხმარობდა გამოთქმას – „რა ვქნათ, ასეთ ქვეყანაში ვცხოვრობთ“. ასეთ გამოთქმას კი ხმარობდა მაშინ, როდესაც წააწყდებოდა წინააღმდეგობას ცხოვრების საყოველთაოდ დამკვიდრებულ, ქართულ, ტრადიციულ წესსა და მოქმედ კანონმდებლობას შორის. მსგავს

წინააღმდეგობებს კი რა დაღევედა ქვეყანაში, სადაც გარკვეული სახის კონკრეტული ქმედება (თუნდაც ჭაჭის არაყის გამოხდა) სისხლის სამართლის დანაშაული იყო. უმოქმედობა (ჭაჭის გაფუჭება) – კი სირცხვილი.

ომარ ხოფერიას მიდგომა განსახილველი თვითოეული საკითხისადმი ორიგინალობითა და ინდივიდუალურობით გამოირჩეოდა. ერთხელ, ბიუროს სხდომაზე წარმოდგენილი იყო ერთ – ერთი ხელმძღვანელი მუშაკის ინფორმაცია ზამთრის სეზონის მზადებასთან დაკავშირებულ საკითხზე. პროექტში აღნიშნული იყო ზამთრის სეზონისათვის საწვავის, ინვენტარის შეძენის, მათი ტრანსპორტირების და სხვადასხვა სახის სამუშაოების შესრულებისას სერიოზულ ფინანსურ დარღვევებზე. ბიუროს სხდომაზე ხოფერია ეკითხება საკითხის შემომტანს – („ბრალმდებელს“):

– თქვენ წერთ, რომ ინვენტარი შეძენილია საფინანსო დისციპლინის უხეში დარღვევებით, რაში გამოიხატება ეს დარღვევები? პასუხი: – მაგას უფლება არ ჰქონდა ინვენტარი შეეძინა ორგანიზაციის ხარჯებით, მით უმეტეს ნაღდ ანგარიშზე. თავის სამინისტროში გასული წლის შედეგების წარდგენისას, მას უნდა დაესაბუთებია ამ ინვენტარის საჭიროების აუცილებლობა და მოეთხოვა მათი გამოყოფა. ხოფერია „ბრალმდებელს“: – რატომ არ მოიქეცით ასე?

– არაერთხელ მოვიქეცი აგრე, მაგრამ შედეგი არ მოჰყვა, მათ ლოდინში გათბობის სისტემის მიწები გაიყინა და დასკდა. წელს კი მოვახერხე მათი აღდგენა.

– რატომ დაგჭირდა „კაჭკის“ ყიდვა?

– ეზოში მანქანა ვერ შედის, ნახშირი მიყრია ეზოს გარეთ და „კაჭკით“ ვეზიდები ნახშირს „კაჩიკარიაში“. კითხვა ბრალმდებელს: – საწვავი და შეძენილი ინვენტარი ადგილზეა? პასუხი: – კი ბატონო.

საფინანსო დისციპლინის დარღვევები მრავალმხრივი და საკმაოდ სერიოზულია. ხოფერია ხედავს, რომ ხელმძღვანელი ვაჟკაცურ რისკზე წასულა, მაგრამ კანონის აშკარა დარღვევებიც სახეზეა და იგი უნდა დაისაჯოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სხვა მაკონტროლებელი ორგანოების მიერ მათი აღმოჩენისას,

მას უფრო მკაცრი შეფასებები მოჰყვება. ხელმძღვანელს პარტიულ სასჯელს ადებენ. იგი განაწყენებული ტოვებს დარბაზს და ჩაილაპარაკებს – არ ღირს მუშაობა. ხოფერია თავს გადააქნევს და ამბობს – გადავედით სხვა საკითხზე.

მეორე დღეს ეს ხელმძღვანელი ხოფერიასთან მიღებაზე შემოდის, ვატყობ ძალზე აღელვებულია. ხელში გაზეთი უჭირავს და მასში თეთრი ფურცლის ყური მოჩანს. ხოფერია წამოდგა. ღიმილით შეხვდა, ხელი ჩამოართვა და დაბრძანდითო უთხრა. სხვა დროს სიტყვას, „დაბრძანდით“, მოჰყვებოდა ხოლმე სიტყვა „გისმენთ“. ამჯერად კი ხოფერიამ თვითონვე დაიწყო საუბარი:

– ისე, კაცურად შენ მართალი ხარ, შენს ადგილზე მეც აგრე მოვიქცეოდი.

– თუ თქვენც ჩემსავით მოიქცეოდით, მე რატომ დამსაჯეთ ?

– მე რომ შენსავით მოვიქცეოდი, სამსახურიდან მომხსნიდნენ და პასუხისგებაში მიმცემდნენ. შენ კი მხოლოდ საყვედური გამოგიცხადე, იმასაც მალე მოგიხსნი, საქმე კი გაკეთებული დარჩება.

რა ვქნათ, ასეთ ქვეყანაში ვცხოვრობთო – სთქვა ხოფერიამ და საკითხის გაუბრალოების მიზნით საუბარი სხვა თემაზე გადაიტანა. პრობლემები გამოჰკითხა, რჩევა – დარიგებები მისცა და დახმარებაც აღუთქვა. ბოლოს ისევ საკითხს დაუბრუნდა და ჰკითხა – ის „კაჭკა“ რამდენ ხანს გეყოფაო.

– ერთი ხუთი წელი.

– ჰოდა მანამ რაღაც შეიცვლება. ხოფერიას ელიმება.

ორთავენი წამოდგნენ, ხელმძღვანელი მიდის, ხოფერიამ რამდენიმე ნაბიჯზე გააცილა იგი, მხარზე ხელი დაადო და თბილად უთხრა – აბა შენ იცი, მიხედუ საქმესო. ცოტა ხნის შემდეგ მეც გამოვდივარ ხოფერიას კაბინეტიდან. ვხედავ ეს ხელმძღვანელი კვლავ მისაღებში დგას. მივდივარ ჩემი კაბინეტისკენ და მომყვება ისიც, კაბინეტში ერთად შევდივართ, ორთავე ვსხდებით. ის გაზეთიდან იღებს ფურცელს და მაწვდის. ვკითხულობ, განცხადებაა მდივნის სახელზე – გადადგომას ითხოვს. რატომ მდივანს არ გადაეცით ეს განცხადება? – ვეკითხები მე.

– ისეთი საუბრის შემდეგ, მაგას როგორ გამოვაჩენდი, მაგ

კაცისგან, საყვედური კი არა, გალახვაც არ მეწყინება, ნეტავი შენ, მაგ კაცის გვერდით რომ მუშაობ – მეუბნება მე – შემდეგ მართმევს თავის განცხადებას, ხევს, ყრის იქვე ურნაში და გადის კაბინეტიდან. და მართლაც, ომარ ხოფერიამ, პირადი მაგალითით, მე წესიერი და პატიოსანი კაცის ცხოვრების უალტერნატივობაში დამარწმუნა.

ხოფერიასთან ტელემაუწყებლობის კორესპონდენტი შემოვიდა და უთხრა: დავალებული მაქვს გადაცემისთვის – „ბიუროკრატიის გაღერეა“ – ერთი ხელმძღვანელი მუშაკი წარვადგინო და საკითხი თქვენთან უნდა იყოს შეთანხმებულიო. იმ სატელევიზიო გადაცემას ალბათ უნდა მოჰყვეს ჩემს მიერ საკითხის ბიუროზე განხილვა და სამსახურიდან ამ ხელმძღვანელის მოხსნა – ამბობს ხოფერია. – აუცილებლად – ადასტურებს კორესპონდენტი.

ჭიათურაში ასამდე საწარმო და დაწესებულება არსებობდა. მათი ხელმძღვანელებიდან ერთზე უნდა შეეჩერებია არჩევანი ხოფერიას. ვინ გავიმეტო? – სთქვა მან, შუბლზე ხელი მიიღო და ფიქრებში ჩაღრმავდა. ჩემს თვალწინ გაიელვა რამდენიმე ხელმძღვანელი მუშაკის სახემ და მეგონა ხოფერია მათ შორის ერთერთს „გაიმეტებდა“, მაგრამ ეს ასე არ მოხდა. როცა მან ხელი ჩამოიღო, სახე მკვეთრად ჰქონდა შეცვლილი, შეწუხებული იყო. ესე იგი ერთი ადამიანი უნდა გავწირო და ჯერაც არ ვიცი ვინაა ის – ამბობს ხოფერია.

– ეს თქვენზეა დამოკიდებული ბატონო ომარ.

– მერე და რატომ უნდა იყოს ჩემზე დამოკიდებული, მე რა ღმერთი ვარ? რა ქვეყანაში ვცხოვრობთ.

– რა ვიცი, ლენინის ძეგლი კი ჩაგიხუტებიათ გულში (იმ ხანებში ლენინის ძეგლი კულტურის სასახლის ეზოდან ადმინისტრაციული სახლის ეზოში გადმოვიტანეთ).

– ეგ ოთარ მიხაილოვიჩისა (აღმასკომის თავჯდომარე) და ჯემალ გურულის (მეორე მდივანი) დაჟინებული მოთხოვნით გააკეთეთ. ისინი ძველი კომკავშირული მუშაკები არიან, ლენინი მათთვის ახალგაზრდულ ასაკთან ასოცირდება და ფანჯრიდან რომ უყურებენ მის ძეგლს, სიამოვნებას განიცდიან.

– ცხოვრებაში თუ იცავთ ლენინურ ნორმებს?

– მაგისი რა მოგახსენოთ. იცინიან.

ეს კომკავშირი ღუპავს ახალგაზრდა თაობას. ისინი ადრეულ ასაკშივე პოლიტიკურად თითქოს ბერდებიან, ყველაფერში გათვითცნობიერებულნი ხდებიან, იციან რომ ვაშენებთ იმას, რასაც ვერასდროს ვერ ავაშენებთ და რწმენადაკარგულნი ფორმალიზმის ჭაობში ეფლობიან. ეს თაობა ეპოქის მსხვერპლია – სთქვა კორესპონდენტმა.

საუბარში ემოციურად ჩართულ კორესპონდენტს დაავიწყდა, რომ თანამოსაუბრის გარდა, იქ მეც ვიმყოფებოდი და რომ შემომხედა, თითქოს შეკრთა. ხოფერიამ შენიშნა კორესპონდენტის უხერხულობა და დაამშვიდა – ნუ შიშობ, მაგასთან ნათქვამი სიტყვა წინ არ დაგხვდება, ისე მაგას არ აქვს გავლელი კომკავშირული წრთობა და იგრძნობა კიდევ ყოველ ნაბიჯზე, მაგისი აღმასვლა პედაგოგიური საქმიანობიდან დაიწყო.

გულანდილი დიალოგის შემდეგ ისევ საქმეზე გადავიდნენ. საუბარში კორესპონდენტებმა საჩხერე და ხარაგაული ახსენა. საჩხერე და ხარაგაულიც შენი ზონებია? – ეკითხება ხოფერია. კითხვაზე დადებითად პასუხობს კორესპონდენტი. ჰოდა ეს უხერხულობა ამაცილე, იქნებ ბიუროკრატი იქ უფრო გამოკვეთილი იყოს. – ამბობს ხოფერია. მან კორესპონდენტი დაითანხმა, გაისტუმრა და გამომშვიდობებისას დიდი მადლობაც გადაუხადა.

სახალხო სასამართლოს თავმჯდომარე შემოვიდა. ეტყობა მოწვეული ჰყავდა. ცეკას დადგენილება გადაშალა, ალაგ – ალაგ სტროფებს წითელი ხაზი ქონდა გავლებული. დადგენილებაში აღნიშნული იყო, რომ „ქალაქ ჭიათურის ადმინისტრაციული ორგანოები სუსტად მუშაობენ ლოთობის წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში, მათ არაყის გამოხდისა და შენახვის ფაქტზე არცერთი დამნაშავე არ გაუსამართლებიათ. პარტიის ჭიათურის საქალაქო კომიტეტი კი არ იჩენს სათანადო მომთხოვნელობას ამ სფეროში დასაქმებული კომუნისტების მიმართ“.

– რა ვქნათ ჟორა – მიმართავს ხოფერია მოსამართლეს და ეტყობოდა ამ თემაზე მათ ადრეც ჰქონდათ საუბარი.

– არ ვიცი ომარ, ჩემთან საქმე თუ არ შემოვიდა, მე როგორ განვიხილავ, ანდა ქართველი კაცი არაყის გამოხდისთვის რო-

გორ გაეასამართლო.

მილიციის უფროსის მოადგილე შემოდის „სასიამოვნო“ ინფორმაციით. არაყის გამოხდის ფაქტზე კაცი დავიჭირეთო. რა კაცია? – ეკითხება ხოფერია. სტალინის სახელობის მაღაროს მუშაა – არის პასუხი. ხოფერია ცხარდება... არაყის გამოხდისთვის, რომ მაღაროს მუშა ციხეში გაუშვებო, მის დედას ან ცოლ – შვილს რა ვუთხრათ. ის გამოვა ციხიდან. მე ჩამოსული კაცი ვარ და წავალ, მაგრამ შენ სად მიდიხარ, როგორ უნდა შეხედო მას თვალებში? – მაშინ რა ვქნათ ბატონო ომარ, ქურდები და მამაძაღვლები არაყს არ ხდიან.

როცა გინდათ, ყველაფერს აკეთებთ. მე მთვარიდან ჩამოსული არა ვარ.

ხოფერიას მხედველობაში ჰქონდა პრაქტიკა, როდესაც დანაშაულის გახსნის მიზნით ნამდვილ დამნაშავეს სხვა, უფრო მსუბუქ, დანაშაულსაც „აკიდებდნენ“ ხოლმე. ამ შემთხვევაში დამნაშავე მხოლოდ ფაქტიურად ჩადენილი დანაშაულისათვის ისჯებოდა. „აკიდებული“ დანაშაული კი გახსნილად ითვლებოდა.

პირველი მდივნის და საერთოდ ხელმძღვანელის სახე მისი კადრები იყო. ხოფერია ამ სფეროში რადიკალურ ცვლილებებზე არ წასულა, მაგრამ ნათქვამია – „გულს გული იცნობს და ღონეს ღონეო“ და ქალაქის თავკაცის პოსტზე მრავალწლიანი მუშაობის მანძილზე მის ირგვლივ ყოველგვარი ნათლიმამობისა და ანგარების გარეშე მისთვის სასურველმა კადრებმა მოვიყარეთ თავი.

ომარ ხოფერია ქალაქის თავკაცის პოსტზე თეიმურაზ გიორგაძემ შეცვალა. ბუნებრივია მასაც თავისი „გულისა და ღონის“ შესაფერისი კადრები სჭირდებოდა. გიორგაძე თბილისიდან იყო მოვლინებული და იმ დროს დედაქალაქში, ასევე სხვა ქალაქებშიც, სავაჭრო ორგანიზაციები და კომუნალური საცხოვრებელი ბინების გამანაწილებელი სამსახურები რეპუტაციაშეღალახული იყვნენ. ამიტომ გიორგაძემ ამ სფეროებში კადრების შეცვლა გადაწყვიტა. ამ შემთხვევაში ქალაქის მსხვილი სავაჭრო ორგანიზაციების ხელმძღვანელები, გივი ასანიძე, ავთანდილ კიკნაძე და კომუნალური ბინების გამანაწილებელი კომისიის თავმჯდო-

მარე, ბიჭიკო კვიციანიძე იყვნენ „მიზანში ამოღებულნი“. ისინი კარგი ხელმძღვანელები და კეთილშობილი პიროვნებები იყვნენ.

კადრების საკითხები მე არ მეხებოდა, მაგრამ ვცდილობდი, რომ პატიოსანი ადამიანები უსაფუძვლოდ არ დასჯილიყვნენ და ხელსაყრელ მომენტს არ ვუშვებდი მდივნის სწორი ინფორმირებისათვის. პასუხი კი ხშირად ასეთი იყო: – შენ ყველა შენნაირი გგონია. იმ ხანებში ასანიძე გარდაიცვალა. სამძიმრიდან დაბრუნებული გიორგაძე განცვიფრებას ვერ მაღავდა, რა ვიწროდ და როგორ უბრალოდ უცხოვრია წლობით ამოდენა სავაჭრო ორგანიზაციის ხელმძღვანელსო. ამჯერად იგი ჩემსა და ასანიძის ცხოვრების წესს შორის განსხვავებას ველარ ხელავდა – ჩვენ ხოფერიას კადრები ვიყავით.

ერთ – ერთი სატელეფონო საუბარი ხოფერიამ ასე დაამთავრა: „რა ვქნა, ვიწვი ამ ჭიათურაში, მაგრამ ბნელს მაინც ვერ ვანათებ“... იგი მართლაც „იწვოდა“ როდესაც მშრომელთა საჭირობოროტო საკითხების გადაწყვეტას ვერ მოახერხებდა. ასეთ შემთხვევაში ის მოქალაქეებს ამ საკითხის გადაწყვეტის სიმწელებზე, კანონმდებლობასთან მის შეუსაბამისობაში დაარწმუნებდა, ბოლოს თავის საყვარელ ფრაზას იხმარდა – რა ვქნათ ასეთ ქვეყანაში ვცხოვრობთო და გაისტუმრებდა.

ხოფერიაზე რამდენიმე წლით ადრე პარტიის ჭიათურის საქალაქო კომიტეტის პირველი მდივანი (ჭიათურელთა თავკაცი) ნოდარ ვაშაძე იყო. – კაცი ის იყო – მეუბნება ნოდარ ვაშაძეზე ერთი მოქალაქე – მან მე სახლი ამიშენა. დავინტერესდი როგორ აუშენა სახლი ამ პიროვნებას ნოდარ ვაშაძემ. გამოირკვა, რომ იმ ხანებში მიმდინარეობდა საავტომობილო გზის მშენებლობა. ამ სამუშაოების დათვალიერებისას, გზასთან ახლოს, ვაშაძეს დაუნახია პატარა ქოხი, რომელშიდაც მეუღლითა და შვილებით ცხოვრობდა ის მოქალაქე. ოჯახი მრავალშვილიანი იყო. ვაშაძე შესულა ქოხში, გასაუბრებია ოჯახის წევრებს და დაუვალებია გზის მშენებელი ორგანიზაციის ხელმძღვანელისათვის შეედგინა აქტი, თითქოს გზის მშენებლობის პროცესში ეს ბინა აღებას ექვემდებარებოდა. ამ მოტივით ქოხის პატრონს აუღია სოლიდური თანხა და აუშენებია სახლი.

მსგავს სიტუაციაში ხოფერია დიდ გულისხმიერებასა და

სითბოს გამოიჩინდა, კანონის ფარგლებში რაიმე დახმარებას გაუწევდა ოჯახს, მაგრამ მსგავს რისკზე („დარღვევაზე“) არ წავიდოდა.

ნოდარ ვაშაძემ, სულ რაღაც 2 – წლიანი თავკაცობის პერიოდში, ჭიათურაში გააკეთა ავტოსადგური, რკინიგზის სადგური, ცენტრალური ხიდი მდინარე ყვირილაზე, კეთილმოაწყო ქალაქის ქუჩები, სკვერები და ბალები, იქ გამოჩნდნენ გედები და ფარშევანგები, მდინარე ყვირილაზე კი – კატერები, სასწაული მომხდარაო ჭიათურაში, გაიძახდნენ. ჩამოსული სტუმრები და სამხედროდან დემობილიზებული ახალგაზრდები, რომელთაც ქალაქი ბოლო 2 – წელი არ ენახათ.

– „თუ რამეს გააკეთებ, ბომბზე ზიხარ, თუ არადა – არ ვარგიხარ“, წერდა ქუთაისის რაიკომის ყოფილი პირველი მდივანი, მამუკა ასლანიკაშვილი, რომელმაც სიცოცხლე თავისივე კაბინეტში თვითმკვლელობით დაასრულა. ნოდარ ვაშაძე ვაჟკაცური და საკმაოდ რისკიანი ნაბიჯების გადადგმის დროს, მართლაც რომ „ბომბზე იჯდა“.

რისკის უნარი და სხვა ვაჟკაცური თვისებები არც მამუკა ასლანიკაშვილს აკლდა, მაგრამ იქ სულ სხვა რეალობა იყო. მამუკამ იცოდა, რომ „ბომბის აფეთქების“ ალბათობა მაღალი იყო. გაუმართლებელ რისკსა და უვარგისი ლიდერის იარღილს შორის კი რაიკომის პირველმა მდივანმა არჩევანი თვითმკვლელობაზე გააკეთა. თვითმკვლელობა – ეს ტერმინი ვერ ასახავს ქუთაისში მომხდარი ამ ინციდენტის რეალურ არსს. მამუკა არსებულ რეჟიმს დაუპირისპირდა, ტყვია ესროლა და სიმბოლურად მოკლა კიდევ იგი, თვითონ კი ადგილი უკვდავთა შორის დაიმკვიდრა. ის გასროლა ახალი ეპოქის „ავრორას“ გასროლა იყო, მაგრამ საპირისპირო მიმართულებით.

როცა ეგნატე ნინოშვილის ფანტაზიის ნაყოფის, გოგია უიშვილის თვითმკვლელობა პოლიტიკურ რანგშია აყვანილი, ჩვენ თვალწინ, დღისით, მზისით, მომხდარ ამ მართლაც ისტორიულ მოვლენას სამართლიანი შეფასება უნდა მიეცეს, მაგრამ კომუნისტთა ღვაწლის წარმოჩენა დღეს „გრეხადაა“ მიჩნეული.

აფხაზეთში ბევრი ნათესავი და ნაცნობ – მეგობარი მყავდა. ომის დაწყებასაც იქ შევხვდი, ვიყავი ერთერთი პირველი

ტყვევც: 1992 წლის 15 აგვისტოს, მსუბუქი ავტომობილით აღ-
მოსავლეთისკენ მომავალი, მცირეწლოვან შვილთან, ძმასთან
და ორ ნათესავთან ერთად, სოფელ კინდლთან შეიარაღებულმა
ჯგუფმა დაგვაკავა. ეს ის დრო იყო, როცა ქართველ და აფხაზ
ხალხთა ურთიერთობა არ იყო „დამძიმებული“ იმ სამარცხვინო
და ამაზრზენი ფაქტებით, რაც სამწუხაროდ შემდგომში, რო-
გორც ერთი, ისე მეორე მხრიდან მოხდა. აფხაზი ხალხი, ისევე
როგორც ოსი, ჩემთვის ვაჟკაცობასა და სიკეთესთან ასოცირ-
დებოდა და ეს რწმენა კიდევ უფრო გამიღრმავდა ტყვეობაში
ყოფნის მოკლე დროის მანძილზე (დღის ბოლომდე). აფხაზები
აგრესიულობით არ გამოირჩეოდნენ და იგრძნობოდა რომ დავა-
ლებას ასრულებდნენ. ისინი ბავშვთან ურთიერთობაში სიტბოს
გამონატავდნენ და აფხაზური აქცენტით მეგრულად, ზოგჯერ
ქართულადაც მეუბნებოდნენ – ბავშვს მიხედე, არ შეეშინდესო.
ბოლოს კი რუსულ ენაზე, ყოველგვარი აქცენტის გარეშე და
მკაცრ ტონზე, მათი მისამართით გაიცა ბრძანება: „Вы здесь не
командуйте!“

შემდგომში აფხაზეთში ჰუმანიტარული ტვირთიც ჩავეტა-
ნეთ. შევზვდით მოსახლეობას და მებრძოლებს. ჰუმანიტარული
მისიების შესახებ ჩვენ მხოლოდ საინფორმაციო საშუალებებით
ვგებულობთ, ჩვენამდე კი არაფერი მოდისო – ამბობდნენ ისინი
და ბევრ სხვა საკითხებზეც გამოთქვამდნენ უკმაყოფილებას.

პატრონი გაგვიჩნდაო – ამბობდნენ ისინი შემდგომში, როდე-
საც იქ ჟიული შარტავა ჩავიდა. დრო აქარწყლებს მითს იმის
შესახებ, რომ მხოლოდ ეროვნულ მოძრაობაში იყვნენ პატრი-
ოტები და ერისკაცები, კომპარტიაში კი – გამყიდველები და
მოღალატეები. ალოგიკურია ამისი მტკიცება პირიქითაც. პატ-
რიოტები და ერისკაცები ზოგჯერ ბარიკადების სხვადასხვა
მხარესაც დგანან, მაგრამ მათ შორის საზღვარი დედასამშობ-
ლოზე არ გადის. ქვეყნისათვის ძნელბედობის ჟამს, როცა იგი
ბეწვის ხიდზე იდგა, მისი ყველაზე ცხელი წერტილიდან ლოც-
ვასავით გაისმა შარტავას მოწოდება მოძმეთა თანადგომაზე...
თანადგომა არ შედგა, სოხუმი დაეცა. ბარიკადის ცხელ მხარე-
ზე „წითელი“ ერისკაცი იდგა. იგი მამულისთვის დაიფერფლა.
ბარიკადის მეორე მხარეზე მდგომთა სტატუსისა და ღვაწლის

დადგენა კი ოპონენტათვის მიმინდვია, აფხაზეთიდან ლტოლ-
ვილი გარემოვაჭრეების ლექსიკაში დამკვიდრებული გამოთქ-
მის გათვალისწინებით, ბოლმით რომ ეუბნება იგი ზუგდიდელ
კოლეგას: – გასწი ქალო იქეთ შენი ბარგი – ბარხანა, როცა მე
მიჭირდა, შენს მიწაზე (შენს მიწაზე?!) ფეხი არ დამადგმევინე
და სვანეთის მთებით ძლივს გადმოვედი სამშვიდობოსო.

პოლიტექნიკური ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ, მა-
ღაროს ცვლის უფროსად დაიწყო მუშაობა ქალაქ ჭიათურაში
ზურაბ პატარიძემ. ენერგიული და ალღოიანი ინჟინერი ძალევე
დაწინაურდა. მიწისქვეშა სამუშაოებში მას ანდობდნენ ყველაზე
საპასუხისმგებლო და რთულ უბნებს. ერთ დროს იგი სათავეში
ჩაუყენეს ითხვისის მაღაროთა სამმართველოს, რათა დაეძლიათ
გახშირებული მიწისქვეშა ავარიები, რომელთა დიდი ნაწილიც
მუშახელის მსხვერპლით მთავრდებოდა. პოეტმა გიორგი წერე-
თელმა პატარიძის ამ ნაბიჯს ლექსი მიუძღვნა, რომლის ერთი
სტროფი ასე ჟღერს:

„სულ უსაფრთხოდ გამოგეღოს, რაც ითხვისში მადანი ძეკს,
და დიდი ძე გამხდარიყავ, ძმაო ზურაბ პატარიძე.“

მოკლე ხანში პატარიძე მარგანეცის მრეწველობაში ცენტ-
რალურ ფიგურად იქცა. შემდეგ კი ქალაქ ჭიათურის თავკაცი
გახდა. იგი მართლაც გახდა „დიდი ძე“. იყო მოსკოვში, ხელი-
სუფლების უმაღლეს ეშელონებში, ბოლოს კი რესპუბლიკის
მთავრობას ხელმძღვანელობდა.

ზურაბის მისამართით მადლიერების სიტყვებს მოისმენთ ჭი-
ათურის, როგორც ელიტარული ფენის, ისე უბრალო, რიგითი
ადამიანების საუბრებში. ერთ შემთხვევაში თანამოსაუბრენი
უმაღლოდნენ მას, რომ ქალაქი ჭიათურა დღემდე ინარჩუნებს
ეთნიკურად სუფთა ქართული ქალაქის სახეს და ასეთ ფაქტს
ასახელებდნენ: მარგანეცის მრეწველობა მიწისქვეშა მუშახე-
ლის ნაკლებობას განიცდიდა. საწარმო საკავშირო დაქვემდე-
ბარების იყო და ყოფილა დაგეგმილი სსრ კავშირის სხვა რე-
გიონებიდან ქალაქ ჭიათურაში რამდენიმე შრომისუნარიანი
ოჯახის ჩამოსახლება. პატარიძეს ეს შემოთავაზება არ მიუღია
და ადგილობრივი და მეზობელი რაიონებიდან მოუხერხებია მუ-
შახელის დეფიციტის შევსება.

ყველა მინდობილ უბანზე, მათ შორის მთავრობის თავმჯდომარის პოსტზე პატარიძე საქმისადმი ერთგულებით, უბრალოებით, წესიერებითა და პატიოსნებით გამოირჩეოდა. მასზე ამბობენ: ფუტკარივით მშრომელი იყო, თუმცა საკუთარ ოჯახებს „თაფლი“ მისი რანგისა და უფრო დაბალი თანამდებობის ზოგიერთმა „ბუზებმა“ მეტი დაუტოვესო. მხოლოდ საკუთარი ოჯახისთვის „თაფლისა“ და „საკენკის“ მარაგის შექმნაზე ზრუნვა უბრალო მოკვდათათვისაც კი უშინაარსო ტვირთია. ერისკაცები კი უფრო დიდ საქმეებისთვის არიან მოწოდებულნი. ის საყოველთაო სიყვარული და პატივისცემა, რაც პატარიძემ დატოვა, ერისა და ქვეყნისათვის „თაფლზე“ უფრო ღირებულა.

დღეს მაღაროთა სამმართველო, სადაც ზურაბ პატარიძე მუშაობდა, მის სახელს ატარებს. მდინარე ყვირილას მარცხენა სანაპიროზე სამი მაღაროთა სამმართველო იყო, შესაბამისად სტალინის, ლენინის და პატარიძის სახელობის. პირველ ორ შემთხვევაში სახელების მიკუთვნებაზე დირექტივები ზემდგომიდან მოდიოდა, პატარიძეზე კი – ხალხმა მოითხოვა. პატარიძის სახელს ატარებს ქალაქ ჭიათურაში ერთი ქუჩაც.

სახოგადოებაში გაბატონებული აზრის გამო „კედელზე ცერცვის შეყრის „ტოლფასია მტკიცება იმის შესახებ, რომ ქალაქკომისა და რაიკომის მდივანები ხელფასით ცხოვრობდნენ. არადა იყვნენ ასეთებიც.

აღორძინებულ საქართველოსთან ერთად თამარ მეფემ ერს ფასდაუდებელი სულიერი საგანძურიც დაუტოვა. ისტორიკოსი მის ამ ღვაწლს ერთი წინადადებით გადმოგვცემს: „უმიდრესი ხელმწიფე იყო, მაგრამ თვითონ სადა, მოკრძალებული, „უქონელი“ ცხოვრებით ცხოვრობდა“... ცამეტი წელი მუშაობდა ქალბატონი ლეილა ბიწაძე პარტიის ჭიათურის საქალაქო კომიტეტის მდივნის თანამდებობაზე. თამარს არც ის ედრებოდა და სხვა მხრივ არც მე ვადარებ, მაგრამ ქალაქკომის მდივნის პოსტზე მრავალწლიანი მოღვაწეობის მანძილზე შეეძლო „ემოვა“ იმდენი, რომ ამ მარტოხელა ქალბატონს დარჩენილი ცხოვრება მატერიალურად გარანტირებული ჰქონოდა. თანამდებობიდან წასვლის შემდეგ ეს მშვენიერი ქალბატონი, მშობლიურ ჭიათურაში, თავისი პროფესიით, ჟურნალისტის, მართლაც მოკრძა-

ლებული ცხოვრებით ცხოვრობდა. ეკონომიკური პრობლემები, კომუნისტების შემცველმა ეროვნული მთავრობის მაღალჩინოსნებმა უფრო „ოპერატიულად“ გადაწყვიტეს.

პარტიულ და საბჭოთა ორგანოებში მუშაობის მანძილზე არაერთხელ მომიწია ცენტრალურ კომიტეტთან არსებულ დახელოვნების კურსებზე ლექციების მოსმენა, ლექციებს გვიკითხავდნენ საკმაოდ კვალიფიციური ლექტორები, ცეკას ყოფილი და მოქმედი მაღალი თანამდებობის პირები, მათ შორის გამოკვეთილი იყო ერთი ბირთვი ლექტორებისა, რომლებსაც სწამდათ და ჩვენც გვარწმუნებდნენ, რომ ამოწურულია ქვეყნის წინსვლის ყველა რესურსი და შეუძლებელია არამც თუ წინსვლა, არამედ არც თუ სახარბიელო არსებული რეალობის შენარჩუნების ყველა შანსი. მაგრამ სისტემის ძალადობით დამხობის მცდელობა, სისტემისა, რომლსაც ხელთ ეპყრა ქვეყნის მთელი რესურსი, რითაც მან თავის დროზე დაამარცხა ფაშიზმი, ყოველად გაუმართლებლად მიაჩნდათ. რეკოლუციას ისინი ზემოდან, პარტიის შიგნიდან პროგნოზირებდნენ და საამისოდ გამოკვეთილ ტენდენციებზედაც მიგვანიშნებდნენ. მოკლე ხანში ტენდენციები პროცესებად იქცნენ, მაგრამ სისტემის „დემონტაჟის პროექტის“ არქონამ და გარეშე ძალთა სტიქიურმა ჩარევებმა რღვევას ნგრევის ხასიათი მისცა, მისთვის დამახასიათებელი ყველა მტკივნეული შედეგებით, მათ შორის ადამიანთა მსხვერპლით.

ეკონომიკურ საკითხებზე საუბრისას კონკრეტული მაგალითების მოყვანით ლექტორები გვიმტკიცებდნენ, რომ ქვეყნის ეკონომიკა უფსკრულისაკენ მიექანება. ქვეყნის სახალხო მეურნეობაში არსებულ საგანგაშო მდგომარეობაზე საუბარი ერთ – ერთმა ლექტორმა ისანის ფეხსაცმლის ფაბრიკის მაგალითით დაამთავრა. შეეხო რა იმ ეკოლოგიურად სავალალო პროცესებს, რაც ამ ფაბრიკისათვის ნედლეულის – (კაუჩუკის) – წარმოებას თან სდევდა, ყურადღება გაამახვილა წარმოების პროცესში უყაირათობაზე, პროდუქციის დაბალ ხარისხზე, მისი რეალიზაციის სიძნელეებზე, მომხმარებლისაგან დაწუნებული პროდუქციის პერიოდულად ჩამოფასების, ბოლოს კი ჩამოწერა – განადგურებისას ისევ ხარჯებზე და დაასკვნა: სუფთა ეკო-

ნომიკური თვალსაზრისით, ქვეყნისათვის ბევრად მომგებიანია დახუროს ეს ფაბრიკა და ფაქტიური ხელფასი პენსიის სახით დაუნიშნოს მუშა მოსამსახურეებსო.

წარმოვიდგინე რა ეკონომიკურ ეფექტს მივიღებდით, ჭიათურის მარგანეცის მრეწველობა რომ შეგვეწყვიტა, თუნდაც მართო იმ ეკოლოგიური ზარალის ხარჯზე, რაც მადნის გამოშვებებით ჭიათურის ზონის სოფლებს მიაღვათ, მაგრამ ამის გათვლა ძნელი იყო. ერთხელ, საქალაქო კომიტეტის პირველმა მდივანმა ჰკითხა „ჭიათურმარგანეცის“ გენერალურ დირექტორს რას უდრისო ერთი ტონა მარგანეცის გასაყიდი ფასი. პასუხი კი ასეთი იყო: – „არ ვიცი და არც არასდროს დამჭირვებია“. როცა ფასი არ იცოდნენ, გაიძახოდნენ, ჭიათურის მარგანეცი საქართველოს არჩენსო, დღეს კი, როცა ფასი გაიგეს, ჭიათურასაც არ ჰყოფნის. მარგანეცის მრეწველობაზე მაშინ აკიდებული იყო მრავალი არარენტაბელური საწარმო და 15 – ღარიბი სოფელი. მაღალი იყო შრომისადმი მუშის უპასუხისმგებლო დამოკიდებულების დონე, რაც ანგრევდა ქვეყანას, როგორც ეკონომიკურად, ისე იდეოლოგიურად.

იდეოლოგიური დარგის ლექტორმა, სსრ კავშირში „წარმატებით განხორციელებულ“ საყოველთაო საშუალო სწავლების კანონს, „ქვეყნის ატესტატიზაცია“ უწოდა და იგი „კოლექტივიზაციას“ შეადარა. მე კი ერთი ფაქტი გამახსენდა: ზამთრის მოკლე დღეები იყო და კარგა ხნის დაბინდებულზე ერთ – ერთი სოფლის სადამოს სკოლაში მოვხვდი. სამასწავლებლოში ორი მასწავლებელი ჭადრაკს თამაშობდა, ორიც მაგიდასთან იჯდა. საქმეთა მმართველი კი საკლასო ჟურნალებში რაღაც ჩანაწერებს აკეთებდა. მან საათს დახედა, ზარი დარეკა და თავისი საქმე გააგრძელა. ჩემდა გასაოცრად, ზარის დარეკვას შესაბამისი რეაქცია არ მოჰყვა – არც არავინ კლასში შევიდა და არც არავინ იქედან გამოვიდა. აღმოჩნდა, რომ სკოლაში მხოლოდ ეს ხუთი პიროვნება იყო და ისინი დროის გასვლას ელოდებოდნენ, ზარი კი მხოლოდ იმიტომ დარეკეს, რომ სოფელში ხმა გასულიყო და შექმნილიყო შთაბეჭდილება თითქოს სასწავლო პროცესი მიმდინარეობდა. ამ „საქმეს“ კი საქმეთა მმართველი „მართავდა“.

ქვეყანაში სახელმწიფო სტრუქტურების, მათი ცალკეული

რგოლებისა და სამსახურების ურთიერთშეთანხმებული, კოორდინირებული, საქმიანობის აუცილებლობაზე, ფაქტიურად კი ამ სფეროში არსებულ ფორმალისმზე საუბრისას, ლექტორმა ერთი შთამბეჭდავი მაგალითი დაასახელა: „საქმოსანთა“ ჯგუფს, ყაზბეგზე გავლით, რუსეთში მანდარინი გადაჰქონდა. ავტონსპექციის მუშაკებმა მათ იგი ჩამოართვეს და ადგილზე, ხილის დამამზადებელ პუნქტს ჩააბარეს. ეს კი აისახა შემდგომ ორგანოებში წარდგენილ დოკუმენტაციაში. რესპუბლიკურმა შესაბამისმა ორგანოებმა კი, „ფაქტიურად დამზადებულზე“ დაყრდნობით, ყაზბეგს შემდგომი წლისათვისაც დაუგეგმეს მანდარინის დამზადება. აქ მეც თავი შემახსენა ერთმა ეპიზოდმა ავტონსპექციისა და პროპაგანდისტული სამსახურების „ურთიერთშეხმატკბილებული“ საქმიანობიდან: ერთ-ერთი ცენტრალური ქუჩის ჩიხში, ლამაზად გაფორმებულ სტენდზე, ასევე ლამაზი ქართული ასოებით ეწერა – „კომუნიზმი კაცობრიობის ნათელი მომავალია“. სტენდის საყრდენ ბოძზე კი დამაგრებული იყო მოძრაობის უსაფრთხოების ნიშანი, რომელიც იუწყებოდა, რომ „შესვლა აკრძალულია“.

ეგრეთ წოდებული „ახალი ადამიანის“ აღზრდის უტოპიურ არსზე საუბარი იმავე ლექტორმა ასე დაამთავრა: ნავთის, ასანთის, მარილის, საპნის და პირველი მოხმარების ზოგიერთი სხვა საქონლის გასაყიდი ფასები სიმბოლურია და სახელმწიფო არამც თუ მათი წარმოების, რეალიზაციის ხარჯებსაც ვერ ინაზღაურებს. ამიტომ სახელმწიფოსათვის მომგებიანია მოქალაქეებმა ეს საქონელი თვითონვე, უფასოდ წაიღონ საწყობებიდან, მაგრამ აქ პრობლემაა მათი შეგნების დაბალი დონე. წაიღებენ უზომოდ, შექმნიან ხელოვნურ დეფიციტს და სხვა მრავალ პრობლემებს.

ცეკას ყოფილმა მდივანმა, რომელიც თავის დროზე იდეოლოგიურ დარგს ხელმძღვანელობდა, შრომისადმი კაპიტალისტურ და სოციალისტურ დამოკიდებულებათა ურთიერთშედარებისას ასეთი მაგალითი მოიყვანა: „გვიან ღამით ბინაზე რეკავს ტელეფონი, ყურმილს ვიღებ და მესმის ინგლისელი „ტელეფონისტკას“ თავაზიანი და სასიამოვნო საუბარი: – „ბოდიში გვიან ღამით რომ შეგაწუხეთ, მაგრამ სიამოვნებაც უნდა მოგანიჭოთ,

ესაუბრეთ ძმას. “ცოტა ხნის შემდეგ კი ძმასთან სასიამოვნო სა-
უბარში ბრესტიდან ერთგება ჩვენი „ტელეფონისტკა“ ჩახლეჩი-
ლი და ბოლშევიკი ხმით: – „ზაკანჩივაი“. ქვეყნის იდეოლოგიური
ძამის მიერ კომუნისტური ხმის ტემბრისა და ტონალობის და-
წუნება სერიოზული სიგნალი იყო ახალი ცხოვრების დაწყების
აუცილებლობისა.

იმ დამაჯერებელ და კვალიფიციურ ინფორმაციებს, რომ-
ლებსაც ჩვენ საქალაქო და რაიონული რგოლის ათასობით მუ-
შაკი არსებული წესწვობილების უპერსპექტივობასა და მისი
შეცვლის აუცილებლობაზე ცეკას კურსებზე ყოველწლიურად
ვიღებდით, დისიდენტის მიერ მოწვობილი ვერცერთი მიტინგი
და დაწერილი ლექსი ვერ ჩაენაცვლებოდა. ცეკას ლექტორები
შეშფოთებული იყვნენ ქვეყნის აწმყოთი და უკეთესი მომავლის
უზრუნველსაყოფად იმ ტოტსაც არ ინდობდნენ, რომელზეც
თვითონ ისხდნენ. ნიშანდობლივია, რომ კომუნისტებმა პირველ
მრავალპარტიულ არჩევნებში საკუთარი ოჯახების ხმებიც ვერ
მიიღეს.

ზემოთ ლექტორთა ბირთვი ვახსენე. ასეთივე და გაცილებით
ავტორიტეტულ ინტელექტუალთა ბირთვი, ნიკოლოზ ბარა-
თაშვილით დაწყებული, მეცხრამეტე და მეოცე საუკუნეების
ცნობილი მწერლებით, პოეტებითა და საზოგადო მოღვაწეებით
დამთავრებული, გეორგიევსკის ტრაქტატს, შემდგომში კი სა-
ქართველოს გასაბჭოებას, ქვეყნის ხსნად და აღმავლობად მიიჩ-
ნევდა. მათ გულწრფელობაში, გონიერებასა და მამულიშვი-
ლობაში ეჭვი არასდროს შემპარვია და არც ახლა მეპარება. იმ
გადასახედიდან, ალბათ ეს ასე ჩანდა. გროსმაისტერების მიერ
წაგებულ პარტიებში შეცდომებს ჭადრაკის მოყვარულები და-
ეძებენ. გენერლების მიერ წაგებულ საბრძოლო ოპერაციებს კი
– ლეიტენანტები აანალიზებენ. მაღალ კვალიფიციურ დონეზე
საქმის კეთებაა ძნელი. უკვე გაკეთებულ, თუ ჩაფუშულ საქმეში
შეცდომის პოვნა კი – ადვილი.

ქვეყნის სათავეში ეროვნული ხელისუფლების მოსვლას და
დამოუკიდებლობის გამოცხადებას შედეგად უნდა მოჰყოლოდა
ეროვნული სულის ამაღლება. მოხდა კი პირიქით – ეროვნულ
ღირებულებათა გაუფასურება. კომუნისტების ლანძღვა – გინე-

ბით ისე გაერთნენ ზოგიერთები, რომ ლამის ფაშიზმის ბანაკში აღმოჩნდნენ. დავით აღმაშენებლის სამშობლოში, სადაც ჰარმონიულად ცხოვრობდნენ სხვადასხვა ეროვნებისა და სარწმუნოების მქონე ადამიანები, მისი გარდაცვალებიდან 875 წლის შემდეგ გაისმოდა შეძახილები: – არაქართველებო, გაეთრიეთ საქართველოდან! ერთი სამარცხვინო ფაქტიც: პური, საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით ტალონებზე ნაწილდებოდა და დედაქალაქში ჩამოსულმა მისი ყიდვა ვერ მოვახერხე. ერთ–ერთ ცენტრალურ უბანში „კოპერატივი“ პურს თონეში აცხობდა და ჰყიდდა. რიგი დავიკავე. იქ ძირითადად ქალები იყვნენ, ისინი პოლიტიკაზე საუბრობდნენ და კომუნისტებს ლანძღავდნენ. როგორც კომუნისტი, შეურაცხყოფას ვითმენდი (ძნელია შიმშილი), იქვე ზემოთ სართულზე ფანჯარა გაიღო და ახალგაზრდა ქალმა თავაზიანად გვთხოვა: სიცხიანი ბავშვი მყავს, ძლივს ჩავაძინე და ცოტა წყნარად ისაუბრეთო. თურმე ეს ქალი სომეხი ეროვნების ყოფილა, რიგში მდგომთაგან ვილაც მას სცნობდა და მიაძახა: – შენი ბავშვი ერევანში წაიყვანე და იქ დააძინეო! როგორც ქართველს, შემრცხვა და რიგიდან გამოვედი, ორი კაციც გამომყვა, ქალებმა კი – რიგში წინ წაიწიეს.

ქვეყანა „ჭკვიანი მტრებისა“ და „უგნური მოყვრების“ გარემოცვაში აღმოჩნდა. ზოგიერთები აკაკის წმინდა „ჩონგურსაც“ მისწვდნენ თავიანთი ბინძური ხელებით და აშალეს მისი სიმები: გაჩნდა ერის რღვევის საშიში „ბაცილა“ – კუთხური ნიშნის მიხედვით იქმნებოდნენ შეიარაღებული ფორმირებები და „სამძოები“. ქვეყანაში უწყვეტი ციკლით გაჩაღდა ძმათამკვლელი სამი ომი (თბილისი, ცხინვალი, სოხუმი). იყო მეოთხის გაჩენის მცდელობაც აჭარის რეგიონში. აღსდგა საუკუნეების წინ დაგმობილი, ადამიანებით ვაჭრობის პრაქტიკა გაცილებით მეტად სამარცხვინო ფორმით: ქართველისაგან ნესტიან სარდაფში, ან მიწისქვეშა ჯურღმულში გამომწყვდეული ქართველი მძევალი ელოდებოდა ქართველ გამომსყიდველს. ყოველდღიურობად იქცა ხალხის დაყაჩაღება, ძარცვა და ქურდობა. გაუფასურდა ადამიანის სიცოცხლე.

ერის ისტორიის ეს ათწლეული ადამიანური მსხვერპლით, ქვეყნის ნგრევის მასშტაბებით, საზოგადოების ერთი ნაწილის

მორალურ-ზნეობრივი დეგრადაციით, მეორისა კი – სიდუხჭირითა და სასოწარკვეთით უკან ჩამოიბოლოვებს კომუნისტური მმართველობის ნებისმიერ ათწლეულს. ქვეყნისა და ხალხისათვის კი მთავარია არა ის, თუ რა ძალა მართავს ქვეყანას, არამედ ის, თუ საით მიჰყავს ამ ძალას ქვეყანა. XX საუკუნის დასასრული, ჩვენმა სახელოვანმა მწერალმა, ლევან სანიკიძემ საქართველოს მკვლევლობის ხანად მიიჩნია, მკვლევებადაც თვით ქართველები დაასახელა და წიგნიც – „309 ქართული სირცხვილი“ – მიუძღვნა.

დღეს, როცა „საქართველოს მკვლევლობის“ ხანის მოღვაწეები კომუნისტებს ლაფს ასხამენ, „წითელ“ ერისკაცს ეთქმის – „ისეთმა ფურმა გამწიხლოს, ჩემზე მეტს რომ მოიწვევებო“. ბოლო წლებში სააშკარაოზე გამოვიდა მნიშვნელოვანი ფაქტები გასულ საუკუნეში ერისათვის გამოკვეთილად ტრაგიკულ მოვლენებზე. მათ შორის ილია ჭავჭავაძის მკვლევლობასა და საქართველოს ბოლშევიკურ ოკუპაციასზე. უტყუარი ინფორმაციის მოძიება და ჭეშმარიტების დადგენა დიდი ეროვნული საქმეა. მაგრამ მისი ეფექტი გაცილებით მაღალი იქნებოდა, დამნაშავენი ცოცხლად რომ წარმსდგარიყვნენ მართლმსაჯულების წინაშე. ამიტომ გაცილებით მნიშვნელოვანი და ქვეყნის მომავალი უსაფრთხოებისათვის სასარგებლო იქნება იმ პირთა გამოვლენა, ვინც საუკუნის დასასრულს თავს დაატეხა ქვეყანას არაერთი უბედურება, მათ შორის მმთამკვლელი სამი ომი დიდი ადამიანური მსხვერპლითა და ქვეყნისათვის დამანგრეველი შედეგებით.

ამის გაკეთება საჭირო და აუცილებელია თუნდაც იმიტომ, რომ ამ ომების შემდგომ პერიოდშიც გრძელდება ქვეყნის ბედთან სახიფათო „თანაში.“ ქვეყანა არაერთხელ აღმოჩნდა ფეთქებადსაშიშ სიტუაციაში, როცა ყველაფერი ერთ „ნაპერწკალზე“ იყო დამოკიდებული და შეინიშნებოდა მისი გაჩენის მცდელობებიც.

ასევე აუცილებელია იმ მამულიშვილთა ღვაწლის წარმოჩენაც, რომლებიც გრძნობენ ქვეყნის გულის ცემის რიტმის დარღვევას და აფხიზლებენ ერს მომავალ საფრთხეებზე. ერთნი ამის გაკეთებას ცდილობენ კალმის ან იარაღის ხელში აღებით, მეორენი – საკუთარი სხეულის საჯაროდ დაწვით, სხვები

სხვადასხვა ფორმით, მაგრამ მათ ქმედებებში, სავარძლის მადიბეღელთაგან განსხვავებით, გამოკვეთილია უანგარო ზრუნვა ქვეყნის ბელზე.

დრონი მეფობენ, წლების შემდეგ ახლებურად აღიქმებიან ძველი ფაქტები და მოვლენები. თავს იჩენენ შეუსრულებელი დაპირებები და გაუმართლებელი პროგნოზები, სააშკარაოზე გამოდიან მანამდე უცნობი, ზოგჯერ კი საგანგებოდ დამალული ინფორმაციები. ადამიანებს ესწნებათ ის შიში, მოკრძალება და თავშეკავებულობა, რაც თან ახლავს მმართველ პარტიასა და მოქმედ ხელისუფლებასთან მათ ურთიერთობას. მაგრამ ერისკაცის მიერ გაკეთებულ საქმეს თუ მიღებულ გადაწყვეტილებებს თან ახლავს თავისებური „ხელწერა“, რომელსაც დრო ვერ წაშლის.

პრაქტიკით დამტკიცებულია, რომ მიუხედავად საზოგადოებრივ – პოლიტიკური წყობისა, მის სტრუქტურებში მოღვაწეობდნენ ადამიანები, რომლებიც ზოგი „შინაგანი წვის“, ზოგიც „ბომბზე ჯდომისა“ და სხვა რისკების ხარჯზე ახერხებდნენ ხალხის გვერდში დგომას და მეტ – ნაკლებად ეროვნული საქმეების კეთებას.

რომ ტრაგიკული და სხვა საბედისწერო შემთხვევები არა, ჩემს მიერ მოხსენიებული კომუნისტები დღეს ცოცხლები იქნებოდნენ, ბევრი მათი მსგავსი კი მოკრძალებით ცხოვრობს ამ ქვეყანაზე. ამ ადამიანების დაყენება იმ თანაპარტიელთა გვერდით, რომლებიც არსებულ რეალობას მღვრიე წყლად მიიჩნევდნენ და შიგ „თევზებს“ იჭერდნენ, დიდი უსამართლობაა. ამით მათ ბევრი არაფერი დააკლდებათ, მაგრამ ბრძენი ამბობს: უმადურობა – დვაწლის დაუფასებლობა, სიკეთეს ჩაახშობსო. ეს კი არასახარბილოდ აისახება საზოგადოების მომავალზე.

„აღმასვლა“

ტერმინი, აღმასვლა, ხოფერიამ ჩემს მოკრძალებულ კარინერასთან დაკავშირებით იხმარა. გადაჭრით არ შემძლია ვთქვა, მან ირონია ჩადო ამ გამოთქმაში, თუ სკოლის დირექტორის პოს-

ტიდან აღმასკომის რიგით ინსტრუქტორად ჩემი წასვლა, მას მართლაც აღმასვლად მიაჩნდა. მე მაინც ვფიქრობ, რომ იხუმრა. პარტიულ და საბჭოთა ორგანოებში თანამდებობებზე ძირითადად კომკავშირული საქმიანობიდან მოდიოდნენ. მე ეს სკოლა არ მქონდა გავლილი, რაც ჩემი საქმიანობის ყოველ უბანზე იკვეთებოდა. აღმასკომი, რომელიც კონკრეტული საკითხების გადაწყვეტაზე იყო ორიენტირებული, ჩემს ამ „ნაკლს“ იტანდა. პარტიის საქალაქო კომიტეტში კი იგი მკვეთრად გამოიკვეთა.

პარტიის საქალაქო კომიტეტში ცეკას ერთ-ერთი მდივანი, ანჩაბაძე ჩამოვიდა. თანამშრომლები შეგვეკრიბა და განყოფილებათა გამგეებიდან ინფორმაციები მოისმინა. შედეგების შეჯამებისას ზოფერიას მიანიშნა, რომ კადრების კვალიფიციურობის ამაღლებაზე მეტი ყურადღება მიექცია და აქცენტი ჩემზე გააკეთა. ეს მინიშნება საკმარისი იქნებოდა სხვა მდივნისათვის, რომ მე სამსახურიდან გავეშვი. ზოფერიამ კი უპასუხა: აქ იმ შემთხვევასთან გვაქვს საქმე, როცა მეტს მუშაობს ვიდრე ლაპარაკობსო.

კრიტიკულ სიტუაციებში სწრაფად გარკვევის უნარი, საჭიროების შემთხვევაში მოხდენილად ტყუილის თქმა, კომკავშირულ წრეთობასთან ასოცირდებოდა და იმ სისტემაში ამას გამართლებაც ჰქონდა. მაღალი თანამდებობის პირები, ზოგჯერ ისეთ რამეს ეკითხებოდნენ ხელქვეითს, რისი ცოდნაც მას არ ევალდებოდა. ზოგიერთ ასეთ კითხვაზე გაცემული პასუხის სისწორის გადამოწმებაც შეუძლებელი იყო. პასუხის ვერგაცემა კადრის სისუსტეს ნიშნავდა, ამიტომ მოზომილად სხარტი ტყუილის თქმის აუცილებლობა პრაქტიკით იყო ნაკარნახევი.

კომკავშირული წრეთობა სხვა თვისებების გამომუშავებასაც გულისხმობდა. მე ეს თვისებებიც მაკლდა და ამ საქმეში ზოფერიას შემდეგ, სხვა პირველმა მდივანმა „გამომიფრა“. მის კაბინეტში კონდენციონერი გადაიწვა და მოისურვა მისი ახლით შეცვლა. მე მას ვუთხარი, რომ კონდენციონერის ღირებულება 500 მანეთამდე იყო და ეს თანხა ჩვენ არ გვქონდა. დამავალა დამედგინა იყო თუ არა ქალაქის სავაჭრო ქსელში ნორმალური კონდიციონერი. აღმოჩნდა იგი ერთადერთ მაღაზიაში, ისიც შეკვეთით მოტანილი.

– მოიტანეთ და ფულს შემკვეთი გადაიხდის – სთქვა მან.
 – ასეთი პრაქტიკა მკაცრადაა აკრძალული ცეკას მიერ – ვუთხარი მე.
 – თქვენ მოიტანეთ, სთქვა მან და ჩვენც მოვიტანეთ.
 – წაიღეთ ეს ძველი კონდენციონერი, დაუბრუნეთ მალაზიას და უთხარით, რომ არ მუშაობს. ამ წინადადებაზე მან მე უხერხულობა შემაძინა და მითხრა: – გეტყობა შენ კომკავშირული სკოლა არ გაგივლია და პარტიულ სამუშაოზე საიდან მოხვდიო. პედაგოგიური საქმიანობიდან. – ვპასუხობ მე. – მესმის შენი, წადი ეხლა და „პლოსკო“ და „ატვიორკა“ მომიტანე. მეც მივუტანე. მან თავისი ხელით მოხსნა კორპუსები ძველ და ახალ კონდენციონერებს, გადაანაცვლა ისინი, მიმანიშნა ახალ კორპუსში ჩასმულ ძველ კონდენციონერზე და მითხრა: წაუღე უკან, მალაზიაში და უთხარი, რომ არ მუშაობს.

მე დავუძახე კონდენციონერის შემკვეთ ხელმძღვანელ მუშაკს, ავუხსენი სიტუაცია და გურჩიე, ჩარიცხული თანხის საფასურად, უვარგისი კონდეციონერი მაინც წაეღო. იგი მოსალოდნელი რევიზიების დროს ნივთმტკიცებად მაინც გამოადგებოდა.

აპარატის მუშაკის ტვირთი

1976 – 83 წლებში ჭიათურის საქალაქო საბჭოს აღმასკომში ვმუშაობდი. აპარატში სულ შვიდი პასუხისმგებელი მუშაკი ვიყავით. იმ დროს დაახლოებით ამდენივე თანამშრომელი ზოგიერთ დაწყებით (ოთხწლიან) სკოლას ჰყავდა. თანამშრომელთა დატვირთვის თვალსაზრისით კი შედარებაც არ შეიძლებოდა, აპარატის მუშაკის ტვირთი მძიმე იყო. საქალაქო საბჭოს აღმასკომი, ეს იყო ქალაქის მთავრობა, რომელიც ვალდებული იყო უზრუნველყო ქალაქისა და სოფლების ტერიტორიაზე კონსტიტუციური წესრიგის დაცვა და განუხრელად გაეტარებია ცხოვრებაში ზემდგომი ორგანოების დადგენილებები და დირექტივები.

სამუშაო საათებში აპარატის მუშაკთა საქმიანობა დაგეგმვას არ ექვემდებარებოდა. ეს დრო მთლიანად მიჰქონდა სხვადასხვა

საკითხებზე მოსულ მოქალაქეებთან მუშაობას, ან აღმასკომის თავმჯდომარიდან სახელდახელოდ მიღებული დავალებების შესრულებას. თვით აღმასკომის თავმჯდომარეც დღის საათებში დატვირთული იყო ქალაქის ხელმძღვანელ მუშაკთა მიერ დაყენებული პრობლემებით, ან ზემდგომი პარტიული და საბჭოთა ორგანოებიდან სატელეფონო შეტყობინებებით მიღებული დავალებებით. დოკუმენტებზე მუშაობას აპარატის მუშაკთა ენერგიის ნახევარზე მეტი მიჰქონდა, საამისოდ კი ჩვენ გამოყოფილი გვქონდა არასამუშაო საათები და დღეები. ყველა დოკუმენტის ჩამოწერა, ან ადრესატზე გაგზავნა აღმასკომის თავმჯდომარის რეზოლუციით ხდებოდა. მას კი საერთოდ არ ეცალა. ამ ახალგაზრდა და ენერგიულ კაცს, ოთარ გოგატიშვილს, კაბინეტიდან გვიან ღამით გასულს, ბინაზე თან მიჰქონდა დასამუშავებლად დოკუმენტებით სავსე საქალაქე.

მე რომ ჩემი თვალით არ მენახა და მხრებით არ მეზიდა აპარატის მუშაკის მძიმე ტვირთი, დღეს იქ დასაქმებული ადამიანების შესახებ ჩემი აზრი სრულ თანხვედრაში იქნებოდა იმ დროს საზოგადოებაში გაბატონებულ აზრთან. ეს აზრი კი დაახლოებით ასეთი იყო: აპარატის მუშაკები არიან ურთიერთნათესავური ნიშნით და პროტექციით შერჩეული, იოლ სამუშაოს თავშეფარებული ადამიანები. საქალაქო საბჭოს აღმასკომში მუშაობის პირველი დღეებიდანვე გამოაცა ამ „უსაქმური“ ხალხის საქმიანობამ.

აპარატში მუშაობა დამღუპველია, დაუოჯახებელი არ დარჩე – მაფრთხილებენ ქალბატონები: თამარ წერეთელი (აღმასკომის მდივანი) და ვენერა ბრეგვაძე (განყოფილების გამგე), მაფრთხილებენ და ეთქმით კიდევც. ახალგაზრდული ასაკიდან მოყოლებული კომკავშირულ, შემდეგ კი პარტიულ და საბჭოურ დოკუმენტებში მოფუსფუსე ეს მშვენიერი ქალბატონები დაუოჯახებლები არიან, დაუოჯახებელია აღმასკომის აპარატის შვიდი პასუხისმგებელი მუშაკიდან ოთხი.

1983 – 91 წლებში პარტიის ჭიათურის საქალაქო კომიტეტის აპარატში ვმუშაობდი. იგი ყველაფერზე, მათ შორის აღმასკომის გამართულად მუშაობაზეც, პასუხისმგებელი იყო. დაძაბული მუშაობა ძლაში რჩებოდა.

ილია ჭავჭავაძის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „ჩემს ყოფას მაღლე შევეჩვიე მე“. შევეჩვიე იმიტომ, რომ კარგ ხალხთან მიხდებოდა მუშაობა. ის მართლაც „მეორე ოჯახი“ იყო.

„მარადოჴპანეები“

70 – იანი წლების დასასრულს, ქალაქ ჭიათურაში, სახალხო დღესასწაულებსა და სხვადასხვა სახის საჯარო ღონისძიებებზე, თვალში მოსახვედრი იყო რამდენიმე ხანდაზმული მანდილოსნისაგან შემდგარი გუნდი. მისი არაღიარებული ლიდერი აღმასკომის მდივანი, თამარ წერეთელი იყო. ოთხი წევრიც – აღმასკომის საერთო განყოფილების გამგე, ვენერა ბრეგვაძე; საფინანსო განყოფილების გამგე, თამარ გაფრინდაშვილი; სტატალიცხვის უფროსი, ქსენია ბოდოკია და სოფლის მეურნეობის უფროსი აგრონომი, გულნარა ბიწაძე აღმასკომის შენობაშივე მოღვაწეობდა. დანარჩენები კი – პარტიული მუშაკი, თინა ღურმიშიძე; სტამბის დირექტორი, ჯულიათა თოდრია; რადიომაუწყებლობის ხელმძღვანელი, ბაბი ბარბაქაძე; პირველი და მესამე საშუალო სკოლების დირექტორები, თამარ მოღებაძე და ნატო მუმლაძე და სხვები ქალაქში ეწეოდნენ აქტიურ სამსახურებრივ და საზოგადოებრივ საქმიანობას.

ისინი ძირითადად „დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის“ თანატოლი, ან მასზე ორი – სამი წლით უფროს – უმცროსნი იყვნენ. ხელმძღვანელ სტრუქტურებში ჩემი გამოჩენისას, ეს ქალბატონები საპენსიო ასაკს გადაცილებულნი იყვნენ და კანონმდებლობის შესაბამისად სამსახურიდან დათხოვნას ექვემდებარებოდნენ. ამას კი ძალიან მტკივნეულად განიცდიდნენ, დაუოჯახებელნი იყვნენ, ამიტომ სამსახური მათთვის ერთადერთი ოჯახიც იყო და მარტობის მოლოდინში დაძაბულად ცხოვრობდნენ. მათ საუბარს ერთმანეთთან, მხოლოდ პირობით შეიძლება ეწოდოს საუბარი. ეს იყო ოხვრა უტოპიური თეორიებისადმი გაღებული დიდი მსხვერპლისათვის, ყველა პირადულის მისთვის შეწირვისათვის. ისინი იმედგაცრუებაში ბრალს სდებდნენ კომუნისტურ პარტიას. თუმცა მტკივნეულად განიც-

დიდნენ მიტინგის ტრიბუნიდან და პრესაში გამოქვეყნებულ პუბლიკაციებში იმავე პარტიისადმი წაყენებულ ბრალდებებს, ამას ისინი თავიანთი ღვაწლის დაუფასებლობად მიიჩნევენ, შინაურ საუბრებში კი იმ ბრალდებებს უფრო არგუმენტირებული მასალებით ამყარებდნენ.

მათი ასეთი ხვედრის მიზეზი იყო ის, რომ ბავშვობიდანვე სკოლაში ნიჭიერებითა და წესიერებით გამოირჩეოდნენ. ამის გამო ჯერ პიონერულ, შემდეგ კი კომკავშირულ საქმიანობაში აღმოჩნდნენ ჩართულნი, იქაც თავი გამოიჩინეს და პარტიული და საბჭოთა ორგანოების კვალიფიციურ კადრებად იქცნენ. კომუნისტური იდეალებისადმი ერთგული ეს ახალგაზრდა მანდილოსნები დღეს ხალხთან მუშაობაში აღამებდნენ, ღამეს კი – დოკუმენტებზე მუშაობაში ათენებდნენ. დაოჯახებისათვის არ ეცალათ. „კომუნიზმს აშენებდნენ“, მაგრამ დროც რომ გამოენახათ, ქალაქის მმართველ ელიტაში ტრიალებდნენ და გულის სწორსაც ამ წრიდან მოიაზრებდნენ, ეს ლოგიკურიცაა, მაგრამ იქ ძალზე შეზღუდული იყო „ლიმიტი“. ზოგიერთი „ქარაფშუტა“ გოგოსავით, მშობლების ჩუმიად ვერ გაიპარებოდნენ ოჯახიდან, მათი ყოველი ნაბიჯი ცეკას „კონტროლზე“ იყო და „უკადრებელს“ ხომ არ იკადრებდნენ. „მოტაცებასაც“ ვერავინ გაუბედავდა. ვერც მუშას ან გლეხს გაჰყვებოდნენ, არადა მათ სადიდებელს თავისივე ხელით წერდნენ პარტიულ პლაკატებსა და ლოზუნგებზე. ერთხელ წამოცდათ კიდეც: ის მუშები და კოლმეურნეები გმირებისა და დეპუტატების რანგში ლენინს და სტალინს ხვდებოდნენ კრემლში, მაგრამ ჩვენ მაინც ის ბიჭი გვერჩია, მათ რომ სიტყვებს უწერდაო. დრო კი მიდიოდა და „შემოადამდათ“ კაბინეტებში ამ წერილის გმირებს.

ეს ქალბატონები, თავიანთი მაღალი კულტურისა და სამსახურებრივი მდგომარეობის გამო, სისტემატიურად ზრუნავდნენ საკუთარ გარეგნობაზე, ამ მხრივ ბუნებიდანაც საკმაოდ დაჯილდოებულნი, ასაკთან შედარებით ახალგაზრდულად გამოიყურებოდნენ. ასეთი გამორჩეულობის გამო, თავისივე თაობის წარმომადგენელი, ქალაქის კოლორიტული პიროვნება, გახეთის რედაქტორი ალექსანდრე მეცხოვრიშვილი მათ „მარადმწვანეებს“ ეძახდა. ზოგიერთი თანატოლი მამაკაცი მათ ხუმრო-

ბით ეტყოდა: – გახსოვს ხელი რომ გთხოვე და უარი მითხარიო? სად მეცალა ბიჭო მაგისთვის, – პასუხობდნენ მოკრძალებული ქალბატონები, მორიგ კითხვაზე კი – აბა რას აკეთებდიო, დუმილს ამჯობინებდნენ. შედარებით ენემახვილი მანდილოსნები კი იგივე კითხვაზე პასუხობდნენ: – შე მამაცხონებულო, ერთი თხოვნით, ჩემი ფეხით ხომ არ შემოგივიდოდი სახლშიო. – ზედმეტად რომ შემეწუხებინე, მეშინოდა, სამსახურიდან გამაგდებდი, მაშინ შენ პირველი მდივნის მარჯვენა ხელი იყავიო – პასუხობდნენ მამაკაცები.

ქალაქში საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარე, პავლე გილაშვილი უნდა ჩამოსულიყო. გილაშვილზე ბევრი რამ კარგი მსმენოდა. გადმოცემით იგი გამორჩეულად თავმდაბალი, გულისხმიერი და კეთილი პიროვნება იყო. მტკივნეულად განიცდიდა მარქსისტული იდეებისადმი იმედგაცრუნებას, რომელსაც იგი კომკავშირული ასაკიდან ემსახურებოდა. მოხდენილად ხმარობდა ლაკონიურ გამოთქმებს. იმხანად საკმაოდ გავრცელებულ გამოთქმაზე, – კომუნისტები ერთს ლაპარაკობენ და მეორეს ფიქრობენო, მას ორი სიტყვაც დაუმატებია, – მესამეს აკეთებენო. შეკითხვაზე – თქვენ კონსტიტუციით ქვეყნის პირველი პირი ხართ, პრაქტიკულად კი რატომ არ არის ასეო, უპასუხია: – კეთილი საქმე ვაკეთოთ, მთავარი УМ, ЧЕСТЬ И СОВЕСТЬ – ი არისო. ამ სიტყვების რუსულ ენაზე გაჟღერებით ნათქვამი იყო, რომ იმ ქვეყნიდან კონსტიტუციას „ვეტო“ ჰქონდა დადებული.

როგორც ყველა მაღალი თანამდებობის კომუნისტს, მასაც კომკავშირული სკოლა ჰქონია გავლილი. კომკავშირის რესპუბლიკურ ორგანოებში მის მოღვაწეობას დამთხვევია ჭიათურის საქალაქო კომკავშირული ორგანიზაციის სტრუქტურებში „მარადმწვანეების“ მოღვაწეობა და ჰქონიათ მათ ახლო ურთიერთობაც. ამიტომ ამ მანდილოსნებს სიამოვნებდათ ყოფილი ხელმძღვანელის ქალაქში ჩამოსვლა და ხმარობდნენ გამოთქმას – „ჩვენი პავლე ჩამოდის“. ეს გამოთქმა საორგანიზაციო განყოფილების გამგეს, დიტო ტატიშვილსაც გაუგონია და მესმის მისი ხმა: „ვინაა თქვენი პავლე, რაღა დროის თქვენი კომკავშირია, დაბერდით და უფროს – უმცროსი აღარ იცით, კაცი

პრეზიდენტის რანგში ჩამოდის ქალაქში, საქმეს მიხედვით, კაბინეტები მოაწესრიგეთ, კონტად ჩაიცვით, მთავრობის ჯილდოები მკერდზე გაიკეთეთ და დარბაზში დაჯექით, ქალებს რომ გჩვევათ, ისე შინაურულად არ შეეჩქოთ თვალებში ამ მეფის ტოლა კაცს“!

საგულდაგულოდ მოვემზადეთ. 15 – სასოფლო საბჭოდან, 13 – ს სახელმწიფო გერბიანი ახალი დროშები დაუურიგეთ და შენობათა სახურავებზე დამაგრება დავავალეთ. ორ სოფელში კი – გეზრულსა და ხვაშითში, ასეთის გაკეთება ზედმეტად მივიჩნიეთ. ვიფიქრეთ: შორი, თანაც მთავორიანი სოფლებია და ერთი დღით, თანაც პირველად ქალაქში ჩამოსული, უმაღლესი თანამდებობის პირი სხვა საკითხებითაც დაინტერესდება და შორ სოფლებში წასვლისთვის დრო არ დარჩებაო.

გილაშვილი ჩამოვიდა. სოფელში გასვლა მოისურვა, ჩვენც ერთი „მორთულ – მოკაზმული“ სოფელი შევთავაზეთ. მან კი სოფელ გეზრულში წასვლა მოისურვა. შევწუხდით. მაგრამ ჩვენდაგასაკვირად იგი იქედან კმაყოფილი დაბრუნდა: საბჭოს შენობის თავზე რომ ახალი დროშა დამენახა, მივხვდებოდი, რომ ის საგულდაგულოდ ჩემთვის იქნებოდა გაკეთებული და მეწყინებოდა. ამბობდნენ და საბოლოოდ დავრწმუნდი, რომ ჭიათურლებს „პაკაზუხოზა“ არ გჩვევათო. – სთქვა მან. თუმცა შემდეგ აღმასკომის თავმჯდომარის მოადგილისთვის შინაურულად უთქვამს: ვახტანგ, სოფელ გეზრულში ბოლოს როდის იყავიო. ვახტანგს კომკავშირული წრთობა ჰქონდა გავლილი და ეს თარიღი „ზუსტად გაუხსენებია“. გილაშვილს კი უთქვამს: მერედა იმ დაფხრეწილ დროშას რომ შეხედე, თავმოყვარეობა არა გაქვთ? შეცვალეთ თუ კაცი ხარ ის დროშა, საბჭოთა ხელი-სუფლება სხვა კი არაფერიაო.

სხდომათა დარბაზში ყველა სკამი დაკავებული იყო. ასეთ ღონისძიებებზე მოწვეულებს მკერდზე მთავრობის ჯილდოები – ორდენები და მედლები უნდა ჰქონოდათ. მათ ნაკლებობას კი არ განვიცდიდით: ყველას ჰქონდა ქალაქ ჭიათურის დაარსებიდან ასი წლისთავის, ყოველ მეორეს ლენინის დაბადებიდან ასი წლისთავის, შრომის ვეტერანის ან კომუნისტური შრომის დამკვრელის მედლები. იყვნენ საკმაოდ პრესტიჟული ორდენე-

ბის მეფლობელებიც. და როცა ისინი მკერდზე ყველას ეკეთა, მათ კიაფზე ზემოთ ჩამოკიდებული დიდი ჭალი და დარბაზი ურთიერთშემადგენელ ნაწილებად აღიქმებოდნენ. კაცები მკერდზე ორდენებისა და მედლების ჩამოკიდებისაგან თავს იკავებდნენ, მანდილოსნებს კი, ენაკვიმატი მამაკაცების სიტყვებით რომ ვთქვათ, სხვა ადგილი არც ჰქონდათ.

მარადმწვანეები დარბაზში პირველ რიგში ისხდნენ. გილაშვილი მივიდა მათთან, თითქმის ყველას სახელი გაიხსენა. კომპლიმენტების სახით გაიხსენა ეპიზოდები ახალგაზრდული წლებიდანაც. ჭადარა მანდილოსნებმა დროებით კომკავშირულ ასაკში გადაინაცვლეს და თავის ყოფილ ლიდერს „პატაკი ჩაბარეს“ – ბოლომდე ერთგული დავრჩით იმ იდეებისა, რომლითაც თქვენ გემოდღვრავდითო. ამ მანდილოსნების მისამართით, საბჭოთა სახელმწიფოს აღმშენებლობაში დიდი წვლილისათვის, მადლიერების სიტყვები მაღალი ტრიბუნიდანაც სთქვა პრეზიდენტის თავმჯდომარემ. შრომაც დაჰფასებიათო – სთქვა ბოლოს და გაწვილი ხელით დარბაზს მათ მკერდებზე აკიაფებულ მედლებსა და ორდენებზე მიანიშნა. ამას მოჰყვა ტაში. მე ჭადარა მანდილოსნების უკანა რიგში ვიჯექი და მაინც „ვხედავდი“ მათ გაბრწყინებულ სახეებს. მაგრამ გაცილებით უკეთ ვხედავდი მათ მხრებს, რომლებსაც მკერდებზე მოკიაფე მედლებისა და ორდენების სანაცვლოდ ამძიმებდათ არშემდგარი დედობის მძიმე ტვირთი.

ამ ტვირთს „მათი პავლეც“ ჩემზე უკეთ ხედავდა, ხედავდა და არც თავის წილ პასუხისმგებლობას გაურბოდა, მის კეთილ სახეზე, ქართული ასოებით იკითხებოდა ორი სიტყვა: – „მამაკტიეთ გოგოებო“.

ინტრიგანი

ტერმინს – „ინტრიგა“, ასეთი განმარტება აქვს: ფარული ქმედება, ხრიკები, რაიმე მიზნის მისაღწევად.

ინტრიგანი ჩვენი საზოგადოების „აქტიური“ წევრია. ის ჩვენ გვაფხიზლებს, ეძებს, ნახულობს და ფლობს ინფორმაციებს

ათასგვარ დარღვევებსა და ნაკლოვანებებზე. შემდეგ კი შეარჩევს შესაფერის დროს და ხელმძღვანელ მუშაკთა ან რიგით მოქალაქეთა დაშანტაჟებით ცდილობს და ზოგჯერ ახერხებს პირადი ანგარებითი ზრახვების რეალიზაციას.

ინტრიგანს დაღებითი ფუნქციაც აკისრია. მისი როლი განსაკუთრებით გამოკვეთილი იყო ერთპარტიული მმართველობის პირობებში. მათი შიშით ბევრი ხელმძღვანელი მუშაკი თავს იკავებდა კანონსაწინააღმდეგო ქმედებისაგან.

ჭიათურის მაღაროს მუშები გეგმების შესრულების პარალელურად ხელფასთან ერთად იღებდნენ პრემიას. როცა პრემიას ვერ მიიღებდნენ, მუშათა ერთი კატეგორია საჩივრით მოდიოდა პარტიის საქალაქო კომიტეტში.

მაღაროთა ხელმძღვანელები აცხადებდნენ, რომ მართალია მარგანეცის დამზადების გეგმა გადაჭარბებით შესრულდა, მაგრამ მასში დიდი იყო ფუჭი ქანების (მიწის) შემცველობა, რაც ქარხნული წესით გადამუშავებისას ჩამოშორდა მას, შემცირდა მადნის როგორც მოცულობა, ისე წონა და ვერ მოხერხდა პრემიის გაცემა. სახელდებოდა როგორც ობიექტური, ისე სუბიექტური მიზეზები, ობიექტური: – ბუნებრივად იყო დაბალი ხარისხის მარგანეცი. სუბიექტური: – ზოგიერთი მტვირთავი მუშა (ამწმენდი), შრომის გაიოლებისა და მოცულობის გაზრდის მიზნით, მაღანში შეგნებულად ურევდა ფუჭ ქანს. ასეთ საქმიანობაში შემჩნეულებად კი სწორედ მომჩივანი მუშები სახელდებოდნენ.

ერთხელაც მომადგა ერთი მათგანი და პირველ მდივანთან შესვლა მოითხოვა. ზოგიერთ საკითხებს ჩვენც ვწყვეტთ – ვეუბნები მე. – მე ჩემი პრემია მომეცით და მდივანთან რა მესაქმება. საუბარი გაგვიგრძელდა, მადნის ხარისხსაც მივაღვექით და შევაპარე: – თქვენ შემჩნეული ხართ მაღანში ფუჭი ქანის შეგნებულად შერევაში. ჩამშვებლები! – წამოიძახა აღელვებულმა. – გამიშვი პირველ მდივანთან და მე ვეტყვი მას ყველაფერს. მდივანი ადგილზე არ არის, სთქვი რაც გაქვს სათქმელი.

მან „ყველაფერის“ თქმისაგან თავი შეიკავა, ეტყობა „გახურება“ არ ეყო და ბოლმამორეულმა სტალინი ინატრა. სტალინი მარგანეცის მაღანში ფუჭი ქანის შერევისთვის შენ მიგახვრეტ-

და. – არც თუ მშვიდ ტონზე მივახალე მე. შეეცყო „ტემპერატურამ აუწია“ და დაიწყო:

– სტალინი ჩემზე ადრე ჩემს უფროსებს მიახვრეტდა, ამით მე ჭკუას ვისწავლიდი და ადარ მიმახვრეტდა.

– შენს უფროსებს რატომ მიახვრეტდა?

– იმიტომ, რომ სახელმწიფო ქონების დამტაცებლები არიან.

– რით ასაბუთებთ ამას?

– იმით, რომ ჩემი ხელფასის ნახევრით, ჩემზე ბევრად უკეთ ცხოვრობენ.

– გამოდის, რომ შენ პრემია შენი გარჯის საფასურად კი არა, უფროსების დაშანტაჟებით გინდა მიიღო.

– თუ ასე არ მოვიქეცი, ეგენი ხელფასსაც არ მომცემენ, ქალაქკომში წამოსვლას, რომ ვახსენებ, სულ ტკბილი სიტყვებით მომმართავენ, ეშინიათ ყველაფერი არ ვთქვა. – მაინც რა გაქვთ სათქმელი?

– ბევრი რამ, თუნდაც ის, რომ მაღაროს სახერხი დანადგარი, სახელმწიფო მასალებით, მაგათ საოჯახო დაკვეთებზე მუშაობს. რამდენიმე მძლოლია გამოყოფილი, ბიგის (ხის სამაგრი მასალა) დატაცება – გაყიდვაზე. ისინი შეკრულნი არიან და თანამშრომლობენ ყველასთან. თუ ბიჭია ვინმე შემთხვევითმა მძლოლმა გაბედოს ბიგის მოპარვა, ჩაუშვებენ მაშინვე. ეს წინასწარაა გათვლილი, წლის ბოლოს დანაკლისი მასალის ჩამოწერა უნდა მოხდეს და ამისთვის სასჯელს ვინმე ხომ უნდა იხდიდეს... რას გაიკვირვე, იმ მძლოლებში პირველი მდივნის მძლოლიც ურევია.

– პირველი მდივნის მძლოლი რა, ექვსმეტრიან მორებს „ვოლგით“ ეზიდება? – ვაწყვეტინებ საუბარს მე.

– მაშ ვინაა ის ახალგაზრდა მძლოლი, ზოგჯერ რომ შავი ვოლგით პირველ მდივანს ატარებს, ზოგჯერ კი მაღაროზე მისატან ბიგას სახერხებში ეზიდება? მის მეტსახელს ვერ ვიხსენებ, „ც“ – ზე იწყება.

– კაცი კაცს ჰგავს, ყველა ახალგაზრდა მძლოლს მე არ ვიცნობ.

– ისე შენც ძალიან გგავს ერთი „სუსტი კაცი“, ჩვენს მაღაროზე მუშაობს, ყარაულია, მაგრამ თვითონ იპარავს ყველაფერს.

ვინმე რომ არ ჰყავდეს, ამდენს ვერ გაბედავდა. ასე რომ შენც იცოდლე და ჩემს უფროსებსაც გადაეცი „ჩემი პრემია“ მომცენ, თორემ ყველაფერს ვიტყვი, ინტრიგანს კი მეძახიან და სხვას რა ფეხებს მომჭამენ.

„ინტრიგანი“ მუქარის ტონით წარმოთქმული ამ სიტყვებით და პრემიის მიღების იმედით დამშორდა. მან კარგად იცოდა, რომ ის „ახალგაზრდა მძღოლი“, რომლის მეტსახელიც „ც“ – ზე იწყებოდა, პირველი მდივნის მძღოლის ძმა იყო, „სუსტი კაცი“ კი – ჩემი. „ახალგაზრდა მძღოლი“ სატვირთო მანქანაზე მუშაობდა. იგი შვებულებისა და ზოგჯერ სხვა დროსაც მართლაც სცვლიდა თავის ძმას და ატარებდა პირველ მდივანს.

ინტრიგანმა მიმანიშნა: ხელმძღვანელისათვის მარტო პირადი პატიოსნება საკმარისი არ არის, „თევზი თავიდანაა აყროლებული“, გახრწნილ თევზში კი პირველი მდივნისა და პირადად შენი ბაცილაც ურევია, გონს მოეგეთ თორემ თანამდებობებს დაგაკარგვინებთო.

ჩემს ძმას თავშეკავებულობისაკენ მოვუწოდე. პასუხად კი მივიღე: მე არაფერსაც არ ვიპარავ, თუ რამ დამჭირდა, ვთხოვ და მაძლევენო. მან ინტრიგანზე უკეთ იცოდა, რომ სახელმწიფო ქონებით მისი გულუხვად „დაჯილდოება“ ჩემს თანამდებობაზე იყო გათვლილი, მაგრამ მას ეს ნორმალურად მიაჩნდა და პირიქით, მე მიიკვირებდა, თანამდებობას ვერ იყენებო. ერთხელაც მას სახერხი დანადგარისთვის რაღაც დასჭირვებია, ამ მიზნით მისთვის მადაროს ელმავლის დეტალი „მიუციათ“ და იგი დაქირავებული მანქანით სახლში წაუღია. მძღოლს კი ეს ფაქტი სპეცსამსახურებისათვის უცნობებია.

ჩემს სოფელში მდინარეზე ბონდი შენდებოდა. მშენებლებმა ბონდზე დასაფენი ფიცრების შოვნაში დახმარება მთხოვეს. მე ვისარგებლე ჩემი სამსახურებრივი მდგომარეობით და ხე – ტყის საწყობის ხელმძღვანელობას ვთხოვე ხუთი ცალი ხე ამ დანიშნულებით სახერხში გადაეტანათ. მძღოლს ეს ფაქტიც იმავე სამსახურებისთვის უცნობებია.

იმ ხანებში პირველმა მდივანმა პარტიული კომისიის თავმჯდომარის თანამდებობა შემომთავაზა და მითხრა – ცეკასთან შევათანხმებო. ცეკადან დაბრუნების შემდეგ კი – საეჭვოდ თავი

შეიკავა. შემდეგ შევიტყვე, რომ სპეცსამსახურში ჩემი პიროვნების სახელის გამტეხი სამი ფაქტი (კომპრომეტი) ირიცხებოდა ;

1). სხვაგვარად მოაზროვნე (იგულისხმება არაკომუნისტურად) – ჩემი წერილები კი ასეთი დასკვნის საფუძველს იძლეოდნენ.

2). ქურდი ძმის მფარველი – სერიოზული და სამართლიანი ბრალდებაა.

3). თანამდებობის არამართლზომიერად გამოყენება – სრული ჭეშმარიტებაა, ხე – ტყის საწყობიდან მასალის გატანა ამის საფუძველს იძლეოდა.

ასე, რომ ინტრიგანთან ერთად, სტალინი მეც მიმახვრეტდა. ამ ფაქტმა ერთი ამბავი გამახსენა: რამდენიმე წლის წინ სოფელი თხვისის რეაწლიანი სკოლის დირექტორი ვიყავი. თავს პატიოსან მუშაკად მივიჩნევდი და ხალხიც ასე მიცნობდა. პედაგოგთა შორის ინტრიგანი არ მყავდა, ეტყობა ერთს მაინც ჰქონდა ასეთი მიდრეკილება. მას შენიშვნა მივეცი. იუკადრისა, შევკამათდით და საუბარი ჩემს კაბინეტში გავაგრძელეთ. ჩემს წაყენებულ შენიშვნაზე ვერ შემედავა, მაგრამ მითხრა: „ჩემს თვალში რომ ბეწვს დაეძებ, შენს თვალში დირე დაინახეო“. და სამი ფაქტი დამისახელა: 1. სკოლას არ ჰქონდა სასმელი წყალი. შემნახველ სალაროში ანგარიშზე მქონდა თანხა, მაგრამ მას ხელზე არ იძლეოდნენ. გადარიცხვით ანგარიშზე კი სავაჭრო ორგანიზაციები წყლის მიღებს არ ჰყიდდნენ. შემოდგომაზე, როცა სკოლის საცდელ ნაკვეთზე მოსავალი ავიღე, გავყიდე იგი, ვიყიდე მილები და სკოლაში მივიყვანე წყალი. ეს კი სერიოზული დარღვევა იყო, ამ ფულს ბანკი უნდა გაევიღო; 2. ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელი ავად გახდა, ერთი კვირის განმავლობაში სკოლაში არ დადიოდა და მის გაკვეთილებს მე ვატარებდი. დიდთოვლიანი ზამთარი იყო, იგი ექიმამდე ვერ მივიდა და ბიულეტენი ვერ გააფორმა. ამიტომ ჩემს მიერ ჩატარებულ გაკვეთილებზე ხელფასი მას გამოეუწერე, იუარა, მაგრამ ბოლოს აიღო იგი. არ ვიცოდი და თურმე ეს დიდი დარღვევა ყოფილა, მითუმეტეს, რომ ის პედაგოგი პენსიაზე გადიოდა და ბოლო წლის ხელფასზე გაანგარიშებით მისი პენსიის ოდენობა დგინდებოდა; 3. სკოლის ერთ – ერთმა მოსწავლემ თავის არე-

ში ტრავმა მიიღო, მკურნალობდა და რამდენიმე მეოთხედური შეფასებები ვერ მიიღო, ამიტომ შემდეგ კლასში მისი გადაყვანა არ შეიძლებოდა, რაც მას დიდ სულიერ ტრავმას მიაყენებდა. მე წესების დარღვევით ეს მოსწავლე შემდეგ კლასში გადავიყვანე.

ამ სამი დარღვევიდან თითოეული საკმარისი იყო თანამდებობიდან ჩემი დათხოვნისა და მკაცრი პარტიული სასჯელისათვის. ახალგაზრდა კაცი ხარ, პარტიის წევრი და კარიერას არ გაგიფუჭებო – მითხრა „ჩემი მომავლით გულდამწვარმა“ ოპონენტმა. ეს კი ნიშნავდა – ჩემს საქმეშიც ცხვირს ნუ ჩაჰყოფო. ჩვენს შორის უსიტყვო გარიგება შედგა – „შენ შენთვის, მე ჩემთვის“. მაშინ გაჟღერებული არ იყო, მაგრამ ფაქტიურად მოქმედებდა ასლანიკაშვილის შეგონება – „თუ რამეს გააკეთებ, ბომბზე ზიხარ, თუარადა არ ვარგიხარ“.

აღამიანები „კანონმდებლობის“ ტყვეობაში იყვნენ მოქცეულნი: რიგით მოქალაქეთა დიდი ნაწილი და ხელმძღვანელ მუშაკთა უმრავლესობა კანონის დამრღვევი ან თანამონაწილე იყო. შევხვედრივარ წესიერ და პატიოსან კაცს, რომელსაც მშვენივრად მოუწყვია საცხოვრებელი სახლი თავისი დამხმარე შენობა – ნაგებობებითა და ეზო – შემოგარენით. საუბარში იკვეთება, რომ მისი ოჯახის კანონიერი შემოსავალი ამის საშუალებას არ იძლევა. სამუშაოდან რაღაცეებს ვსარგებლობ – ამბობს იგი. კანონთან მიმართებაში, თავისი თავი მას „ნემსის ქურდად“ მიაჩნია და „აქლემის ქურდზე“ იბოღმება. შეკითხვაზე კი – შეიძლება თუ არა ცხოვრების ასე გაგრძელება, მპასუხობს: – შეიძლება, მაგრამ სტალინი გვჭირდება. შენდებოდა და მშვენიდებოდა საცხოვრებელი სახლები და სხვა ნაგებობები სოფლად და ქალაქად. სახელმწიფოს მიერ გამოყოფილი სამშენებლო მასალები კი მისი 20% – ით განხორციელებასაც ვერ უზრუნველყოფდნენ. დანარჩენი 80% – კი დატაცებული იყო. სისხლის სამართლის დანაშაული იყო არაყის გამოხდა და შენახვა. ქალაქ ჭიათურის მესამე საშუალო სკოლას მეგობრული ურთიერთობა ჰქონდა უკრაინის ერთ – ერთი რაიონის თავისივე ნომრის (მესამე) მქონე საშუალო სკოლასთან. კარგ ტრადიციას ჩაეყარა საფუძველი, ყოველწლიურად ხდებოდა ურთიერთსტუმრობა. ერთ – ერთი ასეთი სტუმრობის დროს, დელეგაციის ხელმძღვანელს,

ჭიათურის მესამე საშუალო სკოლის დირექტორის მოადგილეს, საკმაოდ ავტორიტეტულ პიროვნებას, პავლე კურტანიძეს, უკრაინელი კოლეგებისთვის რამდენიმე ბოთლი ჭაჭის არაფი და ქართული კონიაკი წაუღია. ეს კი სამსახურიდან მისი დათხოვნის მიზეზი გახდა. კურტანიძემ ეს ფაქტი მტკივნეულად განიცადა და მოკლე დროში გულის შეტევით გარდაიცვალა.

გეზრულის სასოფლო საბჭოს აღმასკომის თავმჯდომარის, წესიერი და პატიოსანი კაცის, ზურაბ შეყილაძის სამსახურიდან დათხოვნის მიზეზი თავისივე ოჯახში, სტუმართან ვახშამზე დათრობა გახდა და ისიც მოკლე დროში გარდაიცვალა. მსგავსი ტრაგიკული შედეგები არა, მაგრამ საკმაოდ მძიმე სულიერი ტრავმები თან ახლდა სრულიად უბრალო საქმეებზე ხელმძღვანელ მუშაკთა თანამდებობიდან დათხოვნისა და სკკპ რიგებიდან მათი გარიცხვის ფაქტებს.

ყველა „დამნაშავეს“ დასჯა პრაქტიკულად შეუძლებელი იყო, ისინი „არადამნაშავეებზე“ ბევრად მეტი იყვნენ, ამიტომ ისჯებოდნენ შერჩევით: – ხელმძღვანელს ვინც მოესურვებოდა, ან ვის უკანაც ინტრიგანები და „ჩამშვებლები“ იდგნენ. სწორედ მათ სინდისზეა სტალინური რეპრესიების წლებში ათასობით ადამიანის უდროოდ შეწყვეტილი სიცოცხლე.

სამეჭვო ავტობრაფი

პარტიის საქალაქო კომიტეტში მოვიდა ქალაქში საკმაოდ ცნობილი და ავტორიტეტული პიროვნება – შოთა კალატოზი. მან პირველ მდივანთან შეხვედრა მოითხოვა. როდესაც შეიტყო, რომ პირველი მდივანი ადგილზე არ იყო, მოვიდა ჩემთან და მიაბო თავისი გულისტკივილის შესახებ:

„საცხოვრებელი ბინა გამიტეხეს, გარკვეული დროის შემდეგ ჩემთან ბინაზე მოვიდა გამომძიებელი, მოიყვანა ერთი მორჩილი ტანის ახალგაზრდა და მე და ჩემს მეუღლეს გვითხრა, რომ ის იყო ჩვენი ბინის ქურდი. ჩვენ ვკითხეთ ამ ახალგაზრდას მოპარული ნივთებიდან სად რა აიღო და მან პასუხი ვერ გაგვცა. არც ის იცოდა, კარები გატეხილი იყო, თუ მორგებული გასაღებით

გაღებული. ეს ახალგაზრდა რომ პირველად იყო ჩვენს ბინაში, მე და ჩემს მეუღლეს ამაში ეჭვი არ შეგვპარვია და ამ დასკვნითვე გავისტუმრეთ გამომძიებელი თავისი ახალგაზრდითურთ. გავიდა დრო და სასამართლოზე მეძახიან. გამოვცხადდი. იმ ახალგაზრდას ასამართლებენ. მე მოსამართლეს განვუმარტე, რომ არ ვცნობ ამ ახალგაზრდას ჩემი ბინის ქურდად. მოსამართლემ კი გამოძიების მასალებში მიჩვენა „ჩემი“ ხელწერა, თითქოს მე ის ახალგაზრდა ვცანი ჩემი ბინის ქურდად. მე ვადასტურებ, რომ ის ხელწერა არ არის ჩემი, ვგრძნობ თავს შეურაცხყოფილად და ვითხოვ ხელმოწერის გამყალბების დასჯას“.

ბატონი შოთა თავიდან ძალზე აღელვებული ჩანდა. როცა ყველაფერი მიაბზო, ცოტა დამშვიდდა და ერთმანეთს დავშორდით. შემდგომ პერიოდში არაერთხელ მოსულა იგი საქალაქო კომიტეტის პირველ მდივანთან. მათ საუბარს მე არ დავსწრებივარ. საქმის ვითარების შესახებ კი ვეკითხებოდი ზოლმე. ერთხელ მითხრა: – ჩემი ხელწერის ნიმუშები აიღეს და გამოძიების მასალებში არსებულ გაყალბებულ ხელმოწერებთან ერთად მოსკოვში გააგზავნეს, მათი იდენტიურობის დადგენის მიზნით.

გავიდა დრო და ეს მოქალაქე კვლავ მოვიდა ჩემთან, ისევ აღელვებული ჩანდა. გთავაზობთ მის ნაამბობს: „საცხოვრებელი ბინა გაუქურდეს სატრანსპორტო დარგის ერთ – ერთ ხელმძღვანელ მუშაკს, ბიწაძესაც. მასაც მიაჩნდა, რომ გამოძიების მასალებში გაყალბებული იყო მისი ხელწერა და მთელი პრინციპულობით მოითხოვდა გამყალბების დასჯას. მისთვის უთქვამთ: ჭეშმარიტების დადგენა თუ გინდა, ჩვენ იმასაც დავადგენთ, ის ქონება საიდან გქონდა შეძენილიო. ეხლა გავიგე, რომ ბიწაძე დაუჭვრიათ და მექრთამეობის ბრალდებით ასამართლებენ“.

ძნელია იმის დადგენა თუ რა კავშირი ჰქონდა ბიწაძის საჩივარს მისთვისვე წაყენებულ ბრალდებასთან, მაგრამ ასეთ კავშირს ბატონი შოთა ხედავდა. მან სამართალდამცველებთან დაპირისპირებას თავი აარიდა და საჩივარი შეწყვიტა.

ადამიანური სიტბო

კაბინეტში ერთი ახალგაზრდა ვაჟი შემოვიდა. მან მიაბო, რომ ახალი დაბრუნებული იყო ციხიდან და სურდა დახმარება შრომითი მოწყობის საქმეში. ამ დროს კაბინეტის კარი გაიღო და შემოვიდა ქალაქის ყოფილი პროკურორი, კუკური მინოტაძე. ახალგაზრდა თავაზიანად ადგა და გარეთ გავიდა. შემდეგ კი, როდესაც მინოტაძე გავიდა, ახალგაზრდა ისევ შემოვიდა და მეუბნება: – „მე ეგ კაცი მიყვარს“.

– იცი ვინაა ეგ? – ვეკითხები მე.

– ქალაქის პროკურორია, მპასუხობს იგი.

– რა გაგიკეთა?

– ციხეში გამაგზავნა.

– როდის შეგიყვარდა პროკურორი?

– როცა დამიჭირეს, არასრულწლოვანი ვიყავი. მასთან მე პირადად შემახვედრეს და ერთი – ერთზე დამტოვეს. მან მე ყველაფერი დაწვრილებით გამომკითხა, მაშაშვილურად მესაუბრა. მე ვლელავდი, მან დამამშვიდა და მითხრა: ნუ გეშინია, შენ ჯერ ახალგაზრდა ხარ, ცხოვრება ამით კი არ მთავრდება – იწყება და ბევრი სასარგებლო რჩევა – დარიგებაც მომცა. მე პროკურორი მიყვარს. – ამბობს იგი ბოლოს

– ყველა? – ვეკითხები მე.

– ყველა არა

– მაშინ ეგ პროკურორი აღარ არის

– ვინაა ახლა პროკურორი? ვეუბნები გვარს. ახალგაზრდა დუმს.

– ხომ არ გაიცნობდით?

– აღარ ვაპირებ.

ჩემთვის გავიფიქრე: – როცა ახალგაზრდას ყოფილი პედაგოგი არ უყვარს, ამ პედაგოგს „დახელოვნების კურსები“ პროკურატურაში უნდა გაატარო.

უმაღლესი სასწავლებლის ლიმიტები

უმაღლესი სასწავლებლის ლიმიტების განაწილება ძალზე უხერხულ მდგომარეობაში აყენებდა ქალაქის ხელმძღვანელობას.

1977 წელს „ლიმიტომანიის“ ეპიცენტრში მე ვიდექი. სულ გამოყოფილი იყო 16 ლიმიტი. ერთ თვეზე მეტი მომიწია დაძაბულმა მუშაობამ.

მთხოვნელთა რაოდენობამ ოთხასს გადააჭარბა. აქედან ნახევარს სავალდებულო მონაცემების არ ქონის გამო, იქვე ეთქვა უარი. კონკურსში ჩაება 200 – მდე აბიტურიენტი. ზოგიერთი მათგანის სტაჟი 10 წელს აღწევდა, მახსოვს სტალინის სახელობის მაღაროთა სამმართველოს რკინიგზელი მუშა (დგებუაძე) 15 წლის სტაჟით. ეს კონტიგენტი „ლიმიტომანიამ“ გამოაღვიძა, თორემ მოწოდებული არ იყო უმაღლეს სასწავლებლებში სწავლის გაგრძელებისათვის, რადგან ჯერ კიდევ მოსწავლეობის პერიოდში დაბალი იყო მათი აკადემიური ცოდნის დონე. რაც მკვეთრად იყო დაქვეითებული მათი ხანგრძლივი მუშაობის პროცესში.

ლიმიტის მთხოვნელთა შორის იყვნენ აბიტურიენტები, რომლებსაც სკოლაც წარჩინებით ჰქონდათ დამთავრებული, მუშაობის პარალელურად ემზადებოდნენ კიდევ და ისინი არამცთუ ინარჩუნებდნენ, არამედ იმაღლებდნენ კიდევ თავიანთი აკადემიური ცოდნის დონეს, მაგრამ მათი სტაჟი ერთი ან ორი წლით განისაზღვრებოდა და ვინაიდან გადამწყვეტი მნიშვნელობა სტაჟსა და მის ხანგრძლივობას ენიჭებოდა, ისინი კონკურსს ვერ უძლებდნენ.

ლიმიტების განაწილებისათვის შეიქმნა ავტორიტეტული კომისია, რომლის შემადგენლობაშიც შედიოდნენ ქალაქის მაღალი თანამდებობის პირები. კომისიის წევრი ვიყავი მეც, რიგითი ინსტრუქტორი, მაგრამ ამ საქმეში ყველაზე მეტად გათვითცნობიერებული მუშაკი.

კომისიის სხდომა დაიწყო. მის თვითეულ წევრს წინ ელო

თაბახის ფურცლებზე ჩემს მიერ დატანილი თვითეული აბიტურიენტის ყველა სავალდებულო მონაცემი. გამოკვეთილი იყო შრომითი სტაჟის ხანგრძლიობა. კომისიის წევრები დოკუმენტის გაცნობით დაკავდნენ. სიჩუმემ დაისადგურა. ამ დგებუაძეს ლიმიტი უნდა თუ პენსია – ირონიული ლიმიტით არღვევს სიჩუმეს კომისიის ერთი წევრი. ლიმიტი, ვპასუხობ მე. კარგად ნახეთ, არაფერი შეგეშალოთ – მპასუხობს ისიც და სიჩუმე გრძელდება.

დოკუმენტაციის გაცნობის შემდეგ საუბარი კომისიის ერთ – ერთმა წევრმა დაიწყო: „ამ მინორტაძეს რა მოუვიდა კაცო...“, ჯანმრთელობა შერყევია, დაამატა მეორემ, გამოეხმაურა მესამეც და მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობის სურათის დახატვის შემდეგ ისევ სიჩუმე ჩამოწვა. ყველას ყურადღება მიპყრობილია ქალაქკომის წარმომადგენლისაკენ. დავეხმაროთ, წარმოსთქვა მან და ერთი ლიმიტის ბედი გადაწყდა. იგი გადაეცა იმ შრომით კოლექტივს, სადაც მინორტაძის შვილი მუშაობდა.

მინორტაძე ქალაქში ერთ – ერთი ავტორიტეტული პიროვნება იყო. მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუარესება ჩემთვის ახალი არ იყო. ამის შესახებ წერდა მისი შვილი თავის განცხადებაშიც, რომლითაც იგი ლიმიტის გამოყოფას ითხოვდა. მე მომეჩვენა, რომ გადამწყვეტ მნიშვნელობას აბიტურიენტთა ოჯახურ მდგომარეობას ანიჭებდნენ (კომკავშირული წრეობა მაკლდა) და კომისიის წევრებს შევთავაზე აბიტურიენტ ცარციდის საკითხიც განეხილათ. ცარციძე თავის განცხადებაში წერდა, რომ მამა გარდაეცვალა, არ აქვს საშუალება „რეპუბლიკორთან“ მომზადებისა და ითხოვდა ლიმიტის გამოყოფას. ჩემს ინიციატივას რეაგირება არ მოჰყოლია, არადა ცარციდის მამაც (კალენიკე), ორიოდ წლის წინ ქალაქში ისევე ცნობილი და ავტორიტეტული პიროვნება იყო, როგორც მინორტაძე.

ლიმიტები, თანახმად დადგენილი წესისა განხილვისა და საბოლოო გადაწყვეტილებისათვის შრომით კოლექტივებს გადაეგზავნათ. მათ უფლება ჰქონდათ ლიმიტი მიეცათ თავისი კოლექტივის ნებისმიერი წევრისათვის. თუ ის მონაცემებს დააკმაყოფილებდა.

„ჭიათურმარგანეცის“ საავადმყოფოს, იმის გათვალისწინე-

ბით, რომ ამ დაწესებულებიდან ჩვენთან აღრიცხული იყო სამედიცინო ინსტიტუტის ლიმიტის მოთხოვნილი ორი აბიტურიენტი, ორივე ექიმობისათვის ყოველმხრივ მოწოდებული, მშვენიერი გოგონები ტეფნაძე და ბლიაძე, გამოეყო სამედიცინო ინსტიტუტის პედაგოგიული ფაკულტეტის ერთი ლიმიტი.

კომისიის წევრები გულისტკივილს არ მალავდნენ იმის გამო, რომ ერთ – ერთი მათგანი ლიმიტის გარეშე დარჩებოდა. მაგრამ სამწუხაროდ იქ „კანონი“ მკაცრად დაიცვეს და ორთავე გოგონა ლიმიტის გარეშე დატოვეს: კრების მომზადებისას საავადმყოფოში აღმოჩნდა ტეფნაძესა და ბლიაძეზე მეტი სტაჟის მქონე პიროვნება, რომელსაც განცხადებაც არ ჰქონდა დაწერილი ლიმიტის გამოყოფაზე, კრებაზე კი გამოთქვა (თუ გამოათქმევინეს) ასეთი სურვილი და ლიმიტიც მან წაიღო.

შემდეგში საქალაქო საბჭოს აღმასკომში არაერთხელ შემოვიდა სამედიცინო ინსტიტუტიდან საყვედურის წერილი ამ სტუდენტის დაბალი აკადემიური მოსწრების გამო. ბოლოს მას ფაკულტეტიც კი შეუცვალეს და ქალაქმა ერთი კარგი პედაგოგი დაჰკარგა. ერთადერთი, ვისაც ლიმიტი კანონითაც ეკუთვნოდა და მოწოდებულიც იყო საამისოდ, კუჭუხიძე იყო და მასთანაც ლიმიტი შემთხვევით, თანაც კრიტიკულ მომენტში, ბოლო დღეს აღმოჩნდა.

როცა „ლიმიტომანია“ დამთავრდა, ქალაქში ლიმიტის მიღებისას ხელმოცარული და ჩემზე განაწყენებული ბევრი ახალგაზრდა დააბიჯებდა. არაერთხელ დამიჭერია ჩემი მისამართით მათი განაწყენებული მზერა.

ერთხელაც რკინიგზის სადგურში ახალგაზრდა ვაჟს ახლობლები მატარებელზე აცილებდნენ. ახალგაზრდა ჩემთან მოვიდა და სიამაყით მითხრა: შენ თბილისის პოლიტექნიკური ინსტიტუტის ლიმიტი არ გაიმეტე ჩემთვის, მე კი ეხლა „ჭიათურმარგანეცის“ ლიმიტით მოსკოვის სამთო ინსტიტუტში მივდივარ სასწავლებლად.

На каком языке будешь учиться: – ვკითხე მე.

ვერაფერი გაიგო, ხომ არავისში მეცვლებო – გაიფიქრა

და ამხედ – დამხედა. „მე სერიოზული დავიჭირე“. შემდეგ ისევ გამცილებლებთან მივიდა და თავთან მიტანილი თითის წრიული მოქმედებით ჩემზე ანიშნებდა: – „გაუფრენიაო“.

ქალაქის სტუმრები

ზემდგომი ორგანოებიდან ქალაქის დაწესებულებებში, საწარმოებსა და ორგანიზაციებში სხვადასხვა მიზნით (საჩივრები, მეთოდური დახმარება, შემოწმება, რევიზია, კონტროლი) ჩამოსულ მუშაკს, თუ მუშაკთა ჯგუფს, სტუმრებს ვეძახდით. სტუმრებისადმი ყურადღება აღმასკომის საქმიანობის მნიშვნელოვანი უბანი იყო. ამ საქმის სერიოზულობას კი ორი ძირითადი ფაქტორი განაპირობებდა: პირველი – ქართული, ტრადიციული. მეორე – აღმასკომის თავმჯდომარის მოადგილის, ვახტანგ უგულავას შთაგონება – „მშვიდი რევიზორი კარგს არას დაწერს“.

ვახტანგ უგულავას ჯანმრთელობასთან დაკავშირებით პრობლემები შეექმნა. ექიმებმა დაასკვნეს, რომ მას მკურნალობის ორთვიანი კურსი ესაჭიროებოდა. პირველ ნახევარში მან თბილისში, „ლეჩკომბინატში“ იმკურნალა, მეორე ნახევარში კი – „კისლოვოდსკში“. კმაყოფილი დაბრუნდა სამსახურში და გვითხრა – ექიმებმა მიჩიქეს ორ თვეს სასმელს არ გაეკაროვო.

კვირა დღეა, საღამოს საათები. მე აღმასკომში ვმორიგეობ, ვახტანგი კი დოკუმენტებზე მუშაობს, „ჩაფლულია“ ქალაქში. შენობის შემოსასვლელთან მსუბუქი ავტომანქანა გაჩერდა. მასში მსხდომთაგან ერთი შენობაში შემოვიდა, უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის დავალებით ვართ ჩამოსულებიო, სთქვა და ვახტანგთან შევიდა. ცოტა ხნის შემდეგ კი ორთავენი ერთად გამოვიდნენ, ეზოში ჩავიდნენ და მანქანაში მსხდომ ორ სხვა პირთან ერთად გეზი რესტორნისკენ აიღეს.

რესტორნიდან დაბრუნებული ვახტანგი „შეზარხოშებული“ ჩანდა. მეწყინა. ვიცოდი, რომ ეს ცუდად აისახებოდა მის ჯანმრთელობაზე და მივანიშნე კიდევ. მან კი მითხრა – თუ სტუმრის გვერდში ჯდომა და მისი პატივისცემა ვერ შევძელი, ასეთი ცხოვრება არ მიღირსო.

ორშაბათის ტრადიციულ თათბირზე აღმასკომის თავმჯდომარე მოიკითხავდა, იყვნენ თუ არა ქალაქში ჩამოსული სტუმრები და ვინ უწყევდა მათ მასპინძლობას. განსაკუთრებული ყურადღება მახვილდებოდა იმ დაწესებულებებსა და ორგანიზაციებზე,

რომელთა ხელმძღვანელებიც ქალები იყვნენ. ასეთ შემთხვევაში პასუხისმგებლობას ძირითადად თავის თავზე იღებდა ვახტანგ უგულავა. იგი თავისი სამეგობროდან ერთერთს ეტყობდა – „უკაცო ოჯახში“ სტუმრები არიან ჩამოსულები და მიხედვით, ქალაქი არ შერცხვესო. ხელმძღვანელი ქალბატონები თავიდან ნაკლებად ინტერესდებოდნენ მასპინძლობისათვის საჭირო ხარჯებით, შემდეგ კი გაზვიადებულად საუბრობდნენ მის წარმომავლობაზე.

სამსახურებრივი მისიით ჩამოსულ პასუხისმგებელ მუშაკებთან ქეიფი და „ძმაბიჭობია“ ცეკას მიერ „ნეგატიურად“ იყო შეფასებული და მკაცრად დაგმობილი. ასეთ პირობებში, „მწვადსა და შამფურზე“ (კანონსა და ტრადიციებზე) ერთდროულად ზრუნვა დიდ რისკთან იყო დაკავშირებული, ვინაიდან მაღალი იყო მწვადთან ერთად საკუთარი სხეულის „დაწვის“ ალბათობა (თანამდებობის დაკარგვა).

საზოგადოებრივი აზრიც ტენდენციურად იყო ფორმირებული. ერთგვერდიანი განცხადებისა და მისი თანმხლები რამდენიმე დოკუმენტის საფუძველზე სამოთახიანი ბინის მიღება ლენინურ ნორმად იყო მიჩნეული. ოჯახში ამ ამბის აღნიშვნა კი – ტრადიციულ ნორმად. ხოლო თუ ვინმეს შესთავაზებდნენ, ეს შენაძენი ქალაქის სტუმრების თანხლებით და გაცილებით ნაკლები დანახარჯებით რესტორანში აღენიშნა, ეს სულ სხვაგვარად აღიქმებოდა.

ქალაქის სტუმრებისადმი ყურადღება ჭიათურლებს თავიანთ საპატიო მოვალეობად მიაჩნდათ. როდესაც ქვეყანაში კრიზისი გაღრმავდა და კვების პრობლემები მოსახლეობაზე სულალობის მიხედვით ნაწილდებოდა, ფეხბურთის გუნდ „ჭიათურის მაღაროელის“ ვეტერანი ფეხბურთელი, იმჯერად კი უფროსი მწვრთნელი, ელგუჯა შვანგირაძე, მოვიდა საქალაქო კომიტეტის პირველ მდივანთან და განაცხადა: – სერიოზული პრობლემები შეგვექმნა და თითქმის ვეღარ ვახერხებთ ქალაქში სტუმრად ჩამოსული გუნდების მასპინძლობას. ბოლო ხანებში გუნდის წევრები და ხელმძღვანელები ჩვენი ოჯახებიდან მოტანილი პრობლემებით ვუმასპინძლებოდით მათ. ღვინო კი ჩემი ოჯახიდან მომქონდა. ეხლა ყველა რეზერვი ამოგვეწურა. ქალაქში

სტუმრად ჩამოსულ გუნდებს თუ ღირსეული მასპინძლობა ვერ გავუწიე, მე იძულებული გავხდები წავიდე თანამდებობიდან – „

ხოფერია ცოტა ხანს ჩაფიქრდა, შემდეგ კი ყურმილი აიღო და „ჭიათურმარგანეცის“ – გენერალურ დირექტორთან ასეთი დიალოგი გამართა:

– მიხეილ პლატონიჩ, თქვენი ფეხბურთელთა გუნდის უფროსი მწვრთნელი, შვანგირაძეა ჩემთან.

– ეგ ჩვენი კი არა, ქალაქის გუნდია.

– გუნდს „მადაროელი“ ჰქვია და სხვათა შორის ჭიათურასაც მარგანეცის ქალაქს ეძახიან. გალაქტიონ ტაბიძემ კი მას „შავი ოქროს ქალაქი“ უწოდა.

– რაო, რა მინდაო ელგუჯამ, ბატონო ომარ!

– მოვა თქვენთან და მოილაპარაკეთ, სერიოზული საკითხი დააყენა და საქმე მართო სპორტს არ ეხება. ქართულ ტრადიციებსა და ქალაქის პრესტიჟთან გვაქვს საქმე.

კომუნისტური მმართველობის პირობებში ანალოგიური შინაარსის საქმიანი საუბრები ქალაქისა და სოფლების საჭირობო საკითხებზე „ჭიათურმარგანეცის“ ხელმძღვანელობასთან არაერთხელ შემდგარა და ხშირად შედეგიანადაც მთავრდებოდა. იმ წლებში ჭიათურა გამორჩეულად სტუმართმოყვარე ქალაქად ითვლებოდა. უმადურობა იქნება არ აღინიშნოს ამ საქმეში ქალაქის ე. წ. „საქმიანი ადამიანების“ („დელეცების“) წვლილი. ისინი საკმაოდ რისკიანი ცხოვრების ფასად ბევრ სხვა კეთილ საქმეებსაც აკეთებდნენ ქალაქში.

სხვადასხვა დროს დაწერილი წერილები

„როცა ქარი ქრის და ავდარია...“

გაზეთი „თვალსაზრისი“ 1990 წელი 2 ნოემბერი.

სამგზავრო ავტობუსით ჯვრის უღელტეხილთან მიახლოებისას აწ განსვენებულ, პროფესორ სერგი მაკალათიას ლექცია გამახსენდა: „ჯვრის უღელტეხილი წყალგამყოფი ქედის მონაკვეთს წარმოადგენს. იქ დაცემული წვიმის ორი წვეთიდან ერთი შავი ზღვისაკენ მიდის, მეორე კი – კასპიისაკენ. უფრო მეტიც, რიყის ქვიდან ასხლეტილი წვიმის ერთი წვეთიც კი შეიძლება ამ ნიშნით გაიყოს.

– „თუ ქარიანი ამინდია?“ – იყო სტუდენტის რეპლიკა, – „თუ ქარიანი ამინდია, მაშინ ქარი წამოიღებს შავ ზღვაში ჩასასვლელ წვეთს და კასპიის ზღვაში მოახვედრებს“.

– „თუ ზენა ქარია, პატივცემულო?“...

– „ბერძენიშვილო, შენ აქ ფულით იქნები დიპლომისთვის მოსული, სამსახურიც წინასწარ გექნება ნაშოვნი, გააჩერე ენა და გვაცალე მუშაობა...“

ფიქრებში ჩაძირულს უნებლიეთ გამედიმა. – რა გეცინებათ? – მეკითხება გვერდით მჯდომი ახალგაზრდა ვაჟი, – არაფერი, – იყო ჩემი პასუხი...

მეორე დღეს, თბილისიდან დაბრუნებულს, კულტურის სასახლის ეზოში „გახურებული“ მიტინგი დამხვდა. კომპარტიის მუშაკებს „ამუშავებდნენ“. მომიტინგეებს შორის ის ახალგაზრდაც შევნიშნე, მიკროფონს უახლოვდებოდა. ერთიც და, ავიდეს ტრიბუნზე და თქვას: ქალაქკომში რომ ჭადარა კაცი მუშაობს, გუშინ ავტობუსში არაფერზე იცინოდაო, მე შენ გეტყვი შევედავები, ტყუილია – თქო, – გავიფიქრე ჩემთვის, შევშინდი, მაგრამ... „გადავრჩი“.

ჭიათურის სახალხო ფრონტის გაზეთ“ კლდეკარის“ ღვინო-

ბისთვის 24 – ის ნომერში კი ნაღდად „ვედარ გადავრჩი“. იქ გამოქვეყნებულ ნანი სამხარაძის წერილში, სათაურით „თვალსაზრისი“, გაკრიტიკებულია პარტიის ჭიათურის საქალაქო კომიტეტი, მისი გაზეთი „თვალსაზრისი“ თავისი რედკოლეგიით და მათ შორის პირადად მეც, მართლაცდა, არაფრისთვის.

წერილის ავტორი ბრალს დებს პარტიის ჭიათურის საქალაქო კომიტეტს, თითქოს მან არჩევნების წინ შექმნა საკუთარი გაზეთი და ამით სხვა პარტიებთან შედარებით თავი პრივილეგირებულ მდგომარეობაში ჩაიყენა. საკვირველია, ასეთი აზრი რომ არ წარმოშობილიყო, სწორედ ამიტომ გაემიჯნა ქალაქის პარტიული ორგანიზაცია არჩევნების წინ თავის ტრადიციულ გაზეთ „ჭიათურის მაღაროელს“ და ჭიათურის სახალხო ფრონტისა და ეროვნული დამოუკიდებლობის პარტიათა გაზეთების – „კლდეკარისა“ და „ჭიათურის“ მსგავსად შექმნა თავისი გაზეთი, სადაც არჩევნებთან დაკავშირებულ მასალებს ბეჭდავდა მხოლოდ საოლქო საარჩევნო კომისიასთან შეთანხმებით და მასში საერთოდ არ გამოქვეყნებულა არავითარი სახის ინფორმაცია კომუნისტური პარტიისაგან დეპუტატობის კანდიდატის, ბატონ ვ. ხუხუნიანიშვილის სასარგებლოდ.

საფუძველს მოკლებულია მტკიცებაც იმის შესახებ, რომ ჩვენ გაზეთ „ჭიათურის მაღაროელის“ ხელმძღვანელთ, გაზეთ „თვალსაზრისის“ სახით, თავს მოვახვეთ ახალი გაზეთი და ვაიძულებთ მათ ძალაუვნებურად წაიკითხონ იგი. ვინც გაზეთს კითხულობს, ალბათ შეამჩნევს, რომ „ჭიათურის მაღაროელი“ მთლიანად განიტვირთა კომუნისტური პარტიის მასალებისაგან. გაზეთ „თვალსაზრისში“ კი ძირითადად იბეჭდება ის მასალები, რაც პარტიული კუთხით უნდა გამოქვეყნებულიყო წლის ბოლომდე „ჭიათურის მაღაროელში“ და მიწოდებოდა ხელმძღვანელთ. დაკვირვებულ თვალს არც ის გამოეპარება, რომ პარტიის ყრილობის მოლოდინში ეს მასალები მეტად მოკრძალებულია და ძირითადად ინფორმაციულ ხასიათს ატარებს. ეს ცნობისათვის, მაგრამ ავტორს არა ინფორმაციის მიღება სურს, არამედ სხვა მიზნებიც აქვს. მას გაზეთ „თვალსაზრისის“ რედკოლეგიის წევრთა მიმართ პატივისცემის აღიარების მიუხედავად, მიზნად მათი გაზეთის განქიქება გაუხდია და ამ საქმეს

თავიდან, გაზეთის დევიზით – „კაცი იყავ კაცური და სადაც გინდა, იქ ილოცე“ – იწყებს. მეექვსეა სიტყვათა ეს კომპოზიცია, ან მასზე აჟღერებული მელოდია ავტორში, საკმაოდ განათლებულ ლიტერატორსა და იგივე ხელოვანში, რაიმე „ალერგიას“ იწვევდეს. აკი წერს კიდევ: „ეს სიტყვები... ქართველი ხალხის კეთილშობილებასა და ჰუმანიზმზე“ მიგვითითებსო. მაშ რაშია საქმე? რა არ მოსწონს? კომუნიზმი რელიგია არ არის და იქ ლოცვა არ შეიძლება? ვფიქრობ არალოგიკურია ამ მოხდენილი გამოთქმის ასე პირდაპირ, ერთმნიშვნელოვნად გაგება, მითუმეტეს მაშინ, თუ იგი გაზეთის დევიზია. რაც შეეხება ქართული ენის ლექსიკის ფონდიდან „ოქრო“ სიტყვას – „ლოცვა“, მისი პირდაპირი მნიშვნელობით გაგება არამც თუ პათივცემულ ავტორს – ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელს, მის მოსწავლესაც არ ეპატიება, რამეთუ ჩემზე უკეთ უწყის, რომ მისი შინაარსი დიდი ხანია გასცდა ვიწრო, რელიგიურ გაგებას და კეთილშობილური საქმიანობის სიმბოლოდ იქცა.

ავტორს ვერც იმაში დავეთანხმები, თითქოს გაზეთ „თვალსაზრისის“ შემოქმედებითი ჯგუფი პრეტენზიას აცხადებს „კაცური კაცები რაკი ვართ, კომუნიზმის „ტაძარში“ ლოცვას ნუ გვისაყვედურებთო“. ქალბატონი ნანი სრულებით საპირისპირო „პოლუსზე“ მოხვდა. ჩვენი გაზეთის დევიზით გზას ვულოცავთ და ერის სამსახურში მომავალში მაინც, გულწრფელად, კაცურად, ჩადგომას ვუსურვებთ ყოფილ თანაპარტიელებს. რომლებიც კარიერისტული და სხვა ანგარებითი ზრახვებით იმყოფებოდნენ პარტიის რიგებში. დღეს კი „ეფექტურად“ ტოვებენ მას და ოპოზიციური პარტიების რიგებს ავსებენ. დევიზში ჩადებულა ბევრი სხვა კეთილშობილური ზრახვა და სურვილიც, რისი ამოცნობაც ავტორზე უკეთ ბევრმა არავინ უწყის. მაგრამ თუ კრიტიკას თვითმიზნად გაიხდი და ერუდიციაც ხელს გიწყობს, ყველაფრის გაკრიტიკება შეიძლება. დევიზთან მიმართებაში კი, რომელიც ძირითადად სიმბოლურია, მაინც მეტი სიფაქიზეა საჭირო.

ცდება ავტორი, როდესაც წერს, თითქოს ჩემს წერილში „კომუნისტთა და არაკომუნისტთა ურთიერთობა საქართველოში ლამის ფრანგებისა და პეტრე ბაგრატიონის მტრობა – დაპირის-

პირების რანგში იყოს აყვანილი“.

გახეთ „თვალსაზრისის“ 21 სექტემბრის ნომერში სათაურით – „კაცი არ ყველა სწორია“. მე ვწერდი: „მოწინააღმდეგის დაფასება... თუნდაც იგი მოსისხლე მტერი იყოს, ქართველი კაცის ვაჟკაცური ბუნებისათვის არამც თუ უცხო ხილი, არამედ სრულებით ბუნებრივი თვისებაა“. ამის დასტურად ვამბობდი, რომ მუხლმოდრეკით: – „ვაჟკაცო ჩემგან მოკლულო, ღმერთმან გაცხონოს მკვდარიო“, – დასტირიან ვაჟა – ფშაველას ნაწარმოებთა მოქმედი გმირები მოსისხლე მტრებს და ვაგრძელებდი: „პეტრე ბაგრატიონმა ბოროდინოს სამკვდრო – სასიცოცხლო ბრძოლის დაწყების წინ, შეხედა რა ფრანგების ვაჟკაცურ წვრთნას“, აღტაცებით წამოიძახა: – „აფერუმ ფრანგებო!...“ თუ უფრო ღრმად ჩაუკვირდებით ჩემს წერილს, დარწმუნდებით, რომ იქ არამც თუ მტრობაზე, არამედ სიყვარულზე და დაფასებაზეა საუბარი, მაგრამ, დავუშვათ, ავტორს ასე მოეჩვენა. კომუნისტთა და არაკომუნისტთა ურთიერთობა საიდანღა მოიტანა? რატომ ჰგონია, რომ მაგალითად მხედველობაში არ მქონდა ჩვენი გათიშული ეროვნული მოძრაობა, ან ერის სხვა ჭრილობა?

წერილში დიდი ადგილი აქვს დათმობილი მარქსიზმის თეორიული მემკვიდრეობის კრიტიკას. როგორ მოვიქცეთ? ვიკამათოთ? მერედა, ვიცით კი მარქსიზმი? დღეს, როდესაც ჩვენი აღმზრდელი პროფესორ – მასწავლებლებიც აღარ მაღავენ, რომ ისინი ჩვენ მარქსიზმს „ანარეკლის ანარეკლიდან“ გვასწავლიდნენ და თვითონაც მისი ბევრი არაფერი გაეგებათ, ჩვენს დონეზე ამ თემაზე დისკუსია ვფიქრობ ჩიხში შეგვიყვანს. ბოლოს მინდა დავძინო, რომ ოპონენტთან ძალზე კეთილი პირადი ურთიერთობა მაკავშირებს. ამის საფუძველს ნამდვილად იძლევა პედაგოგიურ ასპარეზზე წარსულში ჩვენი ერთად საქმიანობა. მაშინ საზოგადოებრივი ცხოვრების პრინციპულ საკითხებზე ჩვენი აზრი არასდროს იყოფოდა. „არ გვინდა კაცური კაცები იქ ლოცულობდნენ, სადაც ლოცვა არ შეიძლება“. – წერს ავტორი ჩემი მისამართით.

გულწრფელ მადლობას გიძღვნით, ქალბატონო ნანი, პიროვნულად ჩემდამი კეთილი დამოკიდებულების გამოხატვისათვის, მაგრამ... „თუ ჩემს ქებას არ იშლი, ლოცვას ნუღარ დამიშლი“...

გაზეთის ფურცლებზე გამოქვეყნებული ჩემი წერილებით შეძლებისდაგვარად, ძირითადად პედაგოგიური პოზიციებიდან, ვცდილობ შევეხო ერის აბობოქრებული ცხოვრების სხვადასხვა მხარეს და რამდენად სწორ „დიაგნოზებს“ ვსვა, ეს მკითხველმა განსაჯოს, ფაქტია კი, რომ თქვენ ზოგიერთ რამეში არ მეთანხმებით. არც ეს მწყინს, პირიქით, მსიამოვნებს კიდევ განათლებულ და კულტურულ ოპონენტთან პაექრობა, ესეც საჭირო და აუცილებელია, თორემ ყველამ რომ ერთგან „ილოცოს“, ისევ ერთპარტიულ სისტემაზე დავალოთ, რომლის არასახარბიელო შედეგსაც დღეს ჩვენი თაობა იმკის.

„ილოცვა“, კაცური საქმის კეთება ყველგან, ყველა პარტიაში შეიძლებოდა და შეიძლება. მაგრამ ერთი აზრი ამეკვიატა თავიდანვე და წერილიც იმით მინდა დავამთავრო. სად იყოფა ოპონენტთა, ამ შემთხვევაში კი ჩვენი პოზიციები? მაგონდება ჯვრის უღელტეხილი უამინდობისას, „როცა ქარი ქრის და აედარია“, რიყის ქვიდან ასხლეტილი წვიმის გაყოფილი წვეთიც სიმბოლურად მენიშნება... იქნებ იქ, თქვენ, ახალგაზრდა, ნიჭიერმა პედაგოგმა კომუნისტური პარტიის რიგებში შესვლა არ ისურვეთ? ასე რომ არა, იქნებ ჩვენ დღეს ერთ პარტიაშიც „გველოცა“. მჯერა, ზოგიერთებივით არ უღალატებდით და ბევრ რამეშიც წაადგებოდით კიდევ მას ამ „გაჭირვების“ ჟამს. არ მითხრათ რწმენას ვემსახურებიო... მე არ ვიცი თქვენ რამდენად გწამთ თქვენი „სალოცავისა“, ჩემს გაგებაში კი იმქვეყნიური სამოთხე და ამქვეყნიური კომუნიზმი აბსოლუტური სინონიმები არიან და არცერთისა არაფერი მწამს. მიუხედავად ამისა დიდ პატივს ვცემ ქრისტიანულ სარწმუნოებას და იმ ხალხს, ვინც წრფელი გულით ემსახურა და ემსახურება მას.

ასევე დიდ პატივს ვცემ „კომუნიზმის მშენებლობაში“ ამოდ დამამწვრალ ადამიანებს. მათ შორის თქვენს მშობლებს, რომლებსაც საერთო ჯამში პარტიაში ყოფნის საუკუნეზე მეტი სტაჟი აქვთ და მათი გამოცდილების ხელალებით უარყოფა, ვფიქრობ, „ტაძრისაკენ“ უმოკლესი გზით ვერ წაგვიყვანს.

გაზეთი „თვალსაზრისი“, 1990 წლის 23 ნოემბერი.

ღია წერილი ბატონ როსტომ ტაბატაძეს.

ნანი სამხარაძე.

ბატონო როსტომ, ძალიან არ მოგწონებიან ჩემი პუბლიკაცია გაზეთ „თვალსაზრისთან“ დაკავშირებით. ეს სულაც არ მიკვირს, მაგრამ წერილის არმოწონება უფლებას როდი გაძლევთ ცილის შეწამება დაიწყოთ და ვითომდა შერიგება – დაფასებისაკენ მომწოდებელმა კაცმა ნაღმი ჩაღოთ ადამიანთა ურთიერთობაში. დავიწყეთ ერთი მთავრით, რომლის პატიება ძალიან გამიჭირდება, სხვა დანარჩენი თქვენს პოზიციაზე მდგომ კაცს მიეტყვება. მაგრამ რაკი წერას დავიწყებ, ორიოდ სიტყვას სხვა „ბრალდებებზე“ მოგახსენებ.

აღბათ არც ღირდა თქვენი წერილი გამოხმაურებად. მაგრამ როგორ გავჩუმდე, როცა მშობლების შრომის დაუფასებლობაში მდებთ ბრალს. როგორ, რისი თქმა გსურთ, თქვენ აფასებთ ჩემს მშობლებს და მე არა? საიდან დაასკვნით, რომ მათ დამსახურებას ოჯახის, შეილების და საზოგადოების წინაშე არად ვაგდებ. განა იმით, რომ კომუნისტური მშობლების შეილმა კომუნისტური იდეალებისადმი ღრმა პატივისცემა არ გამოვამჟღავნე? ამის მიხედვით შეიძლება კაცმა დაასკვნას, რომ შეილი მშობლების გამოცდილებას „ხელაღებით უარყოფს?“ არა, ბატონო, მაგრამ თქვენ მართლაც უფროსულ – პარტიულად დამტუქსეთ და თან საზოგადოებას ამცნეთ, ნახეთ, ეს საძაგლები ქრისტესმოსაობას ქადაგებენ, მშობლებს კი არ აფასებენ, ჩვენ კი, დახეთ, როგორ მოწიწებით ვექცევით ყველასო. რაც უნდა გამაცეცხლოს ამ ბრალდებამ, მშობლების ქებას ვერ დავიწყებ, ძალიან უხერხულია, ერთს კი მაინც ვიტყვი: ჩემმა მშობლებმა მართლაც პატიოსნად განვლეს ცხოვრების გზა, მაგრამ ამაში დამსა-

ხურება პარტიულ მანდატს კი არ მიუძღვის, არამედ თვით მათ სულიერ სტრუქტურას, თორემ მანდატიანებაც ბევრნი იყვნენ, თუნდაც დედაჩემისა და მამაჩემის ახალგაზრდობის პერიოდში, უკადრისს რომ კადრულობდნენ.

„არ მითხრათ“ ახლა, მაგის მსგავსი არაფერი დამიწერიაო. კითხვა, ტარიელ ჭანტურიასი არ იყოს, მე რუსთაველმა, გურამიშვილმა, ილიამ, აკაკიმ, ვაჟამ და ბევრმა სხვამ მასწავლა, ასე რომ დაწერილის წაკითხვა არ მეშლება. უფრო მეტსაც გეტყვით, თქვენს ნაწერში მშობლების შეილთან დაპირისპირების სურვილი ჟონავს, მაგრამ ეს თქვენი ბრალი არ არის. ეს მეთოდი კომპარტიის ბრძოლის არსენალიდანაა და როგორც ჩანს, ჯერ მას ყავლი არ გასვლია.

ბატონო როსტომ, ალბათ იცით რომ რუსეთში პროგრესული ძალები კომპარტიას (და არა კომუნისტებს) სასამართლოს უწყობენ, როგორც დანაშაულებრივ ორგანიზაციას. (ამ სასამართლოს, ცხადია, მხოლოდ მორალური მნიშვნელობა აქვს). მართალნი არიან დემოკრატი რუსები. რატომ? ამის მტკიცებას მე ვერ მოყვები. ამაზე იმდენი რამ იწერება, ჩემგან გადამუშავება რალა საჭიროა, ან რა გახეთი დაიტევს? თქვენმა წერილმა კი ერთხელ კიედვ დამარწმუნა, რა მდგომარეობაში აგდებს ადამიანებს კომპარტიის სამსახური, თქვენ კომუნიზმის არ გწამთ და მაინც კომპარტიას ემსახურებით. არა თუ არ გწამთ, არა გგონიათ, რომ ვინმეს სწამს რაიმე ამ ქვეყნად, და მერე განა თქვენ ხართ მარტო ამ დღეში? ბევრი სხვაც გყავთ თანამოაზრე, რომელთაც ქართველთა ეროვნული ბრძოლა სკამისათვის ბრძოლა ჰგონიათ. მართლაც საბრალდებო სკამზე დასმული უნდა იყოს ის პარტია, რომელიც კაცს ათქმევინებს: „არ მითხრათ რწმენას ვემსახურებო“ – (ეს რა სტილია, ნამდვილად არ გეკადრებათ დარბაისელ ორთოდოქს კომუნისტს, თორემ მომიტინგე, ქუჩაში მყვირალი ხალხისთვის კი არის შესაფერისი). რაც ზემოთ ბრძანეთ თქვენ, ამისთანა შეურაცხყოფისათვის შეიძლება კაცს უმკაცრესად მოთხოვო პასუხი, მაგრამ რა გელაპარაკოთ, როცა თქვენ თვითონ არაფერი გწამთ. რაკი ვერაფრით ვერ მიხვდით ჩემს რწმენას და სიყვარულს რა ჰქვია, იძულებული ვარ მე თვითონ ვთქვა. ის მაინცდამაინც ორთოდოქსალური მართლმადი-

დებლობა კი არ არის, არამედ „ერთი რამის სიყვარული, დაფარვა რომ სჭირდება“. გამიჭირდება რწმენაზე ხმამაღლა ვიყვირო, ამიტომ ისევ გურამ დოჩანაშვილს დავისმარ. გახსოვთ ალბათ ამ სახელწოდების მოთხრობა „ერთი რამის სიყვარული, დაფარვა რომ სჭირდება“ აქვს დიდებულ მწერალს. მოვიყვან ნაწილს შალვა კეჭერაძის და ლიეპაში მიმავალი, შემდეგ ჭიათურაში კეჭერაძის მიერ გამოტაცებული გაბრაზებული გერასიმეს დიალოგიდან:

- „ – არ გძინავს, გერასიმე?
- არაჰ, – აღმოხდა.
- რატომ არ გძინავს, ა, გერასიმე!
- რა დამაძინებს, რა მინდოდა აქ!
- რუკზაკს გათხოვებ, ბეჭებქვეშ დაიგე...
- არ მინდა. რატომ წამომიყვანე?
- ერთი რამის სიყვარულით...
- რის სიყვარულით, კაცო...
- დაფარვა რომ სჭირდება...
- რატომ სჭირდება...
- უხერხულია გამქლავება, იმდენად ნაღდია, გულში სათუთად უნდა ატარო.
- რაა ასეთი....
- საქართველოა, გერასიმე, ჩვენი...“

ხედავთ ბატონო როსტომ, რისი განმარტება მიწევს? რისი ბრალია ეს თუ იცით? იმის, რომ 70 წელია ქართველს არწმუნებენ: „შიროკა სტრანა მაია რადნაიო“ და ამის ძახილში მართლაც დაავიწყეს, რომელი იყო მისი სამშობლო და რა ევალეობდა მის წინაშე, სხვისი არ ვიცი და მე რომ რწმენა და სიყვარული არ მქონდეს, არათუ რაიმეს დავწერ, ორ სიტყვასაც არ ვიტყვი ერთმანეთზე. თქვენი თქმით კი, მე ის ადამიანი ვარ, რომელიც გამორიცხულია, რომ რწმენას ემსახურებოდეს. რატომ აძლევთ მკითხველის დეზინფორმაციის უფლებას საკუთარ თავს? თანაც აცხადებთ „საზოგადოებრივი ცხოვრების პრინციპულ საკითხებზე ჩვენი აზრი არასოდეს იყოფოდაო“. მოვიკალი ცოცხალი თავი და ვერაფრით ვერ გავიხსენე, როდის მქონდა თქვენთან ისეთი გულახდილი საუბარი, რომ ამის

შემდეგ შეხედულებათა იდენტურობა გემტკიცებინათ „საზოგადოებრივი ცხოვრების პრინციპულ საკითხებზე“. არაფერიც არ იცით თქვენ ჩემს შეხედულებებზე და როცა რაიმე არ ვიცით, მართლაც არ უნდა ვწეროთ, მით უფრო, რომ ადამიანს შეეხება საუბარი და არა მკვლარ თეორიებს (თუმცა ჩვენს „სოციალისტურ სამშობლოში“ ადამიანებზე მეტად, თეორიები, თუნდაც მკვლარი, ფასობდა. ჩანს ეს მიუღებელი ტენდენცია მეტნაკლებად, ჯერაც მოქმედებს).

როგორც თქვენი „ჩანახატიდან“ „აღმოვაჩინე“, ჩვენ ქარს წვიმის წვეთებივით სხვადასხვა მხარეს გადავუყრივართ. თქვენ სად წაგიღოთ ქარმა ნამდვილად არ ვიცი. მე კი იქ ვდგავარ, სადაც უნდა ვიდგე, რადგან უნივერსიტეტში სწავლის დროს პირადად მე მტკიცედ დამაჯერეს, რომ თუ ერის სამსახური ნამდვილად გვინდოდა, მიზნის აღსასრულებლად სკოლის მასწავლებლობაზე უკეთეს ადგილს ვერასდენა ვნახავდით და მართლაც მირჩევნია ყოველ წელიწადს ვუჩინო და ვაზეპირებივით თხუთმეტ – თექვსმეტი წლისანებს: „მესმის, ბიძაჩემო, მაგრამ მე ჩემდათავად გაზაფხულის მახარობლობის დროს სიკვდილი მირჩევნია ზამთრის წინასწარმეტყველებაში მედიდურად სიცოცხლეს... ვიცი, განა არ ვიცი რომ დიდკაცობა ტკბილია... მაგრამ არ მინდა ის გადამეარდეს გულიდან, რაც სიკვდილამდე უნდა მახსოვდეს და ვეტრფოდე...“ ამას და სხვა ბევრ ბაჯალლო სიტყვას გვასწავლის მე და ჩემს მოსწავლეებს ქართული ლიტერატურა და „ვინც ისმენს კაცი ვარგი“ ის თქვენს მხარეს არ წამოვა.

არ ჩამითვალთ, რომ ვინმეს განვიკითხავდე სკოლის მიტოვების გამო. ადამიანს ადამიანური ცხოვრება სჭირდება. მასწავლებლობა კი არავითარ სოციალურ გარანტიას არ იძლევა. განა შეიძლება ასეთ შემთხვევაში ვინმე გაამტყუნო, მით უფრო მამაკაცი, რომელსაც მყარი სოციალური მდგომარეობა უნდა ჰქონდეს, რომ ოჯახის წინაშე პირნათელი და წელში გამართული იყოს? დამნაშავე ამაში სწორედ ის სახელმწიფოებრივი სტრუქტურაა, რომელსაც თქვენ იცავთ და რომელსაც, სხვათაშორის, სამხედრო ხარჯებისათვის ეროვნული შემოსავლის 40 პროცენტი აქვს გადაღებული, განათლებისათვის კი მხოლოდ

0,75 პროცენტი, ამიტომაცაა ჩვენს სკოლებში და არა მარტო სკოლებში აწვობილი საქმე. ამიტომაცაა რომ ბევრი (და არა ყველა საბედნიეროდ), რომელთა ინტელექტი ნამდვილად გამოადგებოდა სკოლას, ახლოს არ ეკარება მას, ამიტომაცაა, რომ კანტიკუნტ შემორჩა მამაკაცი მასწავლებლები სკოლას, წყალივით რომ სჭირდება აღზრდის საქმეს, მაგრამ ამას ვინ დაგიდევს, იქნებ უფროც ეპრიანებოდათ მავანთ სეთურის მონებად ადამიანების ქცევა. ასეთად აღზრდას კი გონების გახსნის დიდოსტატები არ ესაჭიროება. არც ის არის შემთხვევითი, რომ ბოლო დრომდე ჰუმანიტარული მეცნიერებანი გერის როლში იყო სასწავლებლებში და თუ უკეთესი მდგომარეობა ამ მხრივ საქართველოს აქვს სხვა რესპუბლიკებთან შედარებით, ეს ჩვენი ბრძენი და გულმხურვალე ხალხის დამსახურებაა.

ბატონო როსტომ, ვინმესთან კეთილი პირადი ურთიერთობა მაინც არ ნიშნავს, რომ მას კარგად იცნობ, და როცა ნაკლებად იცნობთ, საგაზეთო წერილი მის შესახებ რაღაც ვარაუდებზე არ უნდა ააგოთ. თქვენს „ლიმიტირებულ“ პარტიაში კიდევ რომ მოვხვდერილიყავი (ისე შემთხვევით არაფერი არ ხდება), ჩემგან თქვენი პარტია (როგორც ბევრი სხვისაგან) საწევროს გადამხდელის მეტს ვერაფერს იშოვიდა. ხოლო 9 აპრილის მერე საწევროს გადამხდელსაც დაკარგავდა, როგორც შეგატყვევთ, გულიც გწყდებათ იმათზე, ვინც სკკპ რიგებს ტოვებს, რატომ გგონიათ რომ მხოლოდ კარიერისტები აკეთებენ ამას? ბევრი მართლა შემთხვევით მოხვდა მასში, ან არ იცოდა უკანასკნელ დრომდე (ან საიდან ეცოდინებოდა), რომ ამ პარტიის წევრთა ძალისხმევით 1921 წლის თებერვალში საქართველოში:

„იმ გზით, სად წინათ ელავდნენ ხმლები,
სად სამას გმირთა დაიფშვნა ძვლები,
სად ქართლის დედის ცრემლით ნანამი,
მძიმედ დაეშვა ჩვენი ალამი,
სად, გმირთა სისხლით ნაპოხიერი,
თოვლს დაეფარა კრწანისის ველი,
წითელი დროშით, მოღერილ ყელით,
თეთრ ცხენზე მჯდომი, ნაბიჯით ნელით
შემოდრიოდა სიკვდილი ცელით“.

(კოლაუ ნადირაძე, 25 თებერვალი, 1921 წელი).

თეთრი ცხენი ორჯნიკიძეს ჰყავდა, იცი ალბათ. ამ კაცის მიზანი და საერთოდ კომპარტიისა, კომუნიზმის აშენება იყო. ეს მიზანი აღარ არსებობს. თქვენ პატიოსნად აღიარეთ, რომ კომუნიზმის არაფერი გწამთ, დალოცვილო, მეც მაგას არ გიჩიოდით თქვენ კი ამარება და სიტყვა „ლოცვის“ სემანტიკის არცოდნა დამაბრალებთ (გვარიანი ბრალდება კია ქართული ენის და ლიტერატურის მასწავლებლისადმი). გეუბნებოდით, ვერ ილოცვებთ კომუნიზმის ტაძარში – მეთქი. იმიტომ, რომ არ გწამთ, იმიტომ რომ კომპარტია თავის საფუძველში არ არის ეროვნული პარტია. ახლა რაღას ემსახურებით? თუ მართლაც გეზი შეიცვალეთ, ყველაფერს რომ თავი დავენებოთ, კომპარტიად მაინც აღარ უნდა იწოდებოდეთ. თუ ისევ აგრძელებთ სოციალიზმის კოსმეტიკას, ფასადშეცვლილი სოციალიზმისათვის სხვადასხვა სახელების შერჩევას და სულას „ნაბიჯით წინ, ორი ნაბიჯით უკან...“ „ნაბიჯით წინ, ორი ნაბიჯით უკან“. (ასე იარა ჩვენმა დამაწყევარმა).

სხვათაშორის მე მარქსიზმის თეორიას კი არ ვაკრიტიკებდი (მტერმა იკითხა ახლა მარქსიზმი), არამედ ამ თეორიის შედეგებზე ვლაპარაკობდი (სხვანაც დავიმოწმე). ეს შედეგები კი იმდენად ზედაპირულად დევს და თვალნათელია, რომ არავითარი ერუდიცია და დიდი ინტელექტი მის დანახვას არ სჭირდება, თუ ძალით არ დაიბრძავეთ კაცი თვალებს. ძალიან კი გამიწყურით ბატონო როსტომ, მარქსიზმის უცოდინარობის გამო, მაგრამ თუ არავის ესმის ეს ჩვენი ცოდვით სავსე მარქსიზმი და ვერც გამოიყენა ვინმემ რაიმეში, ხომ არ აჯობებდა სულ დაგვენებებინა თავი. რას ვაკვდებით, რა ფიცით შევეკარით? ოცდამერვე ყრილობის მასალების წაკითხვას რომ მთავაზობთ კიდევ, არასასურველი ნაწერების მოძალეებაზე თუ მიდგა საქმე, მეც შემიძლია „დაგაძალოთ“ თ. წივწივადის წერილები.

ბატონო როსტომ! თგვენს გონიერებაში და პატიოსნებაში ეჭვი არ მეპარება, ისევე როგორც ბევრ სხვას (არ გეგონოთ ეპითეტებს გიბრუნებდეთ, ობიექტურობის გრძნობა მკარნახობს), მაგრამ ნუთუ არასოდეს გიფიქრიათ (ახლა მაინც), რომ კომპარტია არ არის აღმოცენებული ეროვნულ ნიადაგზე და

ვერც შეძლებს ეროვნული საქმეების კეთებას, რადგან ცენტრი საქართველოში არა აქვს?

ბოდოს მოხდით ერთ ეპიზოდს შეგახსენებთ ზ. ამირეჯიბის რომანიდან (ჩემი მაინც არ გჯერათ). საიდუმლო მრჩევლის ჩინით გატაცებულ მუშინ ზარანდიას ეკითხება მამა, თუ რას ელის დაწინაურებიდან, შვილი პასუხობს: „ბევრ რამეს ველი, უპირველესად იმას, რომ მეტი სარგებლობის მოტანას შევძლებ ჩემი ქვეყნისათვის და ხალხისათვის“... მამის პასუხი: „მაგ განზრახვით და დაპირებით ბევრმა მიაღწია მაღალ თანამდებობას, მარა იქ რომ მივიდა, მერე ვედარ შეძლო სურვილისა და დაპირების შესრულება. ასე იცის სხვის სამსახურში დიდკაცობამ. მეფის სამსახური, მისთვის სასარგებლო და შენი ერისთვის საზიანო რაც არის, იმას გაგაკეთებინებს მართო“... სრული ჭეშმარიტებაა, ვერაფერს დავამატებ.

დაბოლოს, ახლა საქართველოში ავი დარი არ არის. რა თქმა უნდა, არც დარი გვიდგას, მაგრამ ჭაობში ნელ – ნელა ჩაძირვას ბევრად სჯობს ის მდგომარეობა, რომელშიც ახლა ვიმყოფებით. მე ახლანდელი ვითარება გაზაფხულის მაუწყებელ ჭექა – ქუხილს უფრო მაგონებს, რომლის გადაგრუხუნების შემდეგ ილიასა და აკაკის შვიდფერი ცისარტყელა შეაერთებს ჩვენს „ცა ფირუხსა“ და „ხმელეთ ზურმუხტოვან“ მხარეს.

„რაც მომივა დაპითარო...“

როსტომ ტაბატაძე.

ქალბატონო ნინი! სახალხო ფრონტის გაზეთ „კლდეკარში“ გამოქვეყნებული თქვენი წერილის – „თავალსაზრისი“, უპასუხოდ დატოვება ნამდვილად არ შეიძლებოდა. მასში თქვენ ნიჭი და უნარი არ დაიშურეთ პარტიის ჭიათურის საქალაქო კომიტეტისა და მისი გაზეთის განქიქებისათვის, რამაც კომუნისტთა, განსაკუთრებით კი ვეტერანთა, დიდი გულისწყრომა გამოიწვია და მათ მიერვე საკადრისი პასუხი მზადდებოდა. მამოძრავებდა რა კეთილი ნება, არ დაგვიპირისპირეთ მშობლების ტოლი ადა-

მიანები, რომლებიც მხოლოდ იმ წერილით გიცნობდნენ და მე, როგორც ნაცნობმა (თურმე ვერ მიცვნიხართ), შედარებით თბილი საპასუხო წერილის დაწერა ჩემივე ინიციატივით ვიკისრე. ვიკისრე და ეხლაც მიმაჩნია, რომ ნამდვილად სწორად მოვიქეცი.

ამ წერილის სათაურს ნუ მიენდობით. იგი სხვისთვის ჭკუის სასწავლებლად ვიხმარე. თორემ მე აწი ჭკუას ვეღარ ვისწავლი, ამაო მცდელობის შედეგად „ჩემს მოთვინიერებაზე“ ჯერ დედაჩემმა, ბოლოს კი მეუღლემაც აიღო ხელი.

გადავიდეთ თქვენს მიერ ჩემდამი წაყენებულ კონკრეტულ „ბრალდებებზე“.

ჩემი წერილი ნამდვილად არ იძლევა იმ დასკვნის გაკეთების საფუძველს, რომ „მშობლებთა შრომის დაუფასებლობაში“ გდებთ ბრალს. ღვაწლმოსილ, ვეტერან კომუნისტთა გამოცდილების დაფასების აუცილებლობაზე ვწერდი და ამას ახლაც ვიმეორებ. და თუ ასეთი მოსაზრების გამოთქმისას იკვეთება „მშობლებისა“ და „შვილების“ დაპირისპირება, ეს საზოგადოებაში ჩვეულებრივი მოვლენაა, მამათა და შვილთა (თაობათა) ბრძოლები ისტორიაში ცნობილია კომპარტიის დაარსებამდეც. ამიტომ ამ კანონზომიერების აღმოჩენას ნურც მე ჩამითვლით დამსახურებად და ნურც „კომპარტიის ბრძოლის არსენალს“ მიუმატებთ ცოდვებს. სრულებითაც არ მგონია და არც ვწერ, რომ პარტიის რიგებს მხოლოდ კარიერისტები ტოვებენ, ბევრი კეთილსინდისიერი ადამიანიც ჩამოშორდა მას.

„დაწერილის წაკითხვა რომ არ გეშლებათ“, არ გედავებით, მაგრამ წამუშავება დაგჭირდებათ წაკითხულიდან სწორი დასკვნის გაკეთებისა და ამ მიმართებით თუნდაც თქვენი ბოლო ორი წერილის აზრთა ურთიერთშეჯერებისათვის.

პირველ წერილში „ერთ – ერთ პატივსაცემ“ პიროვნებად მიხსენიებდით. მორიგ წერილში კი ეჭვქვეშ აყენებთ ჩვენს ნაცნობობასაც კი. თავიდან სახალხო ფრონტის პოზიციებიდან, მისივე გაზეთის საშუალებით კომპარტიასა და მის გაზეთს შეუტყობთ. ახლა კი დაივიწყეთ პარტიულობა და პედაგოგის პოზიციებიდან „ჟურნალთა ხელში“ განაგრძობთ ბრძოლას. თან დაჟინებით ასაბუთებთ, რწმენას ვემსახურებიო, გეკითხებით –

რომელს. არ დავიწყებ ჩვენი ნაცნობობის სტაჟის დადგენას. იგი წლებს მოიცავს, ადამიანთა ურთიერთგაგებისათვის კი ზოგჯერ დღეებიც კმარა, მაგრამ თუ თქვენ „თავი მოიკალით“ და საამისო ვერაფერი მოიგონეთ, ალბათ მხედველობაში გქონდათ ხალხური სიბრძნე და ვერ მოიგონეთ სად „შეეჭამეთ ჩვენ ერთად ერთი ფუთი მარილი“. ასეთს კი ნაღდად ვერ მოიგონებდით. ისე, თუ გულახდილი არ ვიქნებით, ადამიანების გაცნობა „მარილის ჭამაშიც“ გაძნელებდა.

„თქვენ კომუნიზმის არ გწამთ და მაინც კომპარტიას ემსახურებით!“ მიკიჟინებთ მე და, ალბათ გაინტერესებთ როგორ ვახერხებ ამას. შესანიშნავად. ისევე, როგორც ზოგიერთ თქვენს კოლეგას არ სწამს საბჭოთა განათლების სისტემისა (სამი ორიანი, რომ მოსწავლე შემდეგ კლასში გადადის), მაგრამ კეთილსინდისიერად ასწავლის მოსწავლეებს თავის საგანს. სწორედ ასეთი კონკრეტული „საგნებისაგან“ შედგება პარტიული საქმიანობის სფეროც და თითოეულს რომ მინდობილ უბანზე პატიოსნად ემუშავნა, შეიძლება კომუნიზმი ვერ აგვეშეშენებია, მაგრამ პარტია ასე სალანძღავი არ გახდებოდა. ამიტომ ვერ დავეთანხმები იმ „თქვენს დემოკრატ რუსებს“, თუ ისინი ფიქრობენ, რომ კომპარტია „დანაშაულებრივი ორგანიზაციაა“, მასში გაერთიანებული კომუნისტები კი „ბატკნები“.

ამოდ ცდილობთ კონკრეტულის სასურველი მიმართულებით განზოგადებას და „ამღვრეულ წყალში“ ტენდენციური აზრების გაკეთებას. მე თუ კომუნიზმისა არა მწამს რა, ეს სრულებითაც არ გაძლევთ თქვენ უფლებას გააკეთოთ დასკვნა, რომ მე ამქვეყნად საერთოდ არაფერი მწამს. დავუშვათ და მემტკიცებია საპირისპიროდ – მწამს კომუნიზმისათქო – დამიჯერებდით? ან ვიქნებოდი გულწრფელი? არც თქვენთვის მიკადრებია არაფერი გწამსთქო, პედაგოგს ნამდვილად არ ვკადრებ მოსწავლესთან ქარმა მიგიტანათქო. ჩემს წერილში „ქარი და ავდარი“ პარტიებსა და მათში ხალხის განაწილება – გადანაწილებასთან კონტექსტში იყო ნახმარი და ვფიქრობ სამართლიანადაც. თუ არა ქარი და ავდარი, აბა რა უბედურებაა ჩვენს თავს, როცა მოკლე დროში, მცირერიცხოვან ერში, უფრო სწორად მის დედაქალაქში ერთი საერთო მიზნის მისაღწევად 150 – მდე პარტია და

ჯგუფი შეიქმნა.

ნამდვილად არ გეკადრებათ გამოთქმა თითქოს ჩემს თანამოაზრეებს „ქართველთა ეროვნული ბრძოლა სკამისათვის ბრძოლა ჰგონიათ“. ჯერ ერთი, პარადოქსულად ხომ არ უღერს, როდესაც ჩემს მიერ თქვენი პოზიციის ამოცნობისათვის ჩვენს ნაცნობობას არასაკმარისად მიიჩნევთ, თქვენთვის კი იგივე ნაცნობობა სრულიად საკმარისი ჩანს არამცთუ ჩემი, ჩემს თანამოაზრეთა პოზიციის ამოცნობისათვისაც? რატომ გგონიათ, რომ ჩემზე უკეთ გეხერხებათ ადამიანების ცნობა? თქვენ ნამდვილად არ იცნობთ ჩემს თანამოაზრეებს. ერთ ორგანიზაციაში საქმიანობა ამის კრიტერიუმად ყოველთვის არ გამოდგება.

და მეორეც – ვფიქრობ გაგიჭირდებათ ფაქტების დასახელება, როდესაც მე თანამოაზრეებთან (თუნდაც თქვენი გაგებით) ერთად წინ აღვუდგე ნამდვილ ეროვნულ მოძრაობას, ხოლო თუ რაიმე შეგვეშალა, ამ მხრივ დაზღვეული არც ჩვენ ვიყავით და არც ოპოზიცია. შეიმჩნეოდა ზუსტი ინფორმაციის აშკარა დეფიციტი. პირადად მე მაშინებდა ეროვნული მოძრაობის დიდი ემოციური დატვირთვა. მეშინოდა არ ამოქმედებულიყო ის მექანიზმი, რასაც თქვენი სიტყვებით რომ ვთქვათ, ეროვნული შემოსავლის 40 პროცენტი ხმარდება.

თქვენი თანამოაზრენი კი ამ რთულ პირობებში „ცეცხლზე ნავთს ასხამდნენ“ და ეროვნულ მოძრაობაში მოსწავლე – ახალგაზრდობის ჩაბმით გვიპირისპირდებოდნენ. მეხსიერებაში დიდხანს შემომრჩება თოვლიან, საკმაოდ რთულ საგზაო პირობებში ჯერ საჩხერის, შემდგომ კი ზესტაფონის საავტომობილო გზით თბილისში ფეხით მიმავალ მოსწავლეთა სახეები. ბავშვები გზის სახიფათო მონაკვეთებშიც კი ტრანსპორტს არ ერიდებოდნენ. და თუ ჩვენ მთავარ ამოცანად მათ უკან დაბრუნებას და უსაფრთხო დაბინავებას მივიჩნევდით, და თქვენ ამას ეროვნული მოძრაობის ღალატად და სკამებისათვის ბრძოლად მიიჩნევთ, მაშინ გავიწყდებათ, რომ სამშობლო ჯერ ეს ბავშვებია და შემდგომ დოჩანაშვილისა და სხვათა შემოქმედებიდან თქვენს მიერ მოყვანილი ციტატები.

სკოლის მიტოვებას მიყენებთ ბრალდებად და მიგაჩნიათ, რომ მე ეს ოჯახისათვის „მყარი სოციალური მდგომარეობის“ უზ-

რუნველყოფის მიზნით გააკეთე. თუ დამიჯერებთ, პარტიულ სამუშაოზე არც პროტექციით მოვსულვარ და არც ჩემი სპეციალობით (ისტორიკოს – ფილოლოგი გახლავართ) სამუშაო მიმიტოვებია. სხვადასხვა დროს ვმუშაობდი რა ქალაქის მესამე, მეექვსე საშუალო და ითხვისის 8 – წლიან სკოლებში, ვასწავლიდი არასპეციალობით სხვადასხვა საგნებს და ყოველთვის ჩრდილში ვექცეოდი სწორედ ქალი პედაგოგების პრეტენზიულობით, რომლებსაც ასე „გენატრებათ“ და „წყალივით“ გესაჭიროებათ მამაკაცი პედაგოგები სკოლაში, ხოლო თუ ვინმე გამოჩნდა, ოდნავაც არ „შემჭიდროვდებით“ რომ ისიც ამოასუნთქოთ.

რაც შეეხება სოციალურ უზრუნველყოფას – ახლობლები დამიმოწმებენ, რომ რაც კი შრომით ფერხულში ჩავები (17 წლისა უკვე „ჭიათურმახტენის“ მუშა ვიყავი), ჩემი ოჯახისათვის მატერიალურად ყველაზე უნაყოფო სწორედ რომ პარტიულ სამუშაოზე გატარებული 7 წელია. სტუდენტური არდადეგების პერიოდშიც კი მეტის გაკეთებას ვახერხებდი ამ მხრივ. საქალაქო კომიტეტში მე ხალხს ვემსახურებოდი და არა პარტიას. არ ვამართლებ პარტიის დიქტატს, მაგრამ მისი გამოყენება შეიძლებოდა კეთილადაც და ბოროტადაც. არაერთი გაჭირვებული ადამიანი მიხსნია ბიუროკრატიის კლანჭებისაგან.

ბოლოს ერთი „საინტერესო“ დეტალიც: გარდაქმნის შემდგომ პერიოდში რომ არც ძირითადი პოლიტიკური წყობა მოგწონთ და აღარც მისი სტრუქტურები, მანამდე რა, არასრულწლოვანები იყავით? თუ ვერაფერს ამჩნევდით? და თუ ასეა, მაღლობა მაინც გადაუხადეთ გარდაქმნის შემოქმედთ, თვალები რომ აგიხილათ. რაც შეეხება ჩემი „პოზიციის კაცს“, ყოველთვის გულწრფელად და კრიტიკულად ვწერდი ჩემი დონის კაცი-სათვის ხელმისაწვდომ პრაქტიკულ საკითხებზე. არაერთი ჩემი მოსაზრება გამოქვეყნდა გაზეთის ფურცლებზე კონსტიტუციის პროექტის განხილვასთან დაკავშირებით. ბევრმაც ვერ იხილა მზის სინათლე და როგორც შემდგომ გავიგე, „სითამამისათვის“ მოხვდი „არაკეთილსაიმედო მოაზროვნეთა“ სიაში.

ზოგიერთ პედაგოგზე უფრო ხშირად ვახერხებდი წერას სასკოლო ცხოვრების აქტუალურ საკითხებზეც. არც აქ ვიყავი

შენიღბული. დღესაც კი ვინახავ ბატონ თენგიზ გურჯიძის დეპეშას წარწერით „გმადლობთ ვაჟკაცური შეძარტებისათვის“. ვათვალისწინებ გაზეთ „ჭიათურის მადაროელში“ გამოქვეყნებულ იმდროინდელ ჩემს სტატიას, ვუკვირდები თუ რა უნდა მოსწონებოდა ბატონ თენგიზს ასე გამოკვეთით ჩემი წერილიდან, ალბათ ეს უნდა იყოს, ვფიქრობ და ვკითხულობ ერთ წინადადებას: „როგორ უნდა დავაინტერესოთ მოსწავლე სწავლით, როცა იგი ხედავს, რომ საზოგადოებაში უცოდინარები განაგებენ მცოდნეების ბედს“.

დიახ ვწერდი მაშინ, როცა იგი გარკვეულწილად „მსხვერპლის“ გაღებასთან იყო დაკავშირებული, ასე რომ არა, იქნებ ცოტა წინაც ვყოფილიყავი სამსახურში და მეტი ელფერიც ექნებოდა თქვენს წერილში ნახმარ გამოთქმას – „სკამისათვის ბრძოლა“. დღეს კი მართლაც და „სკამისათვის მებრძოლნი“, წარსულში ფუქსავატური ცხოვრების საფასურად, მომავალ გარდაქმნილ საზოგადოებაშიც ანალოგიური ცხოვრების გარანტიას ინარჩუნებენ. მწვანე შუქს უნთებენ შთამომავალთაც და ვინ იცის, იქნებ ეცინებათ კიდევ ჩვენს პაექრობაზე. „რაც მომივა დავითაო...“

ღალატნი

გაზეთი „ჭიათურა“ 1992 წლის 18 აპრილი.

რესპუბლიკაში შექმნილ ყოველმხრივ რთულ მდგომარეობას რომ თავი დავანებოთ, დღევანდელ დანაშაულებრივ ატმოსფეროში, ბავშვების მოპარვასაც რომ აღარ ვრიდებიან, პედაგოგთა მიერ სკოლის კარების გამოხურვას და მოსწავლე – ახალგაზრდობის ქუჩაში გამოყრას, ძნელია სხვა შეფასება მოეძებნოს. მაგრამ თავს უფლებას მაინც არ მივცემდი, პედაგოგთა გაფიცვისათვის ღალატის კვალიფიკაცია მიმეცა.

ეს შეფასება ამოვიკითხე, ამ გაფიცვასთან დაკავშირებით, ამავე გაზეთის 16 აპრილის ნომერში გამოქვეყნებულ პუბლიკაციაში სათაურით – „ეს უკიდურესი ნაბიჯია“, სადაც ვკითხულობთ: „მძიმე ეკონომიკურმა მდგომარეობამ აიძულა პედაგოგი მოსწავლეს უღალატოს“.

დღეს ყველას გვიჭირს, მაგრამ არა მგონია ეს ის ზღვარი იყოს, რომლის იქეთაც მასწავლებელმა მოსწავლეს უნდა უღალატოს, ექიმმა კი – ავადმყოფს. ღალატით კი, მითუმეტეს მასწავლებლისა და ექიმის ღალატით, ყველაფერი მთავრდება. საერთოდაც არ მწამს, რომ ღალატის საფუძველი ეკონომიკური სიდუხჭირეა, იგი თვით ადამიანში ძევს და როგორც ყველა სხვა ბოროტება, ეძებს ხელსაყრელ მომენტს გამომწვეურებისათვის.

ნამდვილად მწამს, რომ ჩვენ ასეთი პედაგოგები არ გვყავს, ამიტომ ემოციურად მეჩვენება იმ მშობლების განზრახვა, რომლებიც ამზადებენ საპასუხო გაფიცვას „მოღალატე პედაგოგების“ სკოლიდან დათხოვნის მიზნით.

რაც შეეხება გაფიცულთა მოთხოვნებს, დღევანდელი ცხოვრების გაძვირების კვალობაზე, ისინი მართლაც მოკრძალებულია. მაგრამ საყოველთაო კრიზისში მყოფი, გადატაკებული ქვეყნის სათავეში ახლად მოსულ ხელისუფლებას, რომელიც უმუშევრებზე, პენსიონერებსა და სოციალურად პედაგოგებზე გაცილებით დაუცველ კონტიგენტზე, სამი და ოთხი თვის წინანდელი დახმარებისა და პენსიების გაცემას ვერ ახერხებს, ჩემი აზრით ამ ეტაპზე გაუჭირდება პედაგოგთა სატარიფო განაკვეთების ხუთჯერ და მეტჯერ გაზრდა და აქციას, როგორც შედეგი, მოჰყვება მხოლოდ დესტაბილიზაციის გაღრმავება.

ამიტომ რესპუბლიკაში შექმნილი, ისედაც რთული პოლიტიკური მდგომარეობისა და საერთაშორისო ასპარეზზე ქვეყნის წარმატებით გასვლისათვის წამალივით საჭირო სტაბილიზაციის ინტერესებიდან გამომდინარე, ამ ეტაპზე გაფიცვა უმართლებლად მიმაჩნია.

მე შორს ვდგევარ იმათაგან, ვინც ამ აქციას უკავშირებს რესპუბლიკაში დესტაბილიზაციის გაღრმავებისათვის მებრძოლთა თანადგომას, ან მომავალი არჩევნებისათვის ქულების დაგროვებას, მაგრამ ისიც მწყინს, რომ ზოგჯერ ეს მართლაც ასე აღიქმება.

ამ წერილმა ჩემი მისამართით პედაგოგთა სერიოზული უკმაყოფილება გამოიწვია. ასეთი შინაარსის წერილები გაჩნდა პრესაშიც. საპასუხო წერილი მეც დავეწერე, რომელიც მაშინ არ გამოქვეყნებულა, ესლა კი ვთავაზობთ მას:

„პასუხის პასუხი“

დღიდან ჩემი წერილის გამოქვეყნებისა, გაფიცვის მონაწილე არაერთმა პედაგოგმა მისაყვედურა, თითქოს ამ პუბლიკაციით მე მათ მოლაღატეები ვუწოდებ. ფაქტიურად კი გაფიცვა ლალატად 16 აპრილის პუბლიკაციით შეფასდა, რომლის შესახებაც გაფიცვის მონაწილეებს ხმაც არ ამოუღიათ, მე კი გამოვეხმაურე და მისი მკაცრი ტონი შევარბილე.

ჩემს წერილში – „ლაღატი?“ – კითხვის ნიშანს განსაკუთრებული შინაარსობრივი დატვირთვა აქვს. ზოგიერთები კი მას ამ ნიშნის გარეშე მოიხსენიებენ. მინდა ვუთხრა მათ, ჩამოაშორეთ სასვენი ნიშნები ილია ჭავჭავაძის ნაწარმოებს „კაცია ადამიანი?!“ და ნახეთ რას მიიღებთ. და თუ ილიას ქმნილებას იგი აზრს შეუცვლის, ადვილად წარმოსადგენია რა დაღს დაასვაძს ჩემს ნაცოდვილარს.

ქალბატონმა ანა ტაბატაძემ კი ჩემი წერილისადმი მიძღვნილი, გაზეთში გამოქვეყნებული კრიტიკული წერილი ასე დაასათაურა, „გიკვირთ? მეც მიკვირს!“ მე ვერ გავიგე შენ (ღიან, ჩვენ გვქონდა ისეთი ურთიერთობა, რომ შენობით მოგმართო), ჩემგან რა გიკვირს, მე კი შენგან ბევრი რამ მიკვირს. თუნდაც ის, რომ, როდესაც ჩემი პუბლიკაციის მიმართ კრიტიკული წერილის გამოქვეყნება გადაწყვიტე, დამკავშირებოდი და გაგვეცვალა აზრები. უფრო უბრალო საკითხებზე მოსულხარ ჩემთან...

განსაკუთრებით მიკვირს ერთი ფრაზა შენი წერილიდან, „მასწავლებლები და განსაკუთრებით ჭიათურის მასწავლებელთა კოლექტივი, არასდროს ყოფილა და არ არის პოლიტიკური ამბიციებით შეპყრობილი...“

ჩემი აზრით ამბიცია უფრო პიროვნების თვისებაა, ვიდრე კოლექტივისა და გირჩევ, რომ ასეთი კატეგორიული შემფასებელი სადამრიგებლო კლასის თვითეული მოსწავლის მიმართაც ნუ იქნები, არამცთუ 1500 კაციანი ქალაქის პედაგოგიური არმიის თვითეული წევრისადმი.

ქალაქში გამართულ მიტინგებზე ორატორულ ხელოვნებაში რომ ეჯიბრებიან ერთმანეთს, ესენი ძირითადად პედაგოგები არიან. საქალაქო კომიტეტის მდივნის თანამდებობიდან, ქალ-

ბატონი ლეილა ბიწაძის წასვლის შემდეგ, ამ პოსტის დაკავებისათვის კონკურსი გამოცხადდა. იცი რამდენმა პედაგოგმა წარმოადგინა მარქსიზმ – ლენინიზმის იდეებით „გაუღენთილი“ სამოქმედო პროგრამები და სხვა საბუთები კონკურსში მონაწილეობის მისაღებად? მათ შორის იყო გაფიცვის ერთ – ერთი ორგანიზატორი და ეროვნული მოძრაობის თავგამოდებული აქტივისტი.

მე კიდევ ის მიკვირს, დამოუკიდებლობის გზაზე დამდგარ, გაღატაკებულ, ქვეყანაში სტაბილურობის შენარჩუნების მიზნით გამოქვეყნებულმა ჩემმა ერთგვერდიანმა წერილმა რომ აგაფორიაქათ, თქვენი პროფესიის შიგნით რატომ ვერ ხედავთ პრობლემებს ჩემი ოპონენტები? სსრ კავშირის ისტორიის ნიღბით, რუსეთის ისტორიას რომ ასწავლით ათეული წლების მანძილზე მოსწავლეებს, უძველესი კულტურის მქონე ჩვენი ქვეყანა კი ამ სახელმძღვანელოებში სასვენო ნიშნების დონეზეა წარმოჩენილი, ეს რა, ნორმალურია? რატომ ამ საკითხს არ მიუძღვენით პუბლიკაციები?

არ მიკვირს მხოლოდ ერთი რამ, (ზოგიერთი პედაგოგისგან განსხვავებით) ის, რომ ძველებურად აღარ იცრემლებიან ჩვენი „გულქვა“ მოსწავლეები „ღვინიას გადაჩეხვის“ ტრაგედიაზე. არ მიკვირს იმიტომ, რომ „ღვინიას გადაჩეხვის“ ამბავი თავის დროზე იმ ბავშვს მუხტავდა ემოციურად, ვინც თვითონვე შეურჩია ეს სახელი და ეფერებოდა ლამაზ ხბოს, შემდეგ მდელოზე მწყემსავდა საყვარელ მოზვერს, ბოლოს კი წინ მიუძღოდა უღელში შებმულ მარჩენალ ხარს.

დღევანდელი, ტელევიზორს მიჯაჭვული ბავშვისთვის კი ღვინია უბრალოდ ცხოველია, მისთვის მსოფლიო ცივილიზაციის მედროშეების მსხვერპლთან დაკავშირებული „ჩელენჯერის“ ტრაგედია უფრო მშობლიურია, ვიდრე ღვინიასი. იქნებ დღევანდელი ბავშვებისათვის ახალი „ღვინიას“ დაწერაში მოესინჯათ კალამი, საამისო ნიჭი და უნარი არ აკლია ჩემს ზოგიერთ ოპონენტს, მაგრამ დღეს ყველას პოლიტიკაში მოუხდა ახალი სიტყვის თქმა.

გაფიცვის ზოგიერთი ორგანიზატორი და პირადად შენც პედაგოგიური საქმიანობიდან ჩემს წასვლას მიიჩნევთ დანაშა-

ულად და ლამის დალატად. ამ საკითხთან დაკავშირებით დავსძენდი, რომ ჩემი აზრით, ზოგიერთი უღირსი პედაგოგის სკოლაში შესვლა დალატი და დანაშაული, ზოგიერთი ტალანტისა კი პირიქით – სკოლიდან წასვლა. ვინაიდან ჩვენ, ჩემს ყველა სხვა ოპონენტებთან ერთად, არცერთ კატეგორიას არ ვეკუთვინით, ამ მხრივ შედმეტად ნუ ინერვიულებ. დადგენილი წესით და მისაღები ფორმით პედაგოგმაც უნდა იღვაწოს ხელმძღვანელი თანამდებობის დაკავებისათვის. ამ უბნებზე მათი ღირსეული წარმომადგენლების მოსვლითაც ბევრ სიკეთეს იძკის საზოგადოება.

როდესაც პრესის საშუალებით პედაგოგთა გაფიცვის შესახებ ინფორმაციას გავეცანი, იგი თავისი შინაარსითა და ფორმით გარეგნულ ეფექტზე უფრო მეჩვენა გათვლილი, ვიდრე რეალურ შედეგებზე (თუნდაც ხელფასის ხუთჯერ გაზრდა). წყლის ამღვრევისა და მასში ნადირობის მოტრფიალეთა ხელწერა მენიშნა და ახლო წარსულის რეალობა გამახსენდა.

კომუნისტურ რეჟიმს დასაბამიდანვე ებრძოდნენ მისდამი შეურიგებელ პოზიციაზე მდგომი ადამიანები, რაც დაკავშირებული იყო სერიოზულ რისკთან და ზოგჯერ მსხვერპლთანაც კი.

მათგან განსხვავებით „ჭკვიანთათვის“ კომპარტია მეწველი ძროხა და მარჩენალი „ღვინია“ იყო, პარტიის დევიზი – „ყველაფერი ადამიანისათვის, ადამიანის კეთილდღეობისათვის“, კი ბასრი იარაღი თავიანთი პირადი კეთილდღეობის უზრუნველყოფისათვის. დღეს კი, როცა „ღვინია“ გადაჩეხილია, მეტი თავშეკავებულობა მართებთ ამ ადამიანებს, რათა არსებობდეს რწმენა იმისა, რომ უმადურობასაც აქვს საზღვარი.

ხელისუფლების წინააღმდეგ გაფიცვის ტალღის აგორება და მის განმუხტვაში შუამავლის როლის მოხდენილად გათამაშებით პირადი, ანგარებითი ზრახვების რეალიზაციის მცდელობა, კარგად ცნობილი მეთოდია და ჩემთვის ეს „არ ახალია, ძველია“. ასევე ძველია ამ საქმეში ბრმა იარაღად მუშათა და გლეხთა გამოყენების პრაქტიკაც.

შედარებით ახალია ამ დანიშნულებით საზოგადოების საპატიო ფენის, ინტელიგენციის, გამოყენების მცდელობა. მე ესეც შევნიშნე, ხმა ავიძაღლე, პედაგოგთა პრესტიჟის დაცვას შევე-

ცადე და მათივე რისხვა დავიმსახურე.

„გიკვირთ?“, ქალბატონო ანა, „მეც მიკვირს!“

ბაკუფრთხილდეთ რუსთაველს!

გაზეთი „სამთოელი“ 1990წელი. 19 აპრილი.

თითქმის ორი წელია რესპუბლიკასა და ჩვენს ქალაქში ფუნქციონირებს რუსთაველის საზოგადოება და მის მიერ გაწეული მუშაობით და აღებულებით კურსით თუ ვიმსჯელებთ, მან უნდა გამართლოს კიდევ ამ უდიდესი ქართველი ჰუმანისტის სახელი. მაგრამ, სამწუხაროდ, შეინიშნება სხვაგვარი ტენდენციები: მიმდინარე წლის 12 აპრილს გაიმართა სრულიად საქართველოს რუსთაველის საზოგადოების ჭიათურის საქალაქო ორგანიზაციის კონფერენცია, სადაც გამოიკვეთა, რომ საზოგადოების წევრთა ერთ ნაწილს აქვს მისწრაფება ეს საზოგადოება გადააკეთოს ოპოზიციურ პოლიტიკურ პარტიად, რომელშიდაც უფლება არ ექნებათ გაერთიანდნენ სხვა პარტიების წარმომადგენლები.

როგორც ვიცით, ჩვენს ქვეყანაში უკვე ოფიციალურადაა დაშვებული მრავალპარტიულობა. ამასთან, მკაცრადაა მინიშნებული, რომ თითოეული პარტია უნდა ისახავდეს კეთილ მიზნებს, რაც დასაბუთებული უნდა იყოს მისი პროგრამითა და წესდებით. ბოროტი ზრახვების პარტიათა ფუნქციონირება დაუშვებელი და კანონით აკრძალულია.

აღნიშნული კანონის რეალიზაციით, რაც უკვე მიმდინარეობს, ბუნებრივია, პოლიტიკური ბრძოლის მსურველი კეთილი ნების, მაგრამ სხვადასხვა პოლიტიკური შეხედულებისა და მრწამსის ქართველი ადამიანები გაერთიანდებიან სხვადასხვა პარტიებში, რის გამოც მათ აეკრძალებათ რუსთაველის საზოგადოებაში გაერთიანება. ამით კი შევამცირებთ დიდი მგოსნის ქართველ თაყვანისმცემლებს და ჩრდილი მიადგება თვით სიტყვას „რუსთაველი“. ღმერთმა გვაშოროს, მაგრამ შესაძლებელია ეს პროცესი კიდევ უფრო დააჩქაროს მისი სახელობის ოპოზიცი-

ური პარტიის საქმიანობამაც. ნურავინ იტყვის, საიდან სადაო? რამდენიმე წლის წინათ სიტყვა გელათი ჩემში ეროვნული სიამაყის გრძნობას იწვევდა და მის ხსენებაზე ჩემს ცნობიერებაში წამიერად გაიელვებდა ხოლმე დავით აღმაშენებლის საფლავის ქვა ორიგინალური წარწერით. დღეს კი იგივე სიტყვის ხსენებაზე მაგონდება „იარლიყაგლეჯილი“ ღვინით სავსე ბოთლი. ეს ტერმინი კიდევ უფრო გაუფასურებულია მოსწავლე – ახალგაზრდობის თვალში, რომელთაც ისტორიული გელათი ჯერაც არ უნახავთ, ეს სიტყვა კი სისტემატიურად ესმით.

რუსთაველი ქართველი ერის კუთვნილებაა, სხვა სიბრძნეთა შორის იგი გვასწავლის – „ვარდთა და ნეხვთა...მზე სწორად მოეფინებისო“. და არავითარი უფლება არა აქვს ვიღაც რადიკალმა, რომელსაც რუსთაველი შეიძლება წაკითხულიც არ ჰქონდეს, ამ საზოგადოებაში გაერთიანება აუკრძალოს კეთილი ნების ქართველ კაცს, მიუხედავად მისი პოლიტიკური მრწამსისა.

თუ ვინმეს პოლიტიკური პარტიის შექმნა სურს, სახელის მოგონება გაუჭირდა? კია საქართველოში ასზე მეტი პარტია და ჯგუფი, მაგრამ ქართული ენის ლექსიკური მარაგი ამოუწურავია. პოპულარული სახელებით სპეკულაცია სარისკოა. პარტიას ავტორიტეტი თვით მისმა საქმიანობამ უნდა მოუტანოს. და ვინ იცის, იქნება ქართველებს კიდევ ერთი საყვარელი სიტყვაც შევძინოთ.

ციური მნათობები მოღრუბლულ ცაზე?!

გაზეთი „ჭიათურა“ 1991წ. 5 დეკემბერი.

„ერთი ცული მეთოდი ჰქონდათ კომუნისტებს“... ასე იწყებენ ჩვენთვის უცნობი ავტორები გაზეთ „ჭიათურაში“ მიმდინარე წლის 30 ნოემბერს გამოქვეყნებულ კორესპონდენციას სათაურით – „მთვარესა მცხრალსა ვარსკვლავმან ვითამცა ჰკადრა მტერობა?!“

თავიდან ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს ავტორებმა კომუნისტებს ერთის გარდა ყველამ სხვა ნაკლი შეუნდეს. მაგრამ წერილის შინაარსში ისინი თვითონვე იმეორებენ კომუნისტების რამდენიმე ძირითად ნაკლს. აი ისინიც:

წერილი შეიცავს არამცთუ მოწოდებას, არამედ მოთხოვნას პარტიული ნიშნის მიხედვით კადრების დაწინაურებისადმი. თუ გ. დავლაძემ დატოვა „მრგვალი მაგიდა“, თურმე იგი პრეფექტს აღარ უნდა დაეწინაურებია.

ავტორები ამჟღავნებენ ოპოზიციისადმი შეურიგებლობას, მოსმენისა და განსჯის გარეშე მათი აზრების უგულვებელყოფას. თურმე ჭიათურლებს არ უნდა მოესმინათ ჭიათურაში სტუმრად მყოფი თბილისელი ინტელიგენციისათვის, საკმაოდ ცნობილი პროფესორების, მწერლებისა და კრიტიკოსებისათვის იმიტომ, რომ ისინი ოპოზიციონერები არიან.

წერილში სახეზეა საკუთარი პარტიისა და შესაბამისი მოღვაწის აღზევებისა და სხვათა დაკნინების მავნე პრაქტიკა. როდესაც საუბარია პარტიებსა და ორგანიზაციებზე, თურმე მათ შორის ავტორთათვის სასურველი რცხილაძემ „დააფუძნა“, მიუღებელი კი შევარდნაძემ „გამოიგონა“.

წერილის სათაურში ირონიაა ჩადებული, რაც მისსავე შინაარსთან შეუსაბამობაშია. თუ ვცდები და ირონია არაფერ შეაშია, მაშინ დავძენ, რომ ციურ მნათობთა შესადარისი ჩვენს ქალაქში, ჯერჯერობით, არც პარტიას და არც პიროვნებას არაფერი გაუკეთებია.

აღზევების ასეთი პრეტენზია, დაარსების გარიჟრაჟზევე, თვით კომპარტიასაც არ ჰქონია. მიუხედავად ამისა, სულ რაღაც ნახევარი საუკუნის მანძილზე იგი ეპოქის „გონებად, სინდისად და ნამუსად“ იქცა. თუ არ გაფრთხილდნენ წერილის ავტორები, თავიანთ მშობლიურ პარტიას ამ გზას უფრო შემჭიდროებულ ვადებში გაატარებენ.

„...კვერთხი უმკაცრესი ძირისა“

გაზეთი „ჭიათურის მალაროელი“ 1990წელი. 14 აგვისტო.

საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში არსებულ ნეგატიურ ჩვევებს და მოვლენებს კომუნისტები კაპიტალიზმის გადმონაშთად მიიჩნევდნენ. დღეს კი იგივე მანკიერებებს სოციალისტური ცხოვრების წესს მიაწერენ. მართლაცდა საიდან იღებენ სათავეს ისინი. გადავხედოთ ისტორიას: ქართული კულტურის უძველესი წერილობითი ძეგლი, “შუშანიკის წამება” შეიცავს უტყუარ მასალას იმდროინდელ საქართველოში არსებული მექრთამეობის შესახებ. ...როდესაც ვარსქენ პიტიახშმა შუშანიკი სატანჯველად ციხეში ჩააგდო, დაუყენა მას მცველები და მკაცრად გააფრთხილა არავინ შეეშვათ მის სახსავად. ამასთან დაემუქრა კიდევ : „ გეტყვი თქვენ, უკეთუ ვინმე შევიდეს მისა – მამაკაცი გინა დედაკაცი, იხილენით თავნი თქვენნი და ცოლნი და შვილნი და სახლი თქვენნი... რაი გიყოთ თქვენ“.

მიუხედავად ამისა, იაკობ ხუცესმა მოახერხა ტანჯვაში მყოფი შუშანიკის ნახვა მცველზე საჩუქრის (ქრთამის) დაპირებით. „უქადე ჭურჭერი ერთი სამისო“ – ამბობს ცურტაველი, რის შედეგადაც მცველმა შეურჩია მას მოხერხებული დრო და უთხრა – „რაჟამს დადამდეს, მოვედ შენ ხოლო მარტო“.

ტექსტში აღარაფერი ჩანს მისცა თუ არა იაკობ ხუცესმა მცველს დანაპირები „ჭურჭერი“, მაგრამ, რადგან შუშანიკთან მისი შეხვედრა შედგა, ეჭვგარეშეა იაკობი თავის სიტყვას არ გატეხდა.

რაც შეეხება ჩვენი ერის სინდის – ნამუსს „ვეფხისტყაოსანს“, აქ ქრთამის მიცემის ფაქტს გამოძიება აღარ სჭირდება. სწორედ ქრთამის გაღებით მოახერხა ნესტან – დარეჯანმა ზღვათა მეფის შვილზე იძულებითი ქორწინების თავიდან აცილება და ტყვეობიდან თავის დახსნა. როგორც თვითონ ნესტანი აღნიშნავს, მან „თავი იყიდა“, საფასურად კი... „შემოიხსნა მარგალიტი, შემოერტყა რაცა თვალი, მოიხადა გვირგვინიცა გამჭირვალი ერთობ ლალი“. და ამ ძვირფასი სამკაულების (იგივე

ქრთამის) გალების შემდეგ ნესტანი მცველებმა გაუშვეს, რასაც რუსთაველი კვალიფიციურად ხსნის: „მონათა მიჰხვდა სიხარბე მის საჭურჭლისა ძვირისა, დაჰვიწყდა შიში მეფისა, ვითა ერთისა გზირისა. გამოჰარება დაასკვნეს მის უებროსა პირისა. ნახეთ თუ ოქრო რასა იქმს, კვერთხი ეშმაკთა ძირისა! „

საგულისხმოა, რომ რუსთაველი არ ასახელებს (იქნებ ვერც ასახელებს) მექრთამეობის წარმომშობ ეპოქას და ქრთამს უწოდებს „ეშმაკთა ძირის კვერთხს“. უძველესი დროიდანვე იღებენ სათავეს სხვა ადამიანური მანკიერებებიც. ვეფხისტყაოსანშივე ჩვენ ვხვდებით ტერმინებს „სიძვა“, „ავთა მქმნელნი“, „ფიცის გამტეხი“, „მტრისაგან უფრო მტერი“ და სხვა. მოგეხსენებათ, რომ დიდი მგოსანი ეგრე რიგად არ ისროდა სიტყვებს და თითოეული მათგანის შინაარსში იმ ეპოქისათვის დამახასიათებელი რეალური სინამდვილე უნდა იყოს ჩადებული.

ჩვენ სამართლიანად ვამაყობთ რუსთაველის ეპოქით, ვუმღერით კიდევ „რუსთაველის საქართველოს“ და დღევანდლობასთან შედარებით, ალბათ, ერთხმად მივცემდით მას უპირატესობას, მაგრამ ვიქნებოდით კი მართალნი? სამართლიანობა მოითხოვს ვაღიაროთ, რომ თუ რუსთაველის ეპოქაში ოქრომ ისე დაუბნელა თვალები ადამიანებს, რომ მეფე გზირად მოაჩვენა, ჩვენს დროში ქრთამს უფრო „მოზომილად“ იღებენ და მეექვსეება დღევანდელმა „მცველებმა“ ასე გაძარცვონ, ხოლო შემდეგ „გააპარონ საპატარძლო“.

ბედკრული სააკაძე

მაგიდის თამადამ, სადღეგრძელოში, დავით აღმაშენებლის ფიგურა გამოკვეთა და მისი სახით ქართველი მეფეების სადღეგრძელო ერთი და იგივე თასითა და პათოსით შესვა. მეფეებთან მიმართებაში ერთსულოვანნი იყვნენ სუფრის სხვა წევრებიც. გიორგი სააკაძეს კი გამოუჩნდნენ ოპონენტები. ერთმა მათგანმა სააკაძე ერის მოღალატედ მიიჩნია, ბრალად კი მას ქვეყნის დატოვება და უცხო ქვეყნების სამსახურში ყოფნა წაუყენა.

ჩვენი მეცნიერ – ისტორიკოსების შრომებში, ყველასათვის

ხელმისაწვდომ საკითხავ წიგნებსა და სასწავლო სახლმძღვანელოებში, უხვად მოიპოვება ფაქტები ქართველ მეფეთა მიერ დაშვებულ მიუტყეველ მეცდომებზე, რომლებიც ბევრად გადასწონიან გიორგი სააკაძის „დანაშაულს.“ ეს წერილიც სწორედ იმ ნაშრომებს ეყრდნობა.

ქვეყნისათვის გამორჩეულად მოამაგე მეფემ, დავით აღმაშენებელმა, შთამომავლობას დაუტოვა აღსარება – „გალობანი სინანულიანი“. „მრავალი ბოროტება დავჰბადეო“ – წერს მეფე. არავითარი ბოროტება არ დაუბადებია აღმაშენებელს. ხოლო ვინც მართლა „დაჰბადა“, მან აღსარებისათვის კედარ მოიცალა და დღეს მათი საქმეების „გაკეთება“ ჩვენ გვიწევს.

დავიწყეთ მეფე თეიმურაზ პირველით, რადგან სწორედ მის სახელს უკავშირდება გიორგი სააკაძის „ჯერ მოკვლა“ (მისი ორეული მოკლა), შემდეგ კი განდევანა საქართველოდან. გადავხედოთ თეიმურაზის მიერ ქვეყნის (სამეფოს) დატოვებისა და დაბრუნების „განრიგს“:

– 1613 წელი. შაჰ აბასი უზარმაზარი ჯარით მოემართება საქართველოსკენ. თეიმურაზი მას მძევლებად უგზავნის დედას და ორ ვაჟს. თვითონ კი უარს აცხადებს შაჰთან პირადად გამოცხადებაზე, 500 მეომრით ბრძოლაში ებმება მტრის მრავალათასიან ჯართან. ამ ბრძოლას, მსხვერპლის გარდა, სხვა შედეგის მოტანა არ შეეძლო და ასეც მოხდა. თეიმურაზი საფრთხეში ტოვებს მძევლებს და სამეფოს, თვითონ კი გადადის ჯერ ქართლში შემდეგ კი იმერეთში. შედეგი: კახეთის აოხრება, გაძარცვა, დანგრევა, გადაწვა და ამოწყვეტა, 80 – ათასი ქართველის გადასახლება ირანში.

– 1615 წელი. კახელმა აჯანყებულებმა ჯანდიერისა და ჯორჯაძის ხელმძღვანელობით პირველ წარმატებებს მიაღწიეს ირანელი დამპყრობლების განდევნის საქმეში და თეიმურაზს შეუთვალეს – „სასწარფოდ მობრძანდი, გვიმეფე და გვიმეთაურეო“. თეიმურაზი ჩამოდის.

– 1616 წელი. აჯანყებულ კახელთა დასასჯელად დიდძალი ჯარით საქართველოში შემოდის შაჰ აბასი. თეიმურაზი იმერეთში გადადის და ისევ უპატრონოს ტოვებს ქვეყანას. შედეგი: „მეორედ მოსვლის დღე საქართველოში“, ქვეყნის ნგრევა,

ძარცვა, რბევა; 100 – ათასი მსხვერპლი, 150 – ათასი ტყვედ წაყვანილი ირანში.

– 1625 წელი. მარტყოფის ველზე გამარჯვების შემდეგ გიორგი სააკაძე ქართლ – კახეთის ტახტზე იწვევს დასავლეთ საქართველოში გახიზნულ თეიმურაზს. თეიმურაზი ჩამოდის.

– 1632 წელი. როსტომ – ხანი, ირანის ჯარით, შემოდის საქართველოში. თეიმურაზი მიდის იმერეთში.

„საცა არა სჯობს გაცლა სჯობსო.“ გვეუბნება ხალხური სიბრძნე. გაცლაში კი გაქცევა არ იგულისხმება. როდესაც უაზრო მსხვერპლის საფრთხე რეალურია, მტერთან ბრძოლაში არ ებმებიან „ვეფხისტყაოსნის მეფეები“, ისინი თავის თავზე იღებენ მთელ პასუხისმგებლობას და მუხლმოდრეკით ეხვეწებიან მოწინააღმდეგეს – ჯარს ნუ დამიხოცავ, ყველაფერი ჩემი ბრალია და მე მომკალიო („ვიაჯი, მომკალ მე ხოლე, ყველაი ჩემი ბრალია;... სპა უბრალოა, ნუ დაჰხოც, ვტირ ამად გულმდუღარია!“). კუტუზოვმა კი, ჯარის დაკარგვას, მოსკოვის დაკარგვა არჩია. ჯარი შეინარჩუნა და შემდგომში მოსკოვიც დაიბრუნა.

როდესაც ლიდერი ანგარიშს არ უწევს რეალობას და რისკზე მიდის, მის ეპიცენტრში თვითონვე უნდა ტრიალებდეს. თეიმურაზი კი ასეთ შემთხვევებში საფრთხეში ტოვებს მეზობლებს, ხალხს, ოჯახის წევრებს, თვითონ კი – გარბის. 1614 – 1617 წლებში თეიმურაზის „მოგზაურობას“ აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს შორის, დახოცილთა და ტყვედწაყვანილთა სახით, შეეწირა ნახევარი მილიონი ქართველი. სრულიად განადგურდა კახეთი. მეფის გონივრული მოქმედებით ამ მსხვერპლის და ზარალის ბერვად შემცირება შეიძლებოდა.

გადავხედოთ თეიმურაზის სხვა „ცოდვებსაც:“ სწორედ მას უნდა დაეკისროს მთელი პასუხისმგებლობა საქართველოს ისტორიაში გამორჩეულად სამარცხვინო ფაქტზე, 1626 წლის ბაზალეთის ომზე („ძმათა ომი“). ხუთი საუკუნით ადრე, თამარ მეფემ მოახერხა გაცილებით მწკავედ დაპირისპირებული ორი მტრული ბანაკის შერიგება და სამოქალაქო ომის თავიდან აცილება. თეიმურაზმა კი ერთ პიროვნებასთან, გიორგი სააკაძესთან, უთანხმოება ძმათა მკვლელ ომამდე მიიყვანა. ამ ომში, როცა ქართველები დაუნდობლად სწყვეტდნენ ერთმანეთს, თე-

იმურაზი გვეკვლინება ყველაზე „დიდ გმირად და ყველაზე დიდ სარდლად“. „მან, საქართველოს მეფემ, იმ დღეს საქართველო დაამარცხა“ – წერს ისტორიკოსი. ბრძოლის ველზე იგი პირადად შეება გიორგი სააკაძის ორეულს, მესხ რაინდს, დავით გოგორიშვილს, რომელიც ზურაბ ერისთავისა და სხვათა ჩარევის შემდეგ მოჰკლეს და აკუწეს. თეიმურაზისათვის, იმ მომენტში, ის გიორგი სააკაძე იყო. ამდენად მან „მოჰკლა“ კაცი, რომელმაც ერთი წლის წინ შვილის, პაატას, სიცოცხლის ფასად მოახერხა მარტყოფის ბრძოლის ძლევამოსილად დამთავრება, შემდეგ კი მოიწვია კახეთის სამეფო ტახტიდან განდევნილი თეიმურაზი და ქართლ – კახეთის ტახტზე დასვა.

თეიმურაზმა ერთმანეთთან დააპირისპირა მარტყოფის და მარაბდის ბრძოლების ნომერ პირველი და ნომერ მეორე გმირები, გიორგი სააკაძე და ზურაბ არაგვის ერისთავი და ცალ – ცალკე გაანადგურა ისინი (თეიმურაზმა ნადიმზე მიიწვია ზურაბ ერისთავი, ნადიმის მაგიდაზევე მოაკვლევინა იგი საამისოდ სპეციალურად მოწვეულ „სტუმრებს“ და მისი თავი გაუგზავნა ირანის შაჰს). მანამდე კი ზურაბ ერისთავის ჩარევით და ჯალათური მკვლელობით, ჩამოიშორა გზიდან ქართლის მეფე, სვიმონ მეორე.

ვფიქრობ რაღაც ეშლება არჩილ მეფეს, როდესაც ის, ლექსით „გაბაასება თეიმურაზისა და რუსთველისა“, უდიდესი ჰუმანისტის, რუსთაველის გვერდით აყენებს თეიმურაზს. „ოდეს მტერსა მოერიო, ნუღარ მოჰკლავ – ო,... სპა უბრალოა – ო“... გვმოდღვრავს რუსთაველი. თეიმურაზმა კი არ დაინდო და ყურები აათალა 1626 წელს ძმათა ომში გიორგი სააკაძის მხარეზე მებრძოლ ქართველ ტყვეებს. მან არად აგდო მაჭავარიანის თხოვნა, მისთვის ყურები მთლად ძირში არ აეთალათ და ნახევარი მაინც შეენარჩუნებიათ.

საგულისხმოა, რომ ნიკიტა ხრუშჩოვმა აპატია და სიკვდილის განაჩენი შეუცვალა ქართველს, რომელიც ბრალდებული იყო საქართველოში მისი ვიზიტის დროს, პირადად მასზე განსახორციელებელი ტერაქტის მოწყობის მცდელობაში.

ისმის კითხვა – როდესაც თეიმურაზი განსაცდელში ტოვებდა სამშობლოს, დედას და შვილებს, სად გარბოდა, რას უფრო-

ხოდა, საკუთარ სიცოცხლეს? სიცოცხლე ხომ უყოყმანოდ შესწირა დემეტრემ სამშობლოს. „ღმერთმან ერთი რათ აცხოვნოს, თუ მეორე არ წაწყმიდოს“ – ო, გვეუბნება შოთა რუსთაველი და თუ დემეტრე თავდადებულია (ეს კი მართლაც ასეა), მაშინ თეიმურაზს სხვა სახელი უნდა შეერჩეს: „ქმნა მართლისა სამართლისა ხესა შეიქმს ხმელსა ნელდად“.

დაუბრუნდეთ ისევ ქვეყნის დატოვებისა და უცხო ქვეყანაში წასვლის თემას. ცნობილია რომ 1624 წლის ივლისში მეფე, ვახტანგ მეექვსემ, დატოვა საქართველო და რუსეთში წავიდა. ამონაწერი ისტორიიდან: „მიდიოდა და მიჰყავდა უსაჩინოესი მამულიშვილნი, „ქართველნი ყოვლის სახელიდამ და კახნიცა მრავალნი“, სულ ათასოთხასი კაცი, „უმეტეს დედაწულითურთ“.

მიდიოდა და მიჰყავდა სულხან – საბა ორბელიანი. მალე შეუერთდებოდათ დავით გურამიშვილი.

მიდიოდა და მიჰყავდა ყველა სარდალი, ყველა უმაღლესი საერო კარისკაცი და სასულიერო მოწესე – მოძღვარი – ეპისკოპოსნი, სახლთუხუცესნი, მანდატურნი, „სხვანი და სხვანი“, უწარჩინებულესი გვარიშვილნი.

ასე გაეცალნენ ყველაზე დიდი მოჭირნახულენი ჭირში ჩავარდნილ ქართლს.

ეხვეწებოდნენ – შენ თუ გაგვწირე და გაგვეცალე, ერთი რომელიმე შვილი მაინც დაგვიტოვე პატრონად და ნუგეშადო, იქნებ „მომშველის გამოჩენამდე სულ არ წაუხდეთო“, მაგრამ არავის თხოვნას, შეგონებას, ცრემლსა და ვაებას არ გაუწია ანგარიში ვახტანგ მეფემ. არც თვითონ დარჩა, არც შვილი დატოვა და არც ძირი. თავადაც მოეკვეთა და თავიც მოჰკვეთა საქართველოს...“ (ლ. სანიკიძე, „დედა ისტორია“ ნაკვეთი მეორე, გვერდი 103).

მეფე ვახტანგ მეექვსის მიერ, საზოგადოების მოწინავე ინტელიგენციასთან ერთად, ქვეყნის დატოვება ისტორიკოსის მიერ ქვეყნისათვის თავის მოკვეთის ტოლფასად არის შეფასებული. გაცილებით უფრო ტრაგიკულია თეიმურაზ პირველის მიერ მტრის გარემოცვაში მყოფი ქვეყნის არაერთგზის დატოვება. გიორგი სააკაძის იგივე ქმედება კი ამ დონის ტრაგედიად არ შეიძლება ჩაითვალოს.

გამოკვეთილია, რომ საზოგადოებაში არსებობს ქვეყნის პირველი პირებისათვის ყოვლისმომტვევებლობის სინდრომი. ეს ტენდენცია მიუღებელი და დასაგმობია, რადგან სწორედ მათ ეკისრებათ განსაკუთრებული პასუხისმგებლობა ქვეყნისა და ხალხის წინაშე. მათ უნდა იცოდნენ, რომ ღვაწლი დაუფასდებათ, მიუტვევებელ შეცდომებზე კი – პასუხისმგებლობა არ აცდებათ.

ბიუროკრატის მაკიეგელი

პედაგოგიური საქმიანობის დროს კოლეგები, განსაკუთრებით უფროსი თაობის ქალბატონები, მარიგებდნენ: – შენ ახალგაზრდა კაცი ხარ, პარტიის წევრი, მოგიწევს დაწინაურება და ნუ გახდები ბიუროკრატი, საწყალი და გაჭირვებული შეიბრალე.

„ დამაწინაურეს“. კაბინეტში შემოდის ახალგაზრდა ქალი, იგი სოფელში ჩემი მეზობელია. მგელმა ძროხა დამიკლა და დაზღვევას არ მაძლევენ – ამბობს იგი. ბიუროკრატთან მაქვს საქმე – ვფიქრობ და ვრეკავ დაზღვევაში. ვღებულობ პასუხს: – „ეგ პიროვნება თავის განცხადებაში წერს, რომ მწყემსობის დროს ძროხა თვალს მიეფარა, ძებნა დაიწყო და ტყეში ნახა იგი მგლისგან დაკლული. „თვალს რომ მიეფარა“ ეს მწყემსის დაუდევრობაა და დაზღვევა არ ეკუთვნის. თუ დახმარება გინდა, ახალი განცხადება დააწერინე“.

ქალი წერისთვის გაემზადა, მე კი – კარნახისთვის. ხანშიშესული კაცი შემოდის. ცოტა ხანს დაბრძანდით და დამელოდეთ, ვეუბნები მე და ვიწყებ კარნახს: ვმწყემსავდი საქონელს, ტყიდან გამოვარდა მგელი და დაეჭაკა ძროხას. მე გავიქეცი ძროხის საშველად, როცა მგელს მივუახლოვდი, გრძნობა დავკარგე და წავიქეცი. გონს რომ მოვედი, ძროხა დაკლული იყო. მგელი კი აღარსად ჩანდა.

დაუჯერებენ ეხლა მაგას? მეკითხება მომლოდინე მამაკაცი და ეღიმება. თქვენ რა გნებავთ – ვეკითხები მე. ჩემი საუბრის ტონი მიანიშნებდა მას, რომ ხუმრობის დრო არ იყო. – მე ვარ გვარად კაპანაძე, დაიწყო მან საუბარი – ვცხოვრობ სოფელ ითხვისში. მიწისქვეშ მარგანეცის გამოღების გამო დამიზიანდა შენობა – ნაგებობები. შედგა აქტი და გამოყოფილია თანხა, რომელიც გადარიცხულია შემნახველ სალაროში და ჩემს ფულს არ მაძლევენ.

ეხლა კი ნამდვილად ბიუროკრატიან მაქვს საქმე – გავიფიქრე და დავრეკე შექმნახველ სალაროში. სალაროს გამგე, ბატონი ივანე ჯაჯანიძე მაგონებს. მე ცოტა ხმამაღალ ტონში პრობლემის შესახებ მოვახსენე:

– გამოყოფილი თანხა მაგ მოქალაქის დის სახელზეა, მოვიდეს თვითონ მაგისი და და აიღოს კუთვნილი თანხა. – მივიღე პასუხი. სანამ ყურმილს დავდებდი, კაპანაძე ხმამაღლა ჩაერთო საუბარში ისე, რომ სალაროს გამგესაც გაეგონა:

– მე ჩემი დისგან მინდობილობა მაქვს და ეგ ვალდებულია მისი ფული მე მომცეს...

ჯაჯანიძემ ტელეფონზე ხმადაბლა დამიწყო საუბარი – ერთი ჰკითხე მაგას, მინდობილობის გასაკეთებლად რომ მიდიოდა ნოტარიუსში, თავის დასთან ერთად, ჩემს სალაროსთან ხომ გამოიარა, შემოსულიყვნენ და აელთ კუთვნილი თანხა. შემდეგ მირჩია ფულთან დაკავშირებულ საკითხებს დიდი ყურადღებითა და სიფრთხილით მოგკიდებოდი და ამიხსნა: – მართალია თანხა დის სახელზეა, მაგრამ იგი ოჯახის ყველა წევრზე იყოფა. მსგავს შემთხვევაში საქმე ზოგჯერ სასამართლომდეც მიდის. მე რომ გამოუცდელი მუშაკი ვიყო (არ მკადრა შენსავითო), მივცემდი მაგ პიროვნებას ამ თანხას და საკითხის გამწვავების შემთხვევაში, ერთად მოგვიწევდა სასამართლოში სიარული. გამორიცხული არ არის ამ საქმეს მოჰყოლოდა შენთვის არასასიამოვნო გართულებებიც.

აღმოჩნდა, რომ ბიუროკრატიის მაძიებელი, დამრიგებელსა და ჭკუის მასწავლებელს წავაწყდი. კაპანაძეს უარყოფითი პასუხით ვისტუმრებ, არადა მისი მოთხოვნა კანონიერია. განათლებული კაცია, პრაქტიკითაც მჯობნის და ჩვენი საუბრის ფინალი დიალოგში გადავიდა.

– სასამართლოს მიაკითხეთ, აქ ფულთანაა საქმე, ვეუბნები მე.

– მე მთავრობაში მოვედი.

– ეს მთავრობის საქმე არ არის.

– თითოვით ქალი რომ წააჩხუბე მგელს, ისიც ფულთან იყო დაკავშირებული, თუ წილში უზიხარ!

ჩიხში შევედი. ჩემს კაბინეტში ჩემი უშუალო უფროსი, დიტო

ტატიშვილი შემოდის, ის კაპანაძეს შინაურულად ესალმება. რა გაგჭირვებია – ეკითხება ტატიშვილი, თავის პრობლემას უხსნის კაპანაძე. სალაროში დარეკვას აპირებს ტატიშვილი. სალაროს გამგესთან საუბრის შედეგს ვახსენებ მე.

მართლაც და თუ შენი და იქვე გაატარე, რატომ არ ააღებინე კუთვნილი თანხა? – ეკითხება ტატიშვილი.

ჩემი გაჭირვება ცოტა სხვაგვარადაა – ამბობს კაპანაძე, ჩემმა დამ წერა – კითხვა არ იცის, მას ხელის მოწერა არ შეუძლია. მის სახელზე კი დიდი თანხაა ჩარიცხული და ხელმოწერის გარეშე არ მისცემენ. – აბა მინდობილობა როგორ გააკეთე? – იქ ჯვარი გააკეთა და საკმარისი აღმოჩნდა. შემნახველ სალაროში კი ამით არ კმაყოფილდებიან.

თუ წერა–კითხვა არ იცის, მაშინ როგორ უნდა მოიქცეთო და ტატიშვილი ურეკავს ისევ ჯაჯანიძეს, ისეთნაირად, თითქოს სხვა შემთხვევასთან გვაქვს საქმე და იღებს პასუხს: – მაგ შემთხვევაში მან ცნობა უნდა წარმოადგინოს საცხოვრებელი ადგილიდან, რომ წერა – კითხვის უცოდინარია.

მაგას რა უნდა შე კაცო – თქვა ტატიშვილმა და დარეკა ითხვისის სასოფლო საბჭოში. აგონებს აღმასკომის მდივანი, ციალა გულიაშვილი.

„ციალა, დიმიტრი ვარ ტატიშვილი, შენ ახლა გააკეთე ცნობა, რომ ამა და ამ პიროვნებამ (ეუბნება გვარს და სახელს), არ იცის წერა – კითხვა და გამოატანე დაუყოვნებლივ ავტობუსზე ვინმე მგზავრს.

მასეთ ცნობას მე ვერ გავცემ დიმიტრი დავითიჩ – პასუხობს ციალა, დადგენილი წესის თანახმად, მე წელიწადში ორჯერ კარისკარ ჩამოვლით ვაწარმოებ მოსახლეობის აღწერას. სპეციალურ გრაფაში, სადაც მითითებულია განათლება, ეგ პიროვნება მე მაწერინებს „წერა – კითხვის მცოდნე“. მაგ ქალბატონის ასაკმა 80 – ს მიაღწია და მაგის ანკეტაში მართო ჩემს მიერ გაკეთებული მინიმუმ 30 ასეთი ჩანაწერია.

შეენიშნე, რომ ტატიშვილს ესიამოვნა თავის ნომენკლატურის მუშაკის კომპეტენტურობა: ოხ ციალა, ციალა, ჩაილაპარაკა და დადო ყურმილი.

რა გვეშველება, მიუბრუნდა ისევ კაპანაძეს ტატიშვილი.

მხედველობაც ძალზე დაქვეითებული აქვს ჩემს დას, სთქვა კაპანაძემ. იქნებ აქ ვნახოთ გამოსავალი – ამბობს დიტო და ისევ ურეკავს ჯაჯანიძეს.

– თუ წერა – კოთხვა იცის, მაგრამ ვერ ხედავს?

– ექიმიდან მინდა ცნობა, რომ ვერ ხედავს.

ტატიშვილი ურეკავს თვალის ექიმს... საერთოდ რომ ვერ ხედავს, მასეთ ცნობას ვერ გავცემთ, პასუხობს ექიმი. გამოიკითხა მან ქალის ასაკი, საქმიანობა და დაასახელა მისი მხედველობის დაახლოებითი პროცენტული მაჩვენებელი. ჯაჯანიძეს ეუბნებიან ამ მაჩვენებელს.

– სიტყვა „ხედავს“ არ უნდა ეწეროს – პასუხობს ჯაჯანიძე. კულტურის განყოფილების გამგე შემოდის და გვანიშნებს, შესვენების დროაო.

ჩვენს საუბარს რომ ყური მოჰკრა, მხედველობის საორიენტაციო მაჩვენებლის შესახებ, ჩაილაპარაკა:

ამდენს ხედავდა ჩვენი სახელოვანი კრიტიკოსი, ბესო ჟღენტბი და ქართული მწერლობა ამოატრიალაო. ვიცინით.

კაპანაძე წამოდგა და მიდის. რა მოიფიქრე: – ეკითხება ტატიშვილი. წავალ კაცო იმ ჩემს დას იქნებ ორი ასო ვასწავლო: – სთქვა კაპანაძემ.

ა... კაცო! მოუწონა გადაწყვეტილება ტატიშვილმა.

შესვენებისთვის ყველანი ერთად გამოვიდვართ. კაპანაძე რესტორანში გვეპატიუება.

წადი კაცო იმ შენს დაიას მიხედე: – ეუბნება ტატიშვილი. კაპანაძე იცინის, მაღლობას გვიხდის და გვშორდება.

ორშაბათის თათბირი

საქალაქო საბჭოს აღმასკომში სამუშაო კვირა, ორშაბათ დილით, აღმასკომის თავჯდომარესთან თათბირით იწყებოდა.

თათბირზე დიდი დრო ქალაქის კეთილმოწყობასთან დაკავშირებულ საკითხებს ეთმობოდა და შესაბამისად მეტ დავალებებსაც ქალაქის კეთილმოწყობის უბნის უფროსი, ვაჟა გაბრიჭიძე იღებდა.

ერთხელ მან გულისტკივილით მითხრა: ადრე ხის ხელობაზე ვმუშაობდი, მიხდებოდა მიცვალებულთათვის სადგომების გაკეთებაც, შრომაში გართულს, ზოგჯერ მავიწყებოდა რას ვაკეთებდი და ჩემთვის ვლიდინებდი ხოლმე. რაც ქალაქის კეთილმოწყობის უბნის უფროსი ვარ, ჩემი პირიდან სიმღერის ხმა აღარ ამოსულაო.

ერთხელ თათბირზე ვაჟა და განყოფილების გამგე ლადო შუკაკიძე წაკამათდნენ. გაბრიჭიძე ქალაქის ცენტრში ორი ქუჩის კეთილმოწყობითაა დაკავებული და სხვა ქუჩებისთვის მაგას არ სცალიაო: – ამბობდა ლადო და მართალიც იყო. გაბრიჭიძეც მართალი იყო, იგი თავისი მწირი შესაძლებლობებით მეტს ვერ სწვდებოდა.

ქართველები რისი ქართველები ვართ, ერთმანეთს რომ დავუთმოთ და ჩემთვის ეს ორი საყვარელი პიროვნება ერთმანეთს დაუპირისპირდნენ. ლადო აღმასკომის წევრი იყო, მას დიდი წონა ჰქონდა და ვაჟა ცოტას ფრთხილობდა.

ერთხელ ორშაბათს დილით სამსახურში მივდივარ, რკინიგზის ბაქანზე ციგნები შემომესივნენ, უნდა გიმკითხათო და ძლივს ჩამოვიშორე. გავიხედე და ჩემს უკან ვაჟა მოდიოდა. დაველოდე, ციგნები მასაც ავიწროვებენ, ისინი გზას უღობავენ ვაჟას და ეუბნებიან: „შენ კაი კაცი, გიმკითხაო, მტერი გყავს, მტერი...“

მტერი რომ მყავს ვიცი, ლადოა შუკაკიძე, გამიშვით თორემ თათბირზე დამაგვიანდება და სამსახურს დავკარგავო: – ეუბნება ვაჟა ციგნებს და ჯიქურ მიიკვლევს გზას.

„ფოსტა“

საქალაქო საბჭოს აღმასკომში შემოსულ სხვადასხვა სახის წერილობით დოკუმენტთა ერთობლიობას „ფოსტას“ ვეძახდით. მასში მოიაზრებოდა ზემდგომი ორგანოებიდან გადმოგზავნილი დადგენილებები, მიმართვები, ქალაქის საწარმოებიდან და ორგანიზაციებიდან შემოსული სხვადასხვა სახის დოკუმენტები, აგრეთვე მოქალაქეთა საჩივრები და განცხადებები.

ყოველდღიურად აღმასკომის თავმჯდომარეს უნდა განეხილა „ფოსტა“ და შესაბამისი რეზოლუციით დაემისამართებია დოკუმენტთა ეს საკმარისი დიდი გროვა. ეს სამუშაო კი გაცილებით რთული იყო, ვიდრე ამავე მოცულობის მოსწავლეთა ნაწერი თემების გასწორება. მოსწავლეებს ყველას ერთი ან ორი სხვადასხვა თემა აქვთ ნაწერი და თანაც შედარებით თანაბარი კულტურით. „ფოსტაში“ კი, რომ იტყვიან, „დომხალი“ იყო. ფოსტაზე მუშაობისთვის აღმასკომის თავმჯდომარეს ღამის საათები ჰქონდა გამოყოფილი.

ერთ დღეს მან მოქალაქეთა მიღება დაამთავრა, უკვე დაღამდა კიდეც და „ფოსტაზე“ მუშაობის დრო გამოიკვეთა. თავმჯდომარე კაბინეტიდან გამოდის. ასე ადრე – ჩუმად ჩაილაპარაკა განყოფილების გამგემ, ვენერა ბრეგვაძემ, რომელიც მისაღებში იდგა და ხელში დოკუმენტებით სავსე საქალაქე ეჭირა. შემდეგ კი ჩვეული მოკრძალებით უთხრა: – „ოთარ მიხაილოვიჩი ფოსტაში ძალიან საჩქარო საქმეებია“.

ჩამოიტანე, სახლში წავიღებ: – უთხრა თავმჯდომარემ. იგი დაბლა ჩავიდა და მანქანაში, მძღოლის გვერდით დაჯდა. ვენერამ კი საქმიანი დოკუმენტებით სავსე საქალაქე მიაწოდა. გმადლობთ ვენერა საჩუქრისთვის: – უთხრა თავმჯდომარემ. მე ამ სცენას აივნიდან დავცქეროდი.

ტროტუარზე მიმავალმა ცნობისმოყვარე მეზავრმა ეშმაკურად ფეხი აითრია და ხესთან, ბნელში შეჩერდა. მანქანა რომ დაიძრა, თვალი გააყოლა, შემდეგ შენობაში შემომავალ ვენერასკენაც მოიხედა და თავი გადააქნია.

მეორე დღეს ჭორაობდნენ – წუხელ აღმასკომის თავმჯდომარეს დიდი ფული წაუღია სახლშიო.

მოქალაქეთა მიღება

აღმასკომის საქმიანობაში დიდი დრო ეთმობოდა პირად საკითხებზე მოსულ მოქალაქეთა მიღებას. ამ საქმეს ყოველდღე რამდენიმე საათს, კვირაში კი ერთ დღეს მთლიანად უთმობდა აღმასკომის თავმჯდომარე.

ათასგვარი საკითხებით მოდიოდნენ აღმასკომში მოქალაქეები, დაწყებული იმპორტული ფეხსაცმლისა და ტანსაცმლის, დამთავრებული ავეჯის, მსუბუქი ავტომანქანების, ბინების, უმაღლესი სასწავლებლების ლიმიტის და სხვათა გამოყოფით. ყველაფერი ეს კი ნაწილდებოდა და ძირითადად განკუთვნილი იყო რიგითი მუშების, კოლმეურნე – მწყემსებისა და ამ კატეგორიის კონტინგენტისათვის. ზოგჯერ კი მათ ძვირადღირებული ნივთების შეძენის საშუალება არ ჰქონდათ და ეს საქონელი ხვდებოდა სხვათა ხელში, რასაც მოსდევდა ათასგვარი ჭორები და მითქმა – მოთქმა. მიღებაზე მოსულ მოქალაქეთა მოთხოვნები უფრო ხშირად ვერ კმაყოფილდებოდა, რადგან ისინი კანონის მოთხოვნებიდან არ გამოძინარეობდნენ, მაგრამ ზოგიერთები ქალაქკომში ან ზემდგომ ორგანოებში ჩივილით და მათი ჩარევით ახერხებდნენ თავიანთი ახირებული მოთხოვნების დაკმაყოფილებას. ეს კი პრობლემებს გვიქმნიდა სხვა მოქალაქეებთან მუშაობის საქმეში.

დღის მეორე ნახევარში აღმასკომის თავმჯდომარესთან ქალბატონი ბიწაძე მოვიდა. მან აღნიშნა, რომ წყალგაყვანილობის სისტემის ავარიულად დაზიანების გამო წყალმა ბინაში პარკეტი დაუზიანა და მისი შეცვლა მოითხოვა. აღმასკომის თავმჯდომარემ საკითხის გადაწყვეტა კომუნალური სამსახურის მთავარ ინჟინერს, თემური გაფრინდაშვილს დაავალა. საკითხის გადაწყვეტა გაჭიანურდა. მოქალაქე ბიწაძე კვლავ მოვიდა თავმჯდომარესთან.

აღმასკომის თავმჯდომარემ თემურის დაუძახა და უსაყვედურა, მან კი თავი იმართლა:

– რა ვქნა ბატონო, მე რომ მაქვს ის პარკეტი არ მოსწონს მაგას.

– შენ რა გაქვს?

– მე მაქვს ოცსანტიმეტრიანი, მაგას კი უნდა ოცდაათსანტიმეტრიანი.

– ოცსანტიმეტრიანი პატარა არ არის, ამბობს თავმჯდომარე.

– არც ოცსანტიმეტრიანი იქნება ბატონო, ცხარობს ბიწაძე.

– ოცსანტიმეტრიანი არის, ამტკიცებს გაფრინდაშვილი

– ზომა ზომაა, ამბობს თავმჯდომარე

ბიწაძეს ენიშნა, რომ თვმჯდომარე გაფრინდაშვილის მხარეს იჭერს და ცხარდება.

– მდივანთან წავალ, ამბობს იგი.

– მეტი არც იმას ექნება, ეუბნება გაფრინდაშვილი

– თუ არ ექნება ნახავ.

– მე რატომ ვნახავ, შენ მიდიხარ და შენ ნახავ.

ბიწაძე გაბრაზებული გადის კაბინეტიდან. თავმჯდომარე იღებს ერთ ღოკუმენტს და ეუბნება თემურის: ხვალ ბიუროს სხდომაა, ეს კი ბიუროს პროექტია, აქ წერია, რომ მოქალაქე ყიფშიძემ რამდენჯერმე მიმართა საქალაქო საბჭოს აღმასკომს ბინაში დაზიანებული მიღგაყვანილობის შეკეთების შესახებ. საკითხი არ გადაწყდა, მხოლოდ ერთხელ მიმართა პარტიის საქალაქო კომიტეტს და საკითხი დაუყოვნებლივ გადაწყდა. ამ პროექტით მშრომელთა განცხადებებსა და საჩივრებზე აღმასკომის მუშაობა არადამაკმაყოფილებლადაა შეფასებული. როგორ ვიმუშავო ასეთ პირობებში?

– ოთარ მიხაილოვიჩი! მაგ მოქალაქის განცხადება თქვენგან მე ორჯერ მეწერა. მე მას განვუმარტე, რომ წყალკანალიზაციის შიდა სამუშაოებისათვის ჩვენ არც მასალებს გვიყოფენ და არც გვევალება მისი გაკეთება, ის მათ თვითონ უნდა გააკეთონ, მივეცი წერილობითი პასუხიც. როცა ის საქალაქო კომიტეტში მივიდა, პირველმა მდივანმა დამიძახა და მითხრა: თუ ორ დღეში ეს მოქალაქე არ დაგიკმაყოფილებია, თანამდებობიდან მოგხსნი და პარტიიდან გაგრიცხავო, მეც ჩემი ხელფასის ფულით ვიყიდე მასალები და გავაკეთე.

– სამსახურიდან მეც მოგხსნი, ეუბნება თავმჯდომარე.

– მომხსნით და სხვა რაღაცაზე ვიმუშავებ, პარტიიდან რომ გამრიცხონ ცხოვრებაში დავიკარგები ოთარ მიხაილოვიჩი.

გაფრინდაშვილი ღელავს. თავმჯდომარეს წესად აქვს კაბინეტიდან არ გაუშვას აღელვებული და ნერვებმოშლილი მოქალაქე, მითუმეტეს წესიერი და ერთგული ხელმძღვანელი მუშაკი და აგრძელებს საუბარს:

„ასეთი საკითხების გადაწყვეტა ქალაქკომის კომპეტენციაში არ შედის, მაგრამ რას იზამ, მდინარეში ჩვენს ზემოთ დგანან, ამღვრევენ წყალს და გვიბუნტებენ მოქალაქეებს. მათი იარაღი

აგიტაცია – პროპაგანდაა. კეთილი ინებონ, გავიდნენ ხალხში, ჩაუნერგონ მოქალაქეებს კანონისადმი პატივისცემა და ჩვენც გაგვიადვილდება მუშაობა. მაგრამ საამისოდ მაგათ არ სცალიათ, ტოლიბაშობაში არიან გაწაფულები.“

წადი ახლა შენ თემურ და იცოდე, ის ქალი მართლა შევა პირველ მდივანთან. იმ პარკეტის დაგებასაც შენ დაგავალებენ და მერე არ აღმოგაჩნდეს ოცდაათსანტიმეტრიანი. თემური მომღიმარი სახით გადის კაბინეტიდან.

ინფორმაციები

ზემდგომი ორგანოები გარკვეული პერიოდულობით ითხოვდნენ სხვადასხვა სახის ინფორმაციებს.

საბჭოების საქმიანობაში ერთ – ერთი მნიშვნელოვანი მომენტი იყო ამომრჩევლებთან დეპუტატობის კანდიდატების შეხვედრების დროს დაყენებული საკითხების აღრიცხვა, შესწავლა და გადაწყვეტა, ამ საკითხებს „განაწესებს“ ვეძახდით. ჭიათურის საქალაქო საბჭოს 250 დეპუტატი ჰყავდა და როგორც მინიმუმში, განაწესების რაოდენობაც ამდენივე უნდა ყოფილიყო, ფაქტიურად კი იგი 300 – სს აღწევდა.

განაწესებით გათვალისწინებული საკითხები (გზები, წყაროები, სკვერები, ხიდები და სხვა) უნდა გაკეთებულიყო სახელმწიფოდან დანახარჯების გარეშე, დეპუტატის თაოსნობით, ამომრჩეველთა უშუალო შრომითი მონაწილეობით და დაზოგილი მასალებით.

არჩევნების შემდგომ პერიოდში ამ საქმეებისათვის აღარავის ეცალა. განაწესთა რეალიზაციის ღონისძიებათა გეგმები კი ქალღღრზე რჩებოდა. ამიტომ ძნელი იყო ზემდგომ ორგანოებში ამ საკითხებზე საქმიანი ინფორმაციის გაგზავნა.

საორგანიზაციო განყოფილების გამგეს, გამოცდილ მუშაკს, ტატიშვილს, გაუთვალისწინებია ეს უხერხულობა და მორიგი არჩევნების დროს აუღია მსხვილი საწარმოების და ორგანიზაციების ოფიციალური გეგმები, ამოუწერია იქედან გადასაწყვეტი სოციალური საკითხები და მოუხდენია ამ საკითხების დამთ-

ხვევა განაწესებთან.

„ექსპერიმენტმა“ გაამართლა. ზემდგომშიც ხვდებიან, რომ ასეთი დიდი საქმეები ერთუზიაზმით არ კეთდება. ჩვენი უხერხულობაც იციან და არაფერს გვეუბნებიან.

გადის დრო და პრეზიდენტიდან ითხოვენ ინფორმაციას: გვინდა განაწესებზე თქვენი დადებითი მუშაობა განვაზოგადოთ და რამდენიმე კონკრეტული განაწესის მაგალითზე მოგვწერეთ, როგორი „ერთუზიაზმით“ მუშაობენ ჭიათურელი დეპუტატები განაწესების შესრულებაზეო. ასეთი დადებითი ინფორმაციის შინაარსი კი აუცილებლად გაჟღერდებოდა რესპუბლიკის მაღალი ტრიბუნლიდან, ამიტომ ინფორმაციაში მითითებული განაწესი არ უნდა ყოფილიყო სახელმწიფო გეგმაში.

ტატიშვილმა იცოდა საიდან რა ამოწერა და სთქვა, მსხვილი ობიექტებიდან დამრჩა ხიდი მდინარე ბუჯაზეო და ინფორმაციაც იმაზე ააგო. ეს ხიდი კი, როგორც დეპუტატს, მშენებლობის ტრესტის მმართველს უნდა გაეკეთებია დაზოგილი მასალეებითა და ამომრჩეველთა შრომითი მონაწილეობით.

ტატიშვილმა მშენებლობის ტრესტიდან ქველმოქმედების სახით ამ ხიდზე გახარჯული მასალებისა და რესურსების შესახებ ინფორმაცია მოითხოვა. მოუტანეს. ებეჭრა. ხიდი რომ გააკეთეთ კარგია, მაგრამ თქვენ ციხეში არ ამოყოთ თავიო: – ეუბნება ტატიშვილი.

– რატომ ციხეში? ჩვენ ეს ობიექტი გეგმაში გვაქვს.

– როგორ გეგმაში კაცო, გაცხარდა ტატიშვილი

– იმფერ, რომ, როცა ის თქვენ განაწესის სახით ჩვენი ტრესტის მმართველს დაუმტკიცეთ, ჩვენ გეგმაში შევიტანეთ, რათა მასალებისა და ფულის ხარჯვა დაგვეკანონებია, ეს რომ ასე არ გვექნა, ციხეში მაშინ მოხვდებოდითო.

– მე ახლა დავადგენ რა დროს მოხდა მაგ ობიექტის შეტანა უკვე დამტკიცებულ გეგმაში და თქვენ ციხე მაინც არ აგცდებათო. – დაემუქრა ტატიშვილი.

სოციალისტურ შეჯიბრებაში გამარჯვებულ სასოფლო საბჭოს მიღწევებზე ინფორმაციას ითხოვდნენ. ასეთი საბჭო გეზრული იყო. ტატიშვილმა შეადგინა ინფორმაცია და წარუდგინა აღმასკომის თავმჯდომარეს.

– სულ პროცენტები რომ არის, კონკრეტული ციფრები რატომ არ ჩანს. – ეუბნება თავმჯდომარე.

– რა ვქნა ოთარ მიხაილოვიჩი, რაც მაგ ორასკომლიან საბჭოს სოფლის მეურნეობის პროდუქტები აქვს დამზადებული, იმას კახეთში ერთი ღარიბი გლეხი ამზადებს. მე ახლა პრეზიდენტს მივწერო, საბჭომ 800 კგ ყურძენი დაამზადა და დროშა მივეცითო?

– წამოვიდოთ დიტო ეგ დროშა მაგ საბჭოდან, თუ არა ეგ პრობლემა სულ გვექნება ჩვენ.

– როგორ წამოვიდოთ ბატონო, ყოფაქცევაშია ფრიადოსანი და გადამწვევებიც ეგ არის. ქალაქს მოწვევებილია და უცხო იქ არავინ შედის, ერთმანეთს კი არაფერს უშავებენ. ეხლა მეზობელს მეზობლისთვის ცხვარი მოუპარია. წამოვიღებ დროშას მაღედან და აღარ ვაღირსებ მაგ საბჭოს.

ქვაციხე, კაცხი და ზოდი, ამ საბჭოებში უნდა იტრიალოს მაგ დროშამ. ყვირილას აქეთ აღარ გადმოვიტან მაგას მე.

დროშები და მძლეობი

სოციალისტურ შეჯიბრებაში გამარჯვებული შრომითი კოლექტივები სახეიმო ვითარებაში ჯილდოვდებოდნენ გარდამავალი წითელი დროშით.

დროშის მფლობელი ზოგიერთი ხელმძღვანელი ამით ამაყობდა, ზოგიც – „ღადაობდა“. ჭიათურის სახანძრო რაზმმა, რომელიც დაწვეილებული იყო ტყიბულის რაზმთან, სოცშეჯიბრში გამარჯვდა და დროშის გადაცემის ცერემონიალს მე, როგორც ადგილობრივი მთავრობის წარმომადგენელი, ვესწრებოდი.

კარგი მაგიდა გამართეს ჭიათურლებმა. ჭიათურის რაზმის ხელმძღვანელი და მისი ტყიბულელი კოლეგა ჩემს მოპირდაპირე მხარეზე ერთად ისხდნენ და თავდაპირველად ყურადღებას არ მაკლებდნენ. როცა შეზარხოშდნენ, ერთმანეთთან საუბრით გაერთნენ. ტყიბულელის საუბარში დავიჭირე გამოთქმა „გა-ისად იქ რომ ჩამოხვალთ“. ცოტა ხნის შემდეგ იგივე წინადადება გაიმეორა ჭიათურელმაც, მხოლოდ ერთის განსხვავებით, – „ჩამოვალთ“. ვეკითხები: – საიდან იცით გაისათ ვინ გაიმარჯვებს სოცშეჯიბრშითქო.

ეგ ჩვენი საქმეაო, ამიქნის ხელი და გააგრძელებს საუბარი. შემდეგ დავადგინე, რომ დროშის გადაცემაზე მათ მორიგეობა ჰქონიათ დაწესებული და ხანძრის გაჩენის, ჩაქრობის თუ სხვა მაჩვენებლებს ურთიერთშეთანხმებით აწვდიდნენ ზემდგომ ორგანოებს.

კარგი ტრადიციისთვის ჩაუყრიათ საფუძველი. კოლექტივები დამეგობრებულან. გამომშვიდობებისას ტყიბულელებმა მომავალი წლისთვის მეც დამპატიუეს, შენს კოლეგებს გაგაცნობთო.

* * *

სასოფლო საბჭოებზე გარდამავალი დროშის მიკუთვნებისას სოფლის მეურნეობის პროდუქტების დამზადებისა და სხვა მაჩვენებლებთან ერთად გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭებოდა საზოგადოებრივ წესრიგს.

ამ მხრივ პრივილეგირებულ მდგომარეობაში იმყოფებოდნენ ქალაქიდან დაშორებული სასოფლო საბჭოები. განსაკუთრებით იჩაგრებოდა კაცხის სასოფლო საბჭო, რომლის ტერიტორიაზე გამავალ ცენტრალურ საავტომობილო გზაზე მომხდარი ავტოსატრანსპორტო შემთხვევა და ნებისმიერი სხვა დანაშაული მას ეწერებოდა. ერთხელაც ასეთი ინციდენტი მოხდა: ჯინსებში „ჩაშმოტკილი“ ერთი ახალგაზრდა ჭიათურაში მატარებელს ჩამორჩა და ზესტაფონამდე მსუბუქი ავტომანქანა დაიჭირავა. მანქანაში ორი უცხო ბიჭებიც ჩასხდნენ, ჩვენც იქ მივდივართო. გზის რომელიღაც მონაკვეთზე უცხო ბიჭებმა გააჩერეს ავტო-

მანქანა, ჩამოიყვანეს მგზავრი და ჯინსების გახდა და ძარცვა დაუწყეს. მძღოლი იმ უბნელი აღმოჩნდა, ჩაირბინა უბანში, ამოიყვანა ბიჭები, მძარცველებს სცემეს და პატიოსანი ბიჭი საფრთხისაგან იხსნეს.

დანაშაული დაფიქსირდა. კაცხმა გარდამავალი დროშის მიღების რეალური შანსი დაკარგა.

კაცხის სასოფლო საბჭოს აღმასკომის თავმჯდომარეს, გივი კუპატაძეს კოლეგები ეუბნებიან: – ბიჭო, ხომ არ შეირცხვინე თავი, დროშის გულისთვის იმ ვაჟკაც ბიჭებს ხომ არ უსაყვედურეო.

არა, მაგრამ ის კი ვუთხარი, სხვა დროს, ასეთი გარეწრები სოფლის საზღვარს გადააშორეთ და იქ თუ გინდათ მოკალითოქო.

* * *

რესპუბლიკის უზენაესმა საბჭომ თავის გადაწყვეტილებაში აღნიშნა, რომ სასოფლო საბჭოებში დავიწყებას მიეცა გარდამავალი წითელი დროშის გადაცემის პრაქტიკა და დაავალა რაიონულ და საქალაქო საბჭოებს დაუყოვნებლივ აღედგინათ წახალისების ეს ეფექტური ფორმა.

აღმასკომის თავმჯდომარემ უხმო პროფკავშირის კომიტეტის თავმჯდომარეს, ნუგზარ ბიწაძეს და ეუბნება:

– რომელ საბჭოშია გარდამავალი წითელი დროშა.

– არ ვიცი ოთარ მიხაილოვიჩი, მე ორი წელია რაც პროფკავშირს ვხელმძღვანებლობ. ამ პერიოდში კი დროშის გადაცემა არ მომხდარა.

– შენამდე ვინ იყო პროფკავშირის თავმჯდომარე?

– როსტომ ტაბატაძე

– შემოვიდეს როსტომი. შევდივარ. იგივე შეკითხვა. პასუხიც იგივე. – მეც ორი წელი ვიყავი და ამ პერიოდში დროშის გადაცემა არ მომხდარა.

– შენამდე ვინ იყო?

– გოგია გაფრინდაშვილი

– შემოვიდეს გოგია.

– გოგია ვერ შემოვა, გარდაცვლილია.

დროშის კვალი იკარგება, სიფრთხილვა საჭირო, თორემ ეს ფაქტი რომ პარტიის ქალაქკომამდე მივიდეს, შეიძლება მას პოლიტიკური სარჩული დაედოს.

იმ ხანებში აღმასკომის თავმჯდომარე სოფელ ქვაციხეში მიდის. სასოფლო საბჭოს აღმასკომის თავმჯდომარის, ბეჟან ბრეგვაძის კაბინეტში, ლამაზად გაფორმებულ კუთხეში, ხედავს გაშლილ წითელ დროშას. თვითმხილველის ნაამბობი: აღმასკომის თავმჯდომარემ დროშას შეხედა, შეეტყო გაეხარდა და ბრეგვაძეს ეუბნება:

– სად იყო ეს დროშა, ბეჟან?!

– სოცშეჯიბრში გავიმარჯვე ოთარ მიხაილოვიჩ.

– რომელ წელში ბეჟან? ბეჟანი ვერ იხსენებს წელს.

– 1917 წელში საერთოდ გაიმარჯვეს საბჭოებმა, ჩამოხსენი დროშა ბეჟან.

ბეჟანი ხსნის დროშას. ჩაიტანე დროშა და ჩადევი ავტომანქანაში: – ეუბნება თავმჯდომარე მძღოლს.

– დროშა ტარიანად არ შევა მანქანაში – ამბობს მძღოლი.

– დააძვრე ტარი და დაუტოვე ბეჟანს – ეუბნება თავმჯდომარე.

მძღოლი აძრობს დროშას ტარს და აწვდის ბეჟანს. ბეჟანი დროშის ტარს კუთხეში აყუდებს.

რამდენიმე დღის შემდეგ აღმასკომის თავმჯდომარის მისაღებიდან ტელეფონზე მეძახიან. მისაღებში თავმჯდომარეს მოქალაქეები ელოდებიან. ვიღებ ყურმილს და მესმის აღმასკომის თავმჯდომარის ხმა: – მე მანდატში ვიმყოფები, აქედან პირდაპირ წავალ გეზრულში, დროშა თან მაქვს. ზურაბს (გეზრულის საბჭოს თავმჯდომარეს) დაურეკე და უთხარი ხალხი შეკრიბოს, თან დროშის ტარი გაამზადოსო. ვრეკავ გეზრულის სასოფლო საბჭოში და ვაწვდი შესაბამის ინფორმაციას.

– თუ დროშაა მაგას ყველაფერი თავისი უნდა ჰქონდეს, წითელი მატურია კაპიკები ღირს აგერ მაღაზიაში. – მეუბნება ზურაბი.

– დროშაა გარდამავალი, ტარი კი არა, როცა დროშას წა-

მოვიღებთ, ტარს დაგიტოვებთ. ტარი დაეუტოვეთ ბეჟანსაც – ვეუბნები მე. ჩემი საუბრიდან მისაღებში მდგომი მოქალაქეები მიხვდნენ, რომ თავმჯდომარის ლოდინს აზრი აღარ ჰქონდა და დაშლა დაიწყეს. ერთმა შუა ხნის მამაკაცმა თავისთვის ჩაილაპარაკა: – დროშის ტარი სუსტია, კარგი კეტი უნდა მოიტანო და დაუხეთქო თავები ამ უსაქმურებსო.

1979 წელს დარსებიდან 100 წლისთავთან დაკავშირებით ქლაქი ჭიათურა შრომის წითელი დროშის ორდენით დაჯილდოვდა. თბილისიდან ორდენის ჩამოტანაზე სურვილი დიმიტრი ტატიშვილმა გამოთქვა. ის ორი კურდღლის დაჭერას ცდოლობდა: – ორდენსაც ჩამოვიტან და სტუდენტ შვილებსაც ვნახავო.

შემდეგ, როცა შეიტყო, რომ დაცვის სახით მას მილიციის მუშაკები უნდა გაჰყოლოდნენ, შეწუხდა, მათთან ერთად რომ ბავშვებთან მივიდე, პატიმრობაში აყვანილი და გამოსამშვიდობებლად მისული ვეგონები, ინერვიულებენო და მეორე „კურდღლის“ დაჭერა გადაიფიქრა.

ორდენი ჩამოიტანა და ლითონის სეიფში ჩაკეტა. იგი ქალაქისათვის საზეიმო ვითარებაში, კულტურის სასახლეში, უნდა გადაეცა ცენტრალური კომიტეტის პირველ მდივანს, ედუარდ შევარდნაძეს. დაიგეგმა ზუსტი დროც. კულტურის სასახლეში შესვლა ხდება პარტიის საქალაქო კომიტეტის მოსაწვევებით. ტატიშვილს მოსაწვევი მისცეს, მე კი, როგორც რიგით ინსტრუქტორს, – არა.

ზეიმის დღეს ტატიშვილმა სეიფიდან ორდენი გამოიღო, ჯიბეში ჩაიღო და მითხრა: „წავედით“.

- დავითიჩ მე მოსაწვევი არ მაქვს: – ვეუბნები მე
- აგერ ჩემი მოსაწვევი.
- მერე თქვენ?!
- ჩემი საქმე მე ვიცი.

შენობიდან გამოვდივართ, იქ მილიციის ორი თანამშრომელი (დაცვა) გველოდება.

კულტსახლის შენობა კომკავშირელი და ახალგაზრდა კომუნისტი, კოხტად ჩაცმული და ლამაზი ბიჭების „ჯაჭვშია“ მოქცეული. დიტო მიიწევს წინ. იგი ასაკოვანი კაცია, ყველა იცნობს და აფასებს, მაგრამ ერთი ახალგაზრდა მაინც თავაზიანად სთხოვს მოსაწვევს.

– არ მაქვს, ეუბნება დიტო.

– მოსაწვევის გარეშე ვერ გაგიშვებთ.

– არ გამიშვებთ და წავალ სოფელში, ქვეყნის საქმე მაქვს და რაღაცას გადმოგცემთ შევარდნაძე დაინახავთო და უკან ბრუნდება. დაცვის მუშაკი ჩუმად ეუბნება ახალგაზრდას: – მაგას ჯიბეში ორდენი აქვსო. ახალგაზრდები შეწუხდნენ, ფართო კორიდორი გახსნეს და დაუძახეს: – მობრძანდითო.

დიმიტრი დავითიძე დაცვის თანხლებით შევიდა დარბაზში.

„ძველი ბიჭი“

აღმასკომის თავმჯდომარე დიდი პასუხისმგებლობით ეკიდებოდა დოკუმენტზე მუშაობას. იგი ყურადღებით აკვირდებოდა, როგორც ხელნაწერის, ისე ნაბეჭდი მასალის კულტურას. ქალაქის ელქსელების უფროსმა, აბაშიძემ, ნაბეჭდის სახით ორგვერდიანი ინფორმაცია წარმოუდგინა აღმასკომის თავმჯდომარეს.

თავმჯდომარემ მთლიანობაში დახედა ტექსტს, შევატყვე არ მოეწონა, შემდეგ თვალთ დაიწყო კითხვა, პასტა ხელში აიღო და ალაგ – ალაგ სასვენ ნიშნებს სვამდა. შემდეგ რაღაც ჩაასწორა.

აბაშიძე უხერხულად ჩავარდა და სთქვა: – ოთარ მიხაილოვიჩ! ახალი გოგო მყავს და იმას დავაბეჭდიეო. თავმჯდომარემ კი უპასუხა: – მე იქ ძველი ბიჭი მყავს და სანამ დოკუმენტს ხელს მოაწერდეს და ჩემთან მოიტანდეს, უნდა წაიკითხოს და ჩაასწოროსო.

ექიმმა ექიმს „ლიაბნოვი“ დაუსვა

აღმასკომის სხდომაზე ნიგოზეთის საუბნო საავადმყოფოს მუშაობის საკითხი იხილებოდა. ინფორმაცია ქალაქის მთავარმა ექიმმა, ბუხუტი ფხალაძემ, წარმოადგინა.

აღინიშნა ნაკლოვანებებზე შრომის დისციპლინის, სანიტარულ – ჰიგიენური, შენობისა და ეზოს მოვლა – პატრონობისა და სხვა სფეროებში. საავადმყოფოს მთავარი ექიმი, 80 წელს გადაცილებული, ღვაწლმოსილი მუშაკი, ალუა ბარათაშვილი თავაზიანად პასუხობდა შეკითხვებს.

რით ხსნით ამ ნაკლოვანებებს? – ეკითხება აღმასკომის თავმჯდომარე ფხალაძეს, ის კი პასუხობს: „ბატონი ალუა ბარათაშვილი ზომაზე მეტად თავაზიანი, გულისხმიერი, თავმოყვარე წესიერი და პატიოსანი კაცია. რაც ასაკში წავიდა, მისი ეს თვისებები უფრო გამოიკვეთა და მის კეთილშობილებას ბოროტად იყენებენ თანამშრომლები“.

– ა, კაცო უპარტიო კაცის გულუბრყვილობა (ფხალაძე უპარტიო იყო) – მეუბნება ტატიშვილი – საკითხი რომ ბიუროზე იხილებოდეს, იტყოდნენ: ამხანაგი ალუა თავიდან არ იყო მომთხოვნი, ეხლა დაბერდა, ყურში მაგას არ ესმის და თვალთ ვერ იხედება და აბა რა იქნებაო.

„მთელი ძალაუფლება საბჭოებს! „

„იმპორტული“ ტანსაცმლისა და ფეხსაცმლის განაწილების შემოღებამ და ამ საქმეში საქალაქო საბჭოს აღმასკომის ჩართვამ, საბოლოოდ აახდინა ლენინის ოცნება: – „მთელი ძალაუფლება საბჭოებს!“

აღმასკომის თავმჯდომარეს ფეხსაცმლის გამოყოფის შესახებ განცხადებით მიმართა ომის ინვალიდმა. განცხადება ტატიშვილს დაეწერა. იგი გაცხარდა, რა აღმასკომის და რა ჩემი საქმეა ფეხსაცმლის განაწილებაო. მაგრამ როცა განცხადების ავტორი მოვიდა, ტატიშვილმა თავაზიანად მიიღო იგი, სავაჭრო

ორგანიზაციაშიც დარეკა და უთხრა: ომის ინვალიდია ჩემთან, ცალი ფეხი ფრონტზე დაუტოვებია, ფეხსაცმელს ითხოვს და იქნებ დააკმაყოფილოთო. დაპირდნენ. ტატიშვილმა ინვალიდი იმედიანად გაისტუმრა.

ცოტა ხანი გავიდა და ტელეფონზე რეკავენ, მე მხოლოდ ტატიშვილის პასუხი მესმის. – „რა ვიცი კაცო, ჯოხით გავიდა და მეორე ფეხზეც ხომ უნდა წამოიცვას რაღაცა“.

ეტყობა საწყობში ცალ – ცალი ფეხსაცმელი დარჩათ და ტატიშვილს ჰკითხეს, რომელი ფეხი ააქვსო?!

ახალი აბაპი

კომუნისტური მმართველობის ბოლო წლებში სკოლებს ჰქონდათ პროფტექნიკურ სასწავლებლებში გასაგზავნ მოსწავლეთა კონტიგენტის გეგმა. პედაგოგები აქ დიდ წინააღმდეგობებს აწყდებოდნენ და იძულებით მეთოდებს მიმართავდნენ: მოსწავლეს ორიანს დაუწერდნენ, კლასში დატოვებით დაემუქრებოდნენ, შემდეგ კი პროფტექნიკურში წასვლის პირობით გადაჰყავდათ იგი შემდეგ კლასში. ეს მოსწავლე პროფტექნიკურ სასწავლებელთან ერთად აგრძელებდა სწავლას საღამოს სკოლაში.

ჩემი მეგობარი, პროფესორი პედაგოგი, სოფლის ერთერთი სკოლიდან საქალაქო საბჭოს აღმასკომში გადმოიყვანეს. ერთ დღეს იგი შესვენებიდან დაბრუნდა და მიაბო: ჩვენი სკოლიდან პროფტექნიკურში გამოგზავნილ ერთერთ მოსწავლეს ქუჩაში შევხვდი, მივესალმე და სხვათაშორის ვკითხე – ახალი რა არის. არაფერი მასწ – მიპასუხა მან და ერთმანეთს დავშორდით. რამდენიმე წამის შემდეგ მესმის მისი ხმა – ნუგზარ მასწ! შემოვბრუნდი და ვხედავ იგი ჩქარი ნაბიჯით მოდის ჩემკენ. მომიახლოვდა და მითხრა – არის ახალი ნუგზარ მასწ. მე რომ უცხო ენაში მასწავლებელმა ორიანი დამიწერა და კლასში დატოვებით დამემუქრა, მე და ის ეხლა ერთად ვზივართ მეთაე კლასში.

თურმე უცხო ენის მასწავლებელს, არასრული საშუალო განათლების შემდეგ, გაუვლია უცხო ენის შემსწავლელი კურსები და დაუნიშნიათ უცხო ენის მასწავლებლად. შემდეგ მოუსურვე-

ბია ცოდნის „დონის ამალღება“ და აღმოჩენილა თავისი ოროსა-
ნი მოსწავლის გვერდში.

სამასსოპრო სარშქარი

80 – იან წლებში კომუნალური დარგის ერთმა მუშაკმა გუ-
ლისტკივილით მითხრა: ერთ ახლობელს საწყობიდან უნიტაზი
მივეცი. მან კი ახლობელთა ფართო წრეში მადლობა გადამიხა-
და „საჩუქრისათვის“ და მითხრა, როცა ზედ ვზივარ სულ შენ
მაგონდებიო.

ბოლო ხანებში იმ მუშაკს შემთხვევით შევხვდი. ბევრი რამ გა-
ვისხენეთ და უნიტაზამდეც „მივედიო“. მან კი ამ საკითხზე ახა-
ლი ვერსია მიაბო: იმ ამოწვევტილს წნევამ დაარტყა, საწოლს
მიაჯაჭვა და უნიტაზამდე ვედარ მიდის. დავურეკე და ვუთხა-
რი არ დამივიწყოთქო. ეს ნიშნის მოგებას ჰგავდა და მეც ასე
მქონდა გათვლილი. არც მან დააყოვნა და მითხრა: შენ თავს რა
დამივიწყებს, პავლოვის ძალღივით გამოძიმუშავდა რეფლექსი
იმ „განცდაზე“ და ეხლა „გარშოკის“ დანახვაზეც მაგონდებიო.

ანონიმიკი

ცენტრალურ კომიტეტში გაგზავნილ განცხადებაში „ანო-
ნიმიკი“ ავტორი იუწყებოდა, რომ სოფელ მანდაეთის მეურნე-
ობაში ჯიშიანი პირუტყვი შემოიყვანეს, ზამთარი ახლოვდება.
მეურნეობას კი არ აქვს მათი საკვები, პირუტყვს დახოცვის საფ-
რთხე ემუქრება, საქალაქო საბჭოს აღმასკომი კი ყურადღებას
არ აქცევს ამ საქმესო.

განცხადება განხილვისა და სათანადო რეაგირებისათვის
გადმოეგზავნა პარტიის საქალაქო კომიტეტს. ქალაქკომის მა-
შინდელი პირველი მდივანი, ასეთ საკითხებზე რეაგირებას პირ-
ველი ხელმძღვანელის მოხსნით იწყებდა.

ბრალდება სერიოზულია და თანაც საფუძვლიანი. აღმასკო-

მის თავმჯდომარე ამ საჩივრის უკან მისი სავარძლით დაინტერესებულ პირის კვალს ხედავს. აღმასკომში დაძაბულობაა. გაჩნდა ინფორმაცია, რომ პირველი მდივანი პირადად წავიდა საკითხის შესამოწმებლად. დაბრუნდა და აღმასკომის თავმჯდომარეს იბარებს. დაძაბულობა პიკს აღწევს.

ჩვენდა გასაკვირად თავმჯდომარე კმაყოფილი ბრუნდება საქალაქო კომიტეტიდან. თავმჯდომარის ნაამბობი:

„მდივანი აღტაცებული დაბრუნდა მანდაეთიდან, ბევრი ზვინები ვნახეო. ძროხები კი არ უნახია, მუხის ჯირკს რომ მიუგავთ თავები. ის საკვები მაგ ძროხებს ერთ თვესაც არ ეყოფათ. კიდევ კარგი, რომ მაგათმა საქმე არ იციან, თორემ ჩვენი მუშაობა არ ეღირებოდა“.

ანონიმური წერილები ინფორმაციის მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენდნენ. თუმცა მათი განხილვა არ ღირდა, რადგან „ანონიმშიკი“ კვალის დაფარვის მიზნით პირველი უარყოფდა ფაქტებს და ისინი არ დასტურდებოდნენ. სკკპ ცენტრალურმა კომიტეტმა ერთხანს გაამკაცრა კანონი ანონიმშიკებზე და ფაქტის ვერ დადასტურების შემთხვევაში მათ, ზოგჯერ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაც კი ეკისრებოდათ. ეხლა მთავარი იყო თვით ანონიმშიკის გამოვლენა.

ერთხელაც გამოვაკლინე ანონიმშიკი, იგი საკოლმეურნეო ქონების განზრახ განადგურებაში (თივის ზვინების დაწვაში), ბრალს სდებდა კოლმეურნეობის თავმჯდომარეს. მე ანონიმშიკს განვუმარტე, რომ ბრალის ვერ დადასტურების შემთხვევაში მას ციხე ელოდა. იგი სერიოზულად შეშინდა. განცხადება სამართალდამცავ ორგანოებს გადაეგზავნათ. ანონიმშიკი გაუჩინარდა. შევიტყვე, რომ ის ხეზე მომუშავე ხელოსანი ყოფილა და ბინაზე პარკეტს უგებდა სამართალდამცველი ორგანოს ერთ – ერთ მუშაკს.

სამუშაოს რომ მორჩა, კვლავ მომაკითხა. ახლა უკვე ხელმოწერილი განცხადებებით. იგი ბრალს სდებდა სასოფლო საბჭოს აღმასკომის თავმჯდომარეს სხვადასხვაგვარ დარღვევებში. მე მას ისევ ციხე ვუხსენე, მაგრამ აღარ შეშინდა. საუბარში შევატყვე, რომ პარკეტის დაგებისას სამართალდამცველებთან კონტაქტში მას ცოტაოდენი იურიდიული განათლებაც მიუღია.

შემდეგ ვუთხარი: – შენ პარკეტის დაგება ხომ არ მოგენატრათ-ქო. ამჯერად კი სერიოზულად შეშინდა და მითხრა, განცხადება იქ არ გადააგზავნოთო. მე მას განვუმარტე, რომ მის განცხადებას, თავისი შინაარსიდან გამომდინარე სხვა მისამართი არ ჰქონდა.

– შენთან იყოსო: – მითხრა ბოლოს.

– პარკეტი მეც დასაგები მაქვს: – ვეუბნები მე.

– მაშინ ჩემი განცხადება დამიბრუნეო. შემეხვეწა და მეც დავ-თანხმდი.

„პაციენტები“

პარტიის საქალაქო კომიტეტში, ზოგჯერ მოდიოდნენ ინვალიდობის ჯგუფის მქონე პირები და მოითხოვდნენ ექიმების მიერ მათზე დასმული დიაგნოზის გადამოწმებას. მეხსიერებას შემორჩა რამდენიმე მათგანის სახე:

პაციენტი №1. მისახელებს თავის გვარს და იწყებს საუბარს: მაქვს ინვალიდობის მესამე ჯგუფი და შესაბამისი პენსია. ფაქტიურად ვარ სრულიად ჯანმრთელი. არ მეკუთვნის პენსია და რამდენიმე წელია არც ამიღია. მინდა მომიხსნათ ინვალიდობის ჯგუფიც და პენსიაც.

ტელეფონით ვუკავშირდები სოციალური უზრუნველყოფის განყოფილების გამგეს და ვთხოვ ამ პიროვნებაზე ინფორმაციას. ისიც მპასუხობს: მაგ პიროვნებას ჩვენ „ჭკვიან სულელს“ ვეძახით, ახალგაზრდობაში სამხედროში წასვლა არ ისურვა და თავის არეში ტკივილები მოიმიზეზა. ექიმებმა დიაგნოზი „შიზოფრენიის“ ერთ-ერთი ფორმა, დაუსვეს. შემდგომ პერიოდშიც, სანამ სამხედროში გასაწვევი ასაკი ჰქონდა, ყოველწლიურად ხდებოდა მაგ პიროვნების ჯანმრთელობის მდგომარეობის გადამოწმება და დიაგნოზი დასტურდებოდა. ეხლა ეს დაავადება ქრონიკულად ითვლება და გადასინჯვას აღარ ექვემდებარება.

მე ამ მოქალაქეს განვუმარტე, რომ თუ ქალაქის სამედიცინო კომისიის დასკვნას არ ენდობა, უნდა მიმართოს რესპუბლიკურ სამედიცინო კომისიას. ჩემს პასუხს კი ჩვენს შორის ასეთი დი-

ალოგი მოჰყვა:

– შენი ვერაფერი გავიგე, ხელისუფლების უმაღლეს ორგანოში მოვედი, ექიმებს ვუჩივი და ექიმებთან მაგზავნი?

– ავადმყოფის დიაგნოზს ექიმები სვამენ, მე რა შემიძლია.

– ის შეგიძლია რომ უნდა ამოხვიდე ჩვენს სოფელში და შენი თვალით გადაამოწმო ყველაფერი.

– მე რა უნდა გადაამოწმო.

– რა უნდა გადაამოწმო და საბჭოს თავმჯდომარე ხომ იცი, ერისტო მუძლაძე.

– ვიცი.

– მეურნეობის დირექტორი ემზარ შეყილაძე?

– ვიცი.

– რავარი ბიჭები არიან?

– ერთმანეთზე უკეთესები.

– ჰოდა ამოდი ჩვენს სოფელში, გაიარე ხალხში, ჯერ მაგათი ავტორიტეტი იკითხე და მერე ჩემი. შემაჯიბრე რა საქმეშიდაც გინდა – კაცობაში, ვაჟკაცობაში, ტოლიბაშობაში. ჭირისა და ლხინის დღეებში მე სულ თავკაცი ვარ. ეგენი მოვლიან გაშლილ სუფრაზე, დალევენ ორ ჭიქა ღვინოს, მაშინ მოუნდებათ სოფლის ამენება, აჭიკჭიკდებიან და მეორე დღეს ავიწყდებათ ყველაფერი.

– ღვინოში ბევრი უმატებს ლაპარაკს, ზოგჯერ მეც ვაჭარბებ ხოლმე – ვაწყვეტინებ საუბარს მე.

– ჰოდა შენც გქონია პრობლემები. მე რომ მივიღებ ჩემს დოზას, წვეთს აღარ დავამატებ, ავდგები და წავალ სახლში.

ვატყობ ამ „პაციენტს“ თანამდებობა უნდა და ვეუბნები – საბჭოს თავმჯდომარე არჩევითია თორემ გაგიშვებდა კაცი.

– მეურნეობის დირექტორი? ისე არაფერი არჩევენები არ უნდა მაგას, ვინც თქვენ გინდათ, ის იქნება საბჭოს თავმჯდომარეც და მეურნეობის დირექტორიც, მაგას მაინც არ უნდა ექიმი.

ამ დიალოგში ისეთ ზომიერ და მოხდენილ იუმორსა და ირონიას სდებდა ჩემი „პაციენტი“, რომ მისი დიაგნოზის აბსურდულობაში ეჭვი არ მეპარებოდა, მაგრამ ამ მართლაც ჭკვიანი კაცის დიაგნოზის შეცვლა მე არ შემიძლო.

პაციენტი №2. დიაგნოზი იგივე, მოთხოვნა კი რადიკალურად განსხვავებული.

– მესამე ჯგუფი მაქვს, ფაქტიურად კი მე უფრო მძიმე ავადმყოფი ვარ, მეორე ჯგუფი მეკუთვნის და ექიმები არ მადღევენ.

ამ მოქალაქეს ჯგუფის შეცვლა და პენსიის გაზრდა უნდოდა. ჩემი აზრით დასმული დიაგნოზი შეესაბამებოდა მის ფსიქიკურ მდგომარეობას და მოთხოვნაც არ მეჩვენებოდა უსაფუძვლო.

ისევ ვუკავშირდები სოციალური უზრუნველყოფის ხელმძღვანელს, ვახსენებ წინა შემთხვევას და ვეუბნები, რომ იგივე კატეგორიის, მაგრამ ეხლა ნამდვილ ავადმყოფთან გვაქვს საქმე. შეკითხება გვარს და სახელს. მეც ვეუბნები. ის კი მპასუხობს:

– ეგ მეორე პაციენტი იმ პირველზე მეტი ჭკვიანია, მაგრამ ჩვენ ვგონივართ სულელები.

ერთ დღეს მიღებაზე ახალგაზრდა გურული ქალი მოვიდა. მე ვარ ბათუმიდან – დაიწყო მან საუბარი. ჭიათურელმა კაცმა ცოლად წამომიყვანა. აქ კი აღმოჩნდა, რომ ჩემ ქმარს ცოლიც ჰყოლია და შვილებიც, მე ისინი სახლში არ მიშვებენ. ამიტომ უნდა გამომიყოს ბინა ქალაქ ჭიათურაში.

ვეკითხები თუ ვის გამოყვა ცოლად იგი ჭიათურაში და ისიც მისახელებს ჩემს „№2 პაციენტს“.

– ქორწინება თუ გაათორმეთ – ვეკითხები მე.

– არა.

– მაშინ ქმრად რატომ მოიხსენიებთ?

– ის ბათუმში იყო სამუშაოდ ჩამოსული და ერთად ვცხოვრობდით.

მე გურულ ქალბატონს ქალაქში საცხოვრებელი ბინების განაწილების წესი გავაცანი. ვუთხარი, რომ ბინით მისი დაკმაყოფილება მოკლე დროში ვერ მოხერხდებოდა და ვურჩიე დაბრუნებულიყო უკან, ბათუმში. თანაც, რომ შემეგუებია ამ აზრისათვის, ვუთხარი: – ისე რომ იცოდე, ის შენი „ქმარი“ ცოტას უბერავსთქო.

მეორე დღეს კაბინეტში რამდენიმე მოქალაქე მიზის. კარი იღება და შემოდის ისევ გურული ქალი.

– ახალს ვერაფერს გეტყვი, გუშინ ხომ ვისაუბრეთ, ვეუბნები მე.

– მე პასუხის მოსატანად მოვედი, ჩემ ქმარს ვუთხარი შენ რომ მითხარი უბერავსო და მან შენზე მითხრა, როსტომი თავად უბერავსო – „მომიტანა პასუხი“. გაიხურა კარი და წავიდა.

პაციენტი №3.

პარტიის ჭიათურის საქალაქო კომიტეტის პირველ მდივანს, თეიმურაზ გიორგაძეს, სამხედრო კომისარიატიდან წარმოუდგინეს ინფორმაცია ქალაქკომის წევრებიდან ვის არ ჰქონდა გავლილი სამხედრო სავალდებულო სამსახური და რა მიზეზით. წარმოდგენილ ინფორმაციაში რამდენიმე მუშაკის სამხედროში არ გაწვევის მიზეზად მინიშნებული იყო დაავადება თავის არეში. გიორგაძე ურეკავს ერთერთ ექიმს და ეუბნება:

– ვიცი რომ ამ დიაგნოზით ავადმყოფი „უბერავს“, მაგრამ მინდა ვიცოდე რა დონის ავადმყოფთან მაქვს საქმე.

– თუ პატრონი ჰყავს, ფსიქიატრიულში გადასაყვანი არ არის, ისე ქუჩაში უმეტვეალყურეოდ მაგისი გაშვება არ შეიძლება, პასუხობს ექიმი და თვითონაც ინტერესდება თუ ვინაა ეს პიროვნება.

– ბიუროს წევრია ჩემი, პასუხობს გიორგაძე.

* * *

დრო შეიცვალა, გორბაჩოვის ღირებულებათა გადაფასებისა და ახლებურად აზროვნების შესაბამისად მოხდა ”ჭკვიანთა და არაჭკვიანთა” ადგილმონაცვლეობა.

მე თბილისში წამოვედი და მშენებლობაზე დავსაქმდი. ერთ დღეს ქუჩაში შემხვდა №2 პაციენტი. ხელში ”პაკა” ეჭირა. ერთმანეთი მოვიკითხეთ. ერთ-ერთ ბანკში დაცვის უფროსად ვმუშაობ, თუ რაიმე პრობლემა გაქვს, მომაკითხე და დაგეხმარებიო.

ერთმანეთს დავშორდით. მივდივარ და ვფიქრობ, თუ ეს დაცვის უფროსია, №1 პაციენტი პარლამენტში უნდა იყოს. სამშენებლო ობიექტზე მივედი. სამუშაო ტანსაცმელი გადა-

ვიცვი და ხარაჩოზე რომ ავდიოდი, გურული ქალის მოტანილი პასუხი გამახსენდა.

„ხულონჰესი“

პარტიის საქალაქო კომიტეტში მბეჭდავად მუშაობდა მშვენიერი რუსი ქალი. იგი შესანიშნავად ბეჭდავდა, როგორც ქართულად, ისე რუსულად.

მოახლოებულ კომუნისტურ დღესასწაულთან დაკავშირებით ერთ – ერთი განყოფილების გამგეს („საშას“), მასთან მოხსენება მიუტანია დასაბეჭდად.

მბეჭდავის ოთახს ვუახლოვდები და მესმის მისი ხმა: – „ოხ საშა, საშა ეს არის „ხუი“.

უკან გამოვბრუნდი: „ბევრი რამ გამეგონა ქალაქკომის მუშაკებზე, მაგრამ ნახევარიც არ მეჯერა“ – ვფიქრობ ჩემთვის და მივდივარ კორიდორში.

მდივნის მისაღებში „საშას“ ხმა მესმის. რაღაც გაუგებრობაა... მივბრუნდი და მბეჭდავთან შევედი. იგი განაწყენებული ტონით მაწვდის ხელნაწერს და მეუბნება – წამიკითხე ეს სიტყვა. „ხულონჰესი“ – ვკითხულობ მე.

– რანაირი ხუა ბიჭო ეს, ეხლა წინადადება წამიკითხე მთლიანად.

– ხულონჰესის მწყობრში ჩადგომით საბოლოოდ გადაწყდება საქართველოს ენერგეტიკული პრობლემები – ვკითხულობ მე.

– ააყვავებთ საქართველოს თქვენ, წერა – კითხვა ვერ გისწავლიათ – „შემამკო“ რუსმა ქალბატონმა და გააგრძელა ბეჭდვა.

მოტყუებული ელენა

საქალაქო საბჭოს აღმასკომის თავმჯდომარის მოადგილეს, ვახტანგ უგულავას, რომელიც კომუნალური ბინების განაწილებას ხელმძღვანელობდა, საბინაო პირობების გაუმჯობესების

შესახებ, თხოვნით მიმართა ვაჭრობის დარგის საკმაოდ დამსახურებულმა მუშაკმა, ელენა ღვალაძემ. შემოწმებით დადგინდა, რომ ღვალაძის საცხოვრებელი ბინა აკმაყოფილებდა სანიტარულ ნორმებს და მას გაფართოება არ ეკუთვნოდა.

იმ დროს ქალაქის გაზეთის რედაქტორის თანამდებობაზე მუშაობდა ელენას ახლობელი და ვახტანგის მეგობარი, მარატი ღვალაძე. მარატიმ სთხოვა ვახტანგს ელენასათვის გაეწია დახმარება. ამისათვის კი ელენას დამატებით წარმოადგენიეს საბუთები თავისი დამსახურების, ჯანმრთელობის მდგომარეობის, საცხოვრებელი ბინის ნესტიანობის შესახებ და როგორც გამონაკლისი, აიყვანეს იგი საბინაო აღრიცხვაზე.

დრო გადიოდა, ელენა პერიოდულად აკითხავდა უგულავას და იმედის ნაპერწკალი დღითიდღე უღვივდებოდა.

ზემდგომი ორგანოებიდან ჩამოსულმა კომისიამ შეამოწმა ქალაქში კომუნალური ბინების განაწილების მდგომარეობა და მკაცრი შეფასება მისცა ამ საქმეში კანონმდებლობიდან ყოველგვარ გადახვევებს, მათ შორის „გამონაკლისის“ სახით ბინების გაცემის პრაქტიკას.

ამის შემდგომ საბინაო საქმე ჩამოაშორეს უგულავას და გადასცეს ბიჭიკო კვიციანიძეს. მარატი ღვალაძე კი საერთოდ წავიდა ქალაქიდან. ეტყობა ელენამ მიაკითხა კვიციანიძეს და როგორც მოსალოდნელი იყო, ცივი უარი მიიღო.

საღამოს საათებია, საკმაოდ აღელვებული ელენა პარტიის საქალაქო კომიტეტში მოვიდა და პირველ მდივანთან შესვლა მოითხოვა. მდივანი დაკავებული იყო, იგი იქვე ჩამოჯდა და დაელოდა. ტელევიზორზე ფეხბურთის რეპორტაჟი მიდიოდა – ჩივაძემ მშენივრად მოატყუა მცველი და ბურთი წინ, შენგელიას გადააწოდა, გაისმა დიქტორის ხმა.

მოტყუება ის იყო მე რომ მომატყუა უგულავამ – ჩაილაპარაკა ელენამ, ჩვენს სიცილზე კი იგი უფრო გაღიზიანდა, ფეხზე წამოიჭრა და თითის ქნევით გააგრძელა: – ბიჭიკომ კი მიიღო პასი, მაგრამ საინტერესოა ეხლა ვის მიაწვდის. რამდენიც უნდათ აკოტრიალონ ბურთი მინდორზე, მოსკოვში ჩავალ და ბურთს არ გავატანინებ მაგათ მე.

მატარებლის მოლოდინში

სოფელ ითხვისის 8 – წლიან სკოლაში პედაგოგიურ საქმიანობას ვეწეოდი. კოლეგებმა ასეთი რამ მიაძახეს:

– აქვე, საშუალო სკოლაში პედაგოგთა ორ ჯგუფს შორის დაპირისპირება მოხდა. პირველ მდივანს მოახსენეს, რომ სიტუაცია საკმაოდ დაიძაბა. მოიყვანეთ ეგენი ბიუროზე, – გასცა განკარგულება საქალაქო კომიტეტის პირველმა მდივანმა.

როცა დაპირისპირებული მხარეები ბიუროზე წავიდნენ, მათ თან გაჰყვა ვახტანგ კაპანაძე. მაშინ იგი დირექტორის მოადგილე იყო. საჩივრებთან მას საერთო არ ჰქონდა, მაგრამ გზა ჰქონდა იქეთ. იგი საღამოობით ბათუმის მატარებლით სოფელ ბოსლევამდე მგზავრობდა.

ბიუროს სხდომა დაიწყო. ითხვისლები მისაღებში დგანან და გამოძახებას ელოდებიან. როცა მათ ბიუროზე უხმეს, ვახტანგმა საათს დახედა. მატარებლის გასვლამდე საკმაოდ დრო იყო დარჩენილი და კოლეგებს ბიუროზე შეჰყვია.

საკითხის განხილვის დროს აღინიშნა, რომ სკოლაში პედაგოგთა შორის არსებული დაპირისპირება ზიანს აყენებს სასწავლო – სააღმწრდელო პროცესს.

პირველმა მდივანმა მოიკითხა მოწვეულთაგან ვის რა თანამდებობა ეჭირა სკოლაში და დირექტორი, პარტორგანიზაციის მდივანი და პროფკავშირის თავმჯდომარე გაანთავისუფლა დაკავებული თანამდებობებიდან. რიგით მასწავლებლებს კი მოუწოდა კონფლიქტებისაგან თავის შეკავებისაკენ. ბოლოს ვახტანგზე მიანიშნა და იკითხა: – ეგ ვინააო. ეგ დირექტორის მოადგილეა სასწავლო – სააღმწრდელო დარგში მაგრამ კონფლიქტში ჩართული არააო, – მოახსენეს პირველ მდივანს. – მერედა ამ კონფლიქტით ზიანი რომ ადგება სასწავლო – სააღმწრდელო პროცესს, ეგ გულგრილად რატომ შეჰყურებს ამ საქმესო – სთქვა პირველმა მდივანმა და ისიც გაანთავისუფლა დაკავებული თანამდებობიდან. საღამოს ბათუმის მატარებელს ვახტანგი გაჰყვა უკვე რიგითი მასწავლებლის რანგში.

გავიდა წლები. მე პარტიის საქალაქო კომიტეტის თანამშრომელი გავხდი. ითხვისის საშუალო სკოლის პედაგოგები სხვა

საკითხთან დაკავშირებით კვლავ მოიწვიეს ბიუროზე. ქალაქში იმ სკოლის ერთი მასწავლებელი შემხვდა და ხუმრობით ვუთხარი: – ბიუროზე ვახტანგიც წამოვიდესთქო. მას კი ეს სერიოზულად უთქვამს ვახტანგისთვის.

დღის მეორე ნახევარია. კაბინეტის კარი იღება, შემოდის ვახტანგი და გაიძახის: ჩემთან რაღა გინდათ, ლუკმა პურისთვის ამხელა გზას ვთელავ, დღეში ოთხ ტრანსპორტს ვიცვლი, დამტოვებთ მშიერს თქვენ მე!...ვერაფერს მივხვდი, რაშია საქმე? – ვეკითხები მე.

– რა მინდა ბიუროზე მე: – მეკითხება ბოლმამორეული.

– მაშინ რა გინდოდა?

– მაშინ ვჭამე ჩემი ყველასი...

– ჰოდა ეხლა აღარ ჭამო, ვეუბნები მე და სიცილი მასწრებს.

ვახტანგი ხვდება ხუმრობას. შემდეგ ჩამოჯდა. ერთმანეთი მოვიკითხეთ. საუბარი გაგვიგრძელდა. ვახტანგი წასვლას არ ჩქარობს, მე კი საქმეები მაქვს. მატარებელი ისევ იმ დროს გადის? – ვეკითხები მე. ისევ იმ დროს გადის მაგისი გრაფიკის შემდგენის დედაც... და ისევ საათს დახედა. მე მეცინება.

იცინეთ ბიძია, იცინეთ, ხალხის ბედი თქვენს ხელთაა, მაგრამ არც თქვენ შეგრჩებათ ერთი დრო, – მითხრა ვახტანგმა, დამემშვიდობა და ღიმილიანი სახით დამშორდა. რამდენიმე ნაბიჯზე გავაცილე და მომავალი შეხვედრის რწმენით კარები უბრალოდ მივხურე. მე მართლა უბრალო მეგონა, მაგრამ... ერთი დრო არც ჩვენ შეგვრჩა, სხვას ვის შერჩენია, შენი მოსწავლეების დრო მოვიდა ვახტანგ...

„ნატოს სკოლა“

ქ. ჭიათურის მესამე საშუალო სკოლაში სამხედრო მასწავლებლად დავინიშნე. ახალგაზრდა, დამწყები მასწავლებელი ვიყავი. გაკვეთილი დაიწყო და სამასწავლებლოში ისტორიის მასწავლებელ , არჩილ ტყემალაძესთან ერთად დავრჩი. არჩილი მრავალი თაობის აღმზრდელი, ომისა და შრომის ვეტერანი, ქალაქში ცნობილი და ავტორიტეტული პიროვნება იყო. ჰქონდა

იუმორის შესანიშნავი გრძნობა. ჩემთან საუბარი მან ასე დაიწყო: ჩვენს სკოლას ნატოს სკოლას ეძახიან, ნატო სკოლის დირექტორია, რესპუბლიკის დამსახურებული პედაგოგი, გაუთხოვარია, ამიტომ სკოლაში ათენებს და ადამებს. პენსიონერია, მაგრამ მაინც აგრძელებს მუშაობას. შენ სამხედრო საქმის მასწავლებელი ხარ, თადარიგის ოფიცერი. ნატომ სამხედრო საქმის არაფერი იცის, მაგრამ რას იზამ, ქალი გყავს სარდლად და უნდა დაემორჩილო. „ლეკვი ლომისა სწორია“ – ვეუბნები მე. ეგ დიდი სისულელე სთქვა შოთამ – მპასუხობს იგი, ნატოსაც სულ ეგ სიტყვები აკერია პირზე, გაათავხედა გოგოები და აჯღებთან ბიჭებს თავზე. შენ სამხედრო კაცი ხარ და უნდა იცოდე რომ ქალსა და კაცს შორის დიდი ზღაერია. შოთა რუსთაველი ლაჩარ კაცს, ქალს ადარებს „კაცი ჯაბანი რითა სჯობს, დიაცსა ქლისა მბეჭველსაო“ – ამბობს იგი და გვაფრთხილებს – ქალთან საიდუმლო არ სთქვათო – „დიაცსა სამალავი არასთანა არ ეთხრობისო“. შენ უცოლო კაცი ხარ, ცოლს რომ მოიყვან, ოჯახში უფროსობა არ დააწყებო, თორემ დაგაგლახავენ. ცოლმა შენ კი არა, მეფე ერეკლე მეორე დაჯაბნა. ერეკლე ხმაღს იქნევდა, პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებს კი დარეჯან დედოფალი იღებდა. დარეჯანის გადაწყვეტილებით ხელიდან იქნა გაშვებული უსისხლოდ და უმსხვერპლოდ სრულიად საქართველოს გაერთიანების რეალური შანსი.

სამხედრო საქმეში სასწავლო ნაწილის გამგე, პავლე კურტანიძეც უცოდინარია, – აგრძელებს არჩილი საუბარს, მაგრამ ყველაფერში უყვარს ცხვირის ჩაყოფა. ჯიუტი კაცია და არ შეედავო, მისი ნათქვამი ერთ ყურში შეუშვი, მეორედან კი – გაუშვი. მე ომის მონაწილე ვარ, ფრონტზე მძიმედ დავიჭერი, მარცხენა ხელს ვერ ვხმარობ. ომის მონაწილეა ფიზიკის მასწავლებელი, სიმონ ნოზაძეც. ჩვენ ერთმანეთს ფრონტზე შევხვდით, მშვიერი იყო და მე მას ჩემი წილი სალა და პური ძმურად გავუყავი. ომის მონაწილეა გოგი ლეჟავაც, ის სამხედრო საქმის კარგი მცოდნეა, განსაკუთრებით კვალიფიციურია იარაღის უსაფრთხოდ გამოყენების საკითხებში. ენდუ მას და გამოიყენე მისი გამოცდილება.

ზარი დაირეკა და ჩემთვის მაშინ სასიამოვნო, დღეს კი ტკბი-

ლად მოსაგონარი საუბარი დასრულდა.

* * *

ქალაქში გაზეთის დაარსების თარიღთან დაკავშირებით საზეიმო სხდომას ვესწრებოდი. კაფე „გაზაფხულში“ მორჩილ მაგიდებთან, ოთხ – ოთხი მოწვეული სტუმარი იჯდა. არჩილი, გოგი, პავლე და მე ერთად ვისხედით. ჟურნალისტმა დასვა კითხვა: – „რომელი გვერდიდან იწყებთ გაზეთის კითხვას“. იგი ჩვენს მაგიდასთანაც მოვიდა და ამ კითხვაზე პასუხი პავლეს სთხოვა. პავლეს პასუხი კი ასეთი იყო: გაზეთს რომ ავიღებ, გადავხედავ დასათაურებებს, ბოლო გვერდზე ვეცნობი ინფორმაციას გარდაცვლილთა შესახებ, შემდეგ კი, შერჩევით, ვკითხულობ ცალკეულ წერილებს.

კომპარტიის წარმომადგენელმა, შემაჯამებელ სიტყვაში, კრიტიკის ქარცეცხლში გაავლო პავლე, – რა საკადრისია სკოლის ხელმძღვანელის მიერ მიცვალებულებით გაზეთის კითხვის დაწყება, ან კიდევ ორ გვერდიან გაზეთში შერჩევით წერილების კითხვა. გაზეთის კითხვა თავიდან უნდა დაიწყო და გახვიდე ბოლოში – სთქვა მან. მე მეგონა პავლე გაღიზიანდებოდა ამ უტაქტო კრიტიკაზე, მაგრამ ეს ასე არ მოხდა. მან იდაყვის შეხებით არჩილსა და გოგიზე მიმანიშნა და მითხრა: ეგენი ჭამენ საჭმელს აგრე, დაიწყებენ ერთი გვერდიდან და მთლიანად ასუფთავებენ მაგიდას. თუ სადმე მაგათთან ერთად მაგიდაზე მოხვდე, შეეცადე მათ გვერდში არ დაჯდე, თორემ მშიერიც დარჩები და თავიც მოგეჭრება, უცოლო კაცი ხარ და ქალი აღარ გამოგყვება. გოგის საერთოდ ერიდე; არჩილს კი, თუ მაინცდამინც, მარცხენა მხრიდან დაუჯექი, ომის ინვალიდია და იმ ხელს ბოლომდე ვერ შლის... სიცილი ვერ შევიკავე, გოგიმ შემნიშნა და მითხრა – მაგას არაფერი დაუჯერო, თორემ გადაგკიდებს ყველასო.

იმ ხანებში ქალაქში სახალხო რაზმელები მორიგეობდნენ. სახალხო რაზმელი, ეს იყო შრომითი კოლექტივიდან გამოყოფილი 10 – 15 კაციანი ჯგუფი, რომელთაც მკლავზე წითელი მატერია ეკეთათ და ღამის ათ საათამდე აკონტროლებდნენ ქალაქის ხალხმრავალ უბნებზე საზოგადოებრივ წესრიგს. მესამე სკოლის ჯერიც დადგა და ჩვენც გავედით ქალაქში. მორიგეობის დამთავრების შემდეგ, კინოს წინ არსებულ რესტორანში შევედით. ბუფეტი იკეტება, თუ რამე გინდათ, შეუკვეთეთ, – გვეუბნება ოფიციანტი. ჩვენც ვუკვეთავთ რაც გვსურს და თან ანგარიშს ვითხოვთ. ოფიციანტმა ყველაფერი წარმოგვიდგინა. ერთმა მათემატიკოსმა წარმოდგენილი ანგარიში ჩაათვალიერა და დაჯამებაში 50 მანეთის სხვაობა აღმოაჩინა. მაგიდასთან ოთხი მათემატიკოსი იჯდა, ასეთი თავხედობა არ დაიჯერეს და ყველამ სათითაოდ ჩაათვალიერა წარმოდგენილი ანგარიში. ფაქტი სახეზე იყო. დაუძახეს ოფიციანტს და როცა ის მაგიდას მოუახლოვდა, არჩილმა უთხრა: – არ ჩაიჭრე ზოია. „აშობლას“ – სთქვა ზოიამ. მაგ ჩვენებას მიაწექი ზოია, – უთხრა არჩილმა. საყვედურებით აღვსილი და გაწითლებული ზოია ბუფეტისაკენ წავიდა. არჩილმა სიამაყე შეატყო მათემატიკოსს, რომელმაც შეცდომა აღმოაჩინა და ეუბნება: შენ იცი რა გითხრა ზოიამ? როგორ არ ვიცი – მითხრა შემეშალაო. – ვაი შენს პატრონს, მაგან გითხრა – ამ ჩემს შიბლასო... ვიცინეთ.

რამდენიმე დღის შემდეგ ისევ მომიხდა იმ რესტორანში შესვლა. სხვა ოფიციანტი გვემსახურებოდა, ზოია მოვიდა ჩემთან და მეუბნება: – შენ მინდა იცოდე სიმართლე: – არჩილს რესტორანში ჰქონდა ნისია 50 მანეთი და მითხრა ეგ თანხა ჩვენს საერთო ანგარიშს დაამატეო. მეც დავამატე, თქვენგან კი რისხვა დავიმსახურე.

სკოლაში ავედი და ზოიას „აღსარებას“ მოვყევი. სიცილით დაიხოცნენ პედაგოგები. შემოგვისწრო არჩილმაც, რა გეცინებათ, – ამბობს იგი. ზოიას მოკითხვა შემოუთვლია, – ეუბნება პავლე. შენ მოითანდი ახლა მაგ ამბავს, – მეუბნება არჩილი. მე მეცინება. შენ ბიძია რესტორანს და ოფიციანტებს შეეშვი და

ოჯახი შექმენი, ხომ ხედავ ჭაღარა გამოგერია, დამმოძღვრა არჩილმა. შემდეგ კი პედაგოგექტვს მიმართა: თქვე დალოცვილებო, თუ რამ სკოლაში დაზიანდება და გაკეთება მოგინდებათ, სულ ჩემ სახელს გაიძახით, ამასწინათ გათბობის სისტემაზე სამი სპეციალისტი მთელი დღე ვამუშავე, შემდეგ ჩავეყვანე რესტორანში და ვასადილე, ეგ იყო ის ნისიაც, გათბობა ყველას გინდათ და ფულები არჩილმა იხადოს?!

* * *

სიტუაციამ მოიტანა და სამხედრო საქმესთან დაკავშირებით გოგის რაღაც ვკითხე. მას სახე გაუბრწყინდა და მითხრა: ეტყობა შენთან მე არჩილმა დამახასიათა, მაგისი დასაცინი მე არაფერი მჭირს, ეგ რომ ფრონტზე დაიჭრა, შენ ხომ არ გგონია ხელში იარაღი ეჭირა და მტერს ებრძოდა, ბრძოლის ველიდან გამორბოდა და სალას ჭამდა. გერმანელებმა დაახალეს ტყვია და დააგდებინეს სალა.

ომის მონაწილე პედაგოგებზე ინფორმაცია პავლე კურტანიძეს ვთხოვე. გთავაზობთ მის ნაამბობს: არჩილი და სიმონი ომის მონაწილენი არიან, ფრონტზე ისინი შემთხვევით შეხვედრიან ერთმანეთს. სამხედრო ნაწილს, სადაც სიმონი იბრძოდა, მიუღია სარდლობის ბრძანება სასწრაფოდ უკან დახვევის შესახებ. უკან დახვევისას სიმონს საფარში (აკოფში) დაუნახია არჩილი, რომელსაც სარდლობის ბრძანება ვერ მოუსმენია, იჯდა აკოფში და სადილობდა, სალას და პურს ჭამდა. ინფორმაციის მიღების შემდეგ, იგი სასწრაფოდ ამოსულა აკოფიდან და ორთავეს ერთად დაუხვევიათ უკან. სალა და პური ძმურად გაუყვიათ. რაც შეეხება გოგის, ის კავკასიის მისადგომებთან დესანტის შესაძლო გადმოსხმის დროს გაუწვევიათ ფრონტზე და მიუციათ პისტოლეტი ტყვიებით სავსე მჭიდით. გოგის ტყვიები მჭიდიდან ამოუღია, მარცხენა ჯიბეში ჩაუყრია და პისტოლეტი, ცარიელი მჭიდით, მეორე მხარეს, ქამარზე ჩამოუკიდია. უფროსის შეკითხვაზე, თუ რატომ მოიქცა ასე, გოგის უთქვამს: – იარაღი ეშმაკის მოგონილია და სიფრთხილეს თავი არ სტკივაო.

* * *

არჩილს მოსწავლეებთან, ომის თემაზე საუბრის დროს, ფრონტზე სიმონთან შეხვედრის ფაქტი გაუხსენებია და ხაზი გაუსვია, რომ მან მშიერ სიმონს ძმურად გაუყო სალისა და პურის ნაჭერი. არჩილს ხუმრობა უყვარდა და მოსწავლეებს გადაუწყვეტიათ ამ ფაქტის გადამოწმება სიმონ მასწავლებელთან. სიმონი მთელი მოწოდებით პედაგოგი იყო, ის გაკვეთილის თემიდან არ გადაუხვევდა. ფიზიკას კი ომის თემასთან საერთო არაფერი ჰქონდა და ბავშვები ხელსაყრელ მომენტს ვერ ნახულობდნენ თავიანთი განზრახვის შესასრულებლად. მოსწავლის ნაამბობი: „ერთხელ შევნიშნეთ, რომ სიმონი ჩვეულებრივზე მეტად მხიარული ჩანდა და ერთმა ჰკითხა: – ფრონტის წინა ხაზზე არჩილს მართლა შეხვდით მასწ. სიმონმა ფაქტი დაადასტურა და მეორე მოსწავლემ მორიგი კითხვა შეაგება: – სალა მართლა გაჭამათ მასწ. სიმონმა ეს ფაქტიც დაადასტურა, თუმცა კითხვა არ ესიამოვნა და გაკვეთილის თემაზე გადასვლა დააპირა. ჩვენ კი იმავე საკითხზე საუბრის გაგრძელება გვსურდა, მაგრამ ბიჭებმა მორიგი შეკითხვის მიცემა ვეღარ გაგებდეთ. ისევ გოგოებმა გვაჯობეს და ერთმა უთხრა: არჩილ მასწავლებელმა სთქვა, მე რომ არა სიმონი შიმშილით მოკვდებოდაო მასწ... სიმონი განაწყენდა: – მე რომ არა, არჩილს ფაშისტები აკოფში ჩაცხრილავდნენო, – სთქვა მან და დაუბრუნდა გაკვეთილის თემას.“

* * *

ერთ – ერთი მოსწავლის მშობელმა პედაგოგები შობა დღეს ოჯახში მიგვიწვია. მარანში მან ღვინით სავსე ქვევრი მოხადა, ღვინო ჭიქით ამოიღო და გოგის მიაწოდა. რაც თვალთ ჩანდა (ღვინის ფერი და სიწმინდე), შესანიშნავი იყო. რაც შეეხება მთავარს – გემოსა და არომატს, ამ საკითხზე ათამდე კაცი გოგის შევცქეროდით და მის „დასკვნას“ ველოდებოდით. გო-

გიმ ღვინო ცოტა მოსვა, ოდნავ შეჩერდა, ღვინიანი ჭიქა მასპინძელს მიაწოდა და უთხრა: „ამ ღვინოს მე არ დავლევ, მაგრამ ჭური გეცოდებოდეს!“ მასპინძელმა მაგიდის თამაძობა არჩილს სთხოვა, მე მას მარცხენა მხრიდან დაუჯუჯექი და სასმისებს ვუესებდი. მასპინძლის სადღეგრძელო შთამბეჭდავად სთქვა, ორთავე (ცოლი და ქმარი) წარსულში ჩემი სანიმუშო მოსწავლეები იყვნენო. სამადლობელ სიტყვაში მასპინძელმა ქება – დიდება შეიშნო და მომავალი წლის საშობაოდაც დაგეპატიჟა. როცა სადღეგრძელოს მორჩა, მე არჩილს ვუთხარი, თუ მშობლები ასე კარგი მოსწავლენი იყვნენ, ბავშვი ვის გავსთქო. მან კი მიპასუხა: – მშობლები უარესები იყვნენ, მაგრამ სადღეგრძელოში ასეა საჭირო, ხომ ხედავ მომავალი წლისთვისაც პურმარილი გავინაღდეო. შემდეგ დაამატა – ისე ეს ქალი უფრო მამამადლი იყო, არ ასვენებდა ამ ბიჭს, თორემ მას უფრო კარგი ქალი ეკუთვნოდაო.

მასპინძელი ღვინის შემოტანის მიზნით მხიარული სახით გავიდა და ჩვენდა მოულოდნელად, მან თავისი ვაჟი (ჩვენი მოსწავლე) მკაცრად დატუქსა. შემდეგ ჩვენთან მოვიდა და გვეუბნება: – ყველაფერი თქვენი ბრალია, ამხელა ვაჟკაცები ერთი გაუთხოვარი ქალის (სკოლის დირექტორი) ჭკუაზე დადიხართ და ერთ სიტყვას არ შეუბრუნებთ. ამას ხედავს ბავშვი, სახლში სულ „დედამ სთქვა – დედამ სთქვა“ გაიძახის და ჩემგან მოითხოვს, რომ ქალის მორჩილი ვიყო, ჩემს თავს რაც არის არის, მაგრამ ბავშვი მინდა იყოს ვაჟკაცი. გადავიყვანო პირველ სკოლაში, იქაც ქალია დირექტორი, სხვა სკოლები შორს არიან, არადა მეღუპება შვილი. სიჩუმე ჩამოვარდა, რომელიც გოგიმ დაარღვია: – პენსიონერი ვარ და მეშინია არ მომხსნას, თორემ ნატოს ვატლიკინებ? ჩვენს სკოლებში მატრიარქარული წყობილება მძვინვარებს – დაამატა არჩილმა.

– რას გეუბნებოდა შენი ბიჭი, რა „სთქვა დედამო“, ჩაეკითხა პავლე მასპინძელს.

– დედამ სთქვა მაგ მასწავლებლების ფეხი აღარ ვნახო ამ სახლში, ხორცი სულ შეჭამეს და ღორს მე მაგათთვის კი არ ვასუქებო...

მასპინძელი ხუმრობს, ქალბატონი მაგას არ იკადრებდაო –

ამბობს გოგი. იკადრებდაო – თავისთვის ჩაილაპარაკა არჩილმა. არ ვხუმრობო – შვილებს იფიცებს მასპინძელი.

გოგი მტყუანივით გაჩუმდა. არჩილმა კი სთქვა: თამალობის დროს საჭმელს მე ვერ ვჭამ და შემდეგ ვაპირებ ჭამასო – მჭლე ხორცი აღარ დარჩა, მაშინ სალა უნდა მიირთვაო – უთხრა მასპინძელმა. – სალა მე ომის დროს, ფრონტზე არ ვჭამე და სიმონს მივეციო – „გაბრაზდა“ არჩილი. ომში სკოლის პედაგოგთა წვლილი გაიხსენა პავლემ და დაამთავრა იმით, თუ როგორ გამოვრბოდნენ არჩილი და სიმონი ბრძოლის ველიდან და ჭამდნენ სალას. ყველანი ვიცინით. არჩილი ეუბნება გოგის – შენ რაღას იცინი, ომში კაცი იყავი და ღენთის სუნი არ გიგრძენიაო.

„სვისტოკიანი კაცი“

სულ რაღაც ორი წელი ვმუშაობდი ითხვისის მაღაროთა სამმართველოს ტერიტორიაზე არსებულ ქალაქის მეექვსე საშუალო სკოლაში. იქ გამორჩეული ტიპი იყო ფიზიკულტურის მასწავლებელი, ვაჟა ლურსმანაშვილი. სპორტულ თამაშებთან დაკავშირებით მას ხშირად ყელზე სასტვენნი ეკიდა, ამიტომ თავის თავს სვისტოკიან კაცს ეძახდა. სკოლაში იგი პროფკავშირის თავმჯდომარე იყო. ერთხელ მისთვის და საერთოდ ყველა მისი კოლეგისთვის დაუვალებიან კრებების ჩატარება და გრიგოლ რობაქიძის მოღვაწეობის დაგმობა. რამდენიმე დღით ადრე მან განცხადება გამოაკრა. კრების წინა დღით კი მოხსენების დაწერაში დახმარება მთხოვა. მე მას ვუთხარი, რომ რობაქიძის შემოქმედებას არ ვიცნობდი. სვისტოკიან კაცზე მეტი მაინც გეცოდინება და დამეხმარეო, მითხრა მან.

გაკვეთილების დამთავრების შემდეგ, სამასწავლებლოში მარტო დავრჩით. გვერდიგვერდ ვსხედვართ, მე გაზეთი მიღევს წინ და პროპაგანდისტული სამსახურების მიერ ამ კრებების ჩატარებისათვის სპეციალურად გამოქვეყნებულ მეთოდურ წერილს ხმამაღლა ვკითხულობ. ვაჟას კალამი უჭირავს ხელში და მნიშვნელოვანი საკითხები უნდა ჩაინიშნოს. უეცრად იგი წამოდგა და ადგილი შეიცვალა, ისევ ჩემ გვერდით, მაგრამ მეორე

მხრიდან დაჯდა. მიზეზი რომ ვკითხე, მითხრა: – ამ ყურში უკეთ მესმისო და კითხვაც თავიდან დამაწყებია. ტექსტი გავანახვერე და ვხედავ იგი არაფერზე არ რეაგირებს. მომეჩვენა თითქოს ჩათვლიმა კიდევ. ერთ წინადადებაში რობაქიძე ამბობდა: „მე მდინარის მესამე ნაპირზე ვდგევარ...“ რაო, რაო, მდინარის მესამე ნაპირზე ვდგევარო?... გამოფხიზლდა ვაჟა, წამიკითხე ეგ წინადადება თავიდან, მეუბნება იგი და მეც ვკითხულობ. გაუსვი ხაზი მაგ წინადადებას... აფირისტი – ჩაილაპარაკა ვაჟამ. მე კითხვა გავაგრძელე, ბოლოში ჩავედი და ვაჟას მოსაწონი სხვა ვერაფერი აღმოვაჩინე. მომეცი ეგ გაზეთი – მითხრა ვაჟამ, მეც მივეცი და მუშაობა დავამთავრეთ.

მეორე დღეს ვაჟამ მოხსენება იმავე გაზეთის პირველ აბზაცში აღნიშნული, კომუნიზმის მშენებლობაში მიღწეული წარმატებებით დაიწყო. ძირითადი მოხსენება კი, იმ ერთ წინადადებაზე ააგო: „აგერ თავზე დაჭერებივართ მდინარე ყვირილას, მე კიდევ ხარაგაულელი კაცი ვარ, მდინარე ძირულას სანაპიროზე დაბადებული და გაზრდილი, მდინარის მესამე ნაპირი არ მინახავს და არც გამიგონიაო, აგერ კიდევ ჩვენი გეოგრაფიის მასწავლებელი, ის სიტყვაშია ჩაწერილი და თავის აზრს გამოთქვამს ამ საკითხზეო – სთქვა ვაჟამ და დაამთავრა მოხსენება.

გეოგრაფიის მასწავლებელმა თავის გამოსვლაში შეგვახსენა თუ როგორ უნდა განვსაზღვროთ მდინარის მარჯვენა და მარცხენა ნაპირი. მდინარის ორი ნაპირი ჩვენ ვიცით და მოსწავლეებს ასწავლე, აქ მესამეზეა ლაპარაკი – აწვევტინებს ორატორს სიტყვას ვაჟა და კონკრეტულად უსვამს საკითხს თუ რამდენი ნაპირი აქვს მდინარეს. ორი, – პასუხობს ორატორი. აგიშენდა ოჯახი – ეუბნება ვაჟა. სიტყვაში სხვებიც გამოვიდნენ. დავადგინეთ, რომ მდინარეს მესამე ნაპირი არ გააჩნია, რობაქიძის მოღვაწეობა დავგმეთ და ვაჟამ კრების ოქმი საქალაქო კომიტეტში წაიღო.

* * *

ითხვისის მადართა სამმართველომ სოცშეჯიბრში გაიმარჯვა და ქალაქკომის დავალებით მეექვსე სკოლის მოსწავლეებს მათთვის ეს გამარჯვება საზეიმო ვითერაბაში უნდა მიელოცათ. მე ამ სკოლაში აღარ ვმუშაობდი და იქვე რვაწლიანი სკოლის დირექტორად ვიყავი გადასული. ვაჟა მოვიდა ჩემთან და მეუბნება: ორი სტროფი ლექსი დამიწერე, მადაროს დირექტორს რუბენი ჰქვია და იქნებ ეს სახელი მოახვედრო რითმში, ლექსს მოსწავლეს წავაკითხებ, რუბენს ესამოვნება და იქნებ სკოლისთვის შეშა მომცესო. მე სამსტროფიანი ლექსი დავწერე, რომლის ბოლო სტროფი ასე „უღერდა“:

„სულ ანათებდეს თქვენი მზე, სულ ლურჯი იყოს თქვენი ცა,
წარმატებები სწავლაში ხშირად გენახოთ ჩვენიცა,
და თუ გამოჩნდეს ზეცაზე, ქარს გაეფანტოს ღრუბელი,
დიდხანს ჰყოლოდეთ თავკაცად ითხვისლებს ძია რუბენი“.

ვაჟას დიდი სატვირთო მანქანით წაუღია შეშა მადაროდან. იმ დღეებში შეშაზე მეც მივაკითხე რუბენს, მაგრამ უარით გამისტუმრა. რაც დაგროვილი მქონდა, ვაჟამ წაიღო. წელს კი შეშის დაგროვების შანსი აღარ არის, ზამთარი ახლოვდება, საღამოობით მუშებს ცოტაოდენი შეშა ხელით მიაქვთ სახლში და ამას მათ მე ვერ აუუკრძალავო.

* * *

თუ ნაცნობი და ახლობელი არ გყავს, კაცი არ მოგხედავსო – სთქვა ერთხელ ვაჟამ. ამ გამოთქმაში ახალი არაფერი იყო. საინტერესო მხოლოდ ის იყო, რა ჰქონდა ვაჟას მხედველობაში და აი ისიც: ვაჟას თირკმელში კენჭის გავლა ჰქონია და მძიმე შეტევით სასწრაფოდ სავადმყოფოში გადაუყვანიათ. ექიმის დავალებით ვაჟასთვის ერთი ადგილის გაპარსვა დაუწყიათ. ამ პროცესმა ტკივილით კენჭის გავლა გადაფარაო, ამბობდა ვაჟა. სავადმყოფოში სანიტრად ვაჟას მეზობელ ქალს უმუშავია. რომ

გაუგია ვაჟას პარსავენო, მისულა „დალაქთან“ და უთქვამს: ეგ ავადმყოფი ჩემი მეზობელია და „სტანოკში“ ახალი ბრიტო ჩაარგეო. ამოვისუნთქეო – იგონებდა ვაჟა.

* * *

სკოლის კურსდამთავრებულები, 17 – 18 წლის თითქმის ზრდასრული გოგო – ბიჭები, ექსკურსიაზე წავიყვანეთ. ქალაქში ბავშვები ჯგუფ – ჯგუფად დაიშალნენ. რამდენიმე გოგონამ შეკრების ადგილზე (ავტობუსთან), მოსვლა დააგვიანა. შორიდან ვხედავ, ეს გოგონები ციგნების გარემოცვაში იმყოფებიან. მე მათთან მივედი და დაგვიანებისათვის ვუსაყვედურე. გოგონები სიცილ – კისკისით გამოიქცნენ ავტობუსისკენ, მათ ციგნებიც გამოედევნენ, თურმე ბავშვებს მათთვის „მკითხაობის“ საზღაური არ გადაუხდიათ. მე ციგნებს შევედავე, ერთ მათგანს სახელოში ხელი წავავლე და გამოედევნების საშუალება არ მივეცი, თანაც ვუთხარი რომ ისინი მოსწავლეები იყვნენ და ფული არ ჰქონდათ. „ამხელა ძროხები მოსწავლეები?.. მაგათ სწავლა არ უნდათ, მაგათ ყ.. უნდათ“ მეუბნება ციგანი. მე ეს დიდ შეურაცხყოფად მივიღე, ციგნებს მათხოვრები ვუწოდე და შევაგინე კიდევც. მათ სალანძღავი სიტყვები არ მაკმარეს, შემომესივნენ და ჯოხები აღმართეს.

ვაჟამ ავტობუსის სალონიდან შემნიშნა, რადგან ქალებთან მქონდა საქმე, სამი ჯანიანი გოგო გამოიყოლა და ჩემს დასახმარებლად მოვიდა. ერთმა გოგომ ციგანს, რომელიც მე ფინია ძაღლივით მიტევდა, ჩაავლო კისერთან საყელოში ხელი და თოჯინასავით გადასვა გვერდზე. ციგნები ვაჟას შემოესივნენ და უფრო ხმამაღლა და ბოლმით უთხრეს: „შენი მოსწავლეები ყ.. უნდა“. „ახალი ამბავი“ – უთხრა ვაჟამ ციგნებს და სათქმელი აღარ დაუტოვა. „ტყვეობიდან მისხნეს“. გოგონების სიცილ – კისკისით, ვაჟა გაბადრული სახით, მე კი შეურაცხყოფილი და ნერვებმომღილი ავტობუსში შევედით.

ოპოლი სტუდენტების ბედი

ნამდვილი ამბავი

პედაგოგიური ინსტიტუტის მეოთხე კურსის სტუდენტი ვი-ყავი და ნაქირავებ ბინაში, მეორე კურსის სტუდენტთან ერთად ვცხოვრობდი. იგი ლიმიტით იყო მოვლინებული მაღალმთიანი რაიონიდან, სულ იყო 19 წლის, მოკრძალებული და თავაზიანი. მამა ადრე გარდაცვლიდა და დედასთან ერთად ხელმოკლეთ ცხოვრობდა. ერთხანს გულჩათხრობილი გახდა, რამდენჯერმე ჩაკითხვის შემდეგ საიდუმლო გამიმხილა – თანაკურსელი შეჰყვარებია და მისი ცოლად შერთვა გადაუწყვეტია.

მეც უმამოდ ვიზრდებოდი, ოჯახშიც ისეთივე ეკონომიკური მდგომარეობა მქონდა და ცოლის შერთვა ინსტიტუტის დამთავრებისა და ეკონომიკურად ცოტა მომძლავრების შემდეგ მქონდა გადაწყვეტილი. ამიტომ მასაც დროებით თავის შეკავება ვურჩიე. მან ჩემი მოსმენაც არ ისურვა – ობოლ სტუდენტს ნაკლები მომეთხოვება, უფრო იოლ ფორმებში მოვახერხებ დაოჯახებას, ვიდრე ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ 100 – მანეთზე მომუშავე ღარიბი მასწავლებელი – მითხრა და რადგან მე აქცენტი ეკონომიკურ მდგომარეობაზე გავაკეთე, „ანგარიშიც“ წარმომიდგინა: ჩემს საცოლეს დედაჩემი თავის სამკაულებს გადასცემსო – სთქვა ამაყად და ცოტა წაიწუწუნა ტანსაცმლისა და ფეხსაცმლის ყიდვისათვის საჭირო თანხების უკმარისობაზე. ამ საყიდელთა შორის კი, საკმაოდ სოლიდური თანხით, მოდაში ახლად შემოსული ქალის ჩექმები ფიგურირებდნენ.

აზრთა შეჯერება ვერ მოვახერხეთ. მე მისი გადაწყვეტილება მეჩვენებოდა არასერიოზულად, იმას კი – ჩემი რჩევა – დარიგება.

იმ ხანებში სკოლაში პედაგოგიურ პრაქტიკებს გავდიოდი, ერთ – ერთ კლასში გაკვეთილი ცდებოდა. მოსწავლეები კო-

რიდორში იყვნენ გამოსულები და მეტისმეტად ხმაურობდნენ. სკოლის დირექტორმა მათი დაწყნარება დამავალა. მეც კორიდორში გამოვედი, ვხედავ ერთი მოსწავლე ღია ფანჯრის რაფაზე ასულა, ქმნის შთაბეჭდილებას თითქოს იქედან ხტება და ამ სცენის შემყურე თანაკლასელების წივილ – კივილით ერთობა. ჩემს დანახვაზე იგი ძირს ჩამოხტა. საშიში ცელქობისათვის მე იგი მკაცრად დავტუქსე და ყურიც ავუწვი. „რისხვა“ არც სხვებს დავაკელი და კლასში შევიყვანე. ისინი დასხდნენ, მეც დავჯექი. დაძაბული სიტუაციაა, ერთმანეთს მოქუფრული სახეებითა და „შურისმაძიებლის“ თვალებით შევეყურებთ. გამეფებულ სიწყნარეს ფანჯრის მინაზე ბუზის ბზუილის ხმა არღვევს. ერთერთ მოსწავლეს გაკვეთილი ვკითხე. ადამიანის ჩამოყალიბებასთან დაკავშირებული თემა ჰქონიათ გაკვეთილად და მან სთქვა: ადამიანის შორეული წინაპარი ოთხი ფეხით დადიოდაო. ჩემთვის გავიფიქრე, კიდევ კარგი ეხლა რომ ორ ფეხზე დადის, თორემ ობოლ სტუდენტს საცოლესთვის ორი წყვილი ჩექმის ყიდვა დასჭირდებოდა – თქო. ამის გაფიქრებაზე დაძაბულობა მომეხსნა და ეტყობა ეს ჩემს სახეზედაც აისახა. ბავშვებმა იგრძნეს და სახეები გაუბრწყინდათ, ცელქმა ბიჭმა გაიცინა კიდევ. როცა სიცილის მიზეზი ვკითხე, თავიდან შეკრთა და ყურებზე ხელები აიფარა, შემდეგ კი, როცა ღიმილი მეც შემნიშნა, მითხრა: ყურები მეწვის მასწ. და სიცილი აუტყდა, მის სიცილს კი მთელი კლასი აჰყვა, მეც თავი ვეღარ შევიკავე და ყველამ ერთად ვიცინეთ. ამის შემდეგ გაკვეთილის თემა შევცვალეთ და პროფორენტაციაზე გადავედით. ჩემი პირველი შეკითხვის შემდეგ – რა პროფესიის დაუფლება სურდათ – შეკითხვებს სულ ისინი მაძლევდნენ: რატომ ავირჩიე პედაგოგის პროფესია, ვაპირებ თუ არა ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ სკოლაში მუშაობას, რა კაცის საქმეა პედაგოგობა და როგორ ვაპირებ ხელფასით ცხოვრებას და სხვა. ისე გათამამდნენ, რომ ცელქმა ბიჭმა მკითხა: შეყვარებული გყავთ მასწ... ჩემს დადებით პასუხზე ბევრი იცინეს. ჩემი იგივე შეკითხვა – ჰყავდათ თუ არა მათ შეყვარებულები – კი არასერიოზულად მიიჩნიეს და ისევე იცინეს. შემდეგ კი, როცა ამ კითხვას სერიოზული ელფერი მივეცი და პასუხიც სერიოზულად მოვითხოვე, ერთმანეთს გადახედეს. ცელქ ბიჭს

თვალეები იმ გოგოსკენ გაეპარა, ფანჯრიდან მისი გადახტომის შიშით ყველაზე ხმამაღლა რომ წიოდა. საჩვენებელი თითის ტუჩებთან ფაქიზად მიტანით მე მას მივანიშნე, ყველაფერს მივხვდი, მაგრამ „სამარე ვარ“, საიდუმლოს შევინახავ – თქო. მას არ ეგონა თუ ასე იოლად „გაიშიფრებოდა“, შერცხვა და თავი დახარა.

აკაკი წერეთელი უფრო დიდი შემოქმედია, თუ იროდიონ ევლოშვილი მასწ? მეკითხება ერთი. მაგ კითხვით თქვენი ქართულის მასწავლებელს მიმართეთ, ვპასუხობ და გაკვეთილიც მთავრდება.

სამასწავლებლოში შესულს, ამ კლასის ქართულის მასწავლებელი, იგივე დამრიგებელი, სიმპატიური მანდილოსანი მეუბნება: კლასის წინ გამოვიარე, ხმამაღალი სიცილის ხმა გამოდიოდა და რას ჰყვებოდი ასეთს?

– მაგ ჩექმებში რა მიეცით? – კითხვას კითხვითვე ვპასუხობ მე.

– ხუთასი მანეთი, მაგრამ ეგ რა შუაშია?

– შუაშია, ვეუბნები მე და საუბრის თემას ვცვლი.

– ბავშვები აკაკი წერეთლისა და იროდიონ ევლოშვილის რეიტინგებით ინტერესდებიან და იქნებ ესაუბროთ მათ ამ საკითხზე.

ოხ დედა, რა ამბავი ამიტეხეს, სთქვა მან და მომიყვა: „აკაკი წერეთლის „განთიადს“ მთელი ჩემი ორატორული ხელოვნების დემონსტრირებით ვუკითხავდი და ბავშვებიც გულისყურით მისმენდნენ. წამოდგა ერთი, წინ რომ პუტკუნა ბიჭი ზის, გოჩა და ტუალეტში გასვლა ითხოვა. მე კითხვა შევწყვიტე, ემოციები ვედარ მოვთოკე, ბავშვი გააკიცხე და გარეთ გავაგდე. შემდეგ კი ლექსი უხალისოდ ბოლომდე ჩავიკითხე და ქართულ საზოგადოებაში მისი მაღალი რეიტინგის შესახებ ვისაუბრე. გავიხსენე ისიც, რომ ამ ლექსის კითხვის დროს ორატორისათვის სტალინს უთქვამს – „შეწყვიტე კითხვა, თორემ ავტირდებიო“, მოვიხსენიე აკაკი წერეთელი, როგორც საქართველოს ბულბული და კიდევ ერთხელ მთელი გულწრფელობით და საკმაოდ ემოციურად გამოვთქვი გულისწყრომა იმის გამო, რომ ამ ბუმბერაზი პოეტის ლექსის ჩაკითხვამდე დარჩენილი რამდენიმე წამი

ველარ შეიკავა გოჩამ თავი და გაკვეთილიდან გასვლა ითხოვა. ბავშვებს კი, კიდევ ერთხელ შევახსენე არაერთგზის ნათქვამი იმის შესახებ, რომ , როდესაც მე ახალ მასალას ვხსნი და მობილიზებული მაქვს მოსწავლეთა ყურადღება , თავი შეიკავონ ასეთი მოთხოვნებისაგან, გადაუღებელ შემთხვევაში კი , ჩემგან ყოველგვარი ნებართვის გარეშე , წინარად , გავიძინენ გაკვეთილიდან და შემოვიდნენ უკან.

ამ კლასის მოსწავლეები ძირითადად მეზობლად ცხოვრობენ, მათ ეს ამბავი გოჩას ოჯახშიც მიუტანიათ და ხაზგასმამ გაუკეთებიათ – მასწავლებელი ბუმბერაზი პოეტის ლექსის კითხვის შეწყვეტამ გააღიზიანაო. დედას ბავშვი დაუტუქსია, მამას კი – გაულახია. რატომ ჩემი შეილიშვილი გამილახესო და მეორედღეს სკოლაში გოჩას ბებია მოგვეჭრა, ჩემი მისამართით რისხვა და აგრესია გამოხატა და ხმამაღლა გაიძახდა: როცა ბავშვს ტუალეტი მოუნდება, მისთვის ბუმბერაზი აკაკი და იროდიონ ევლოშვილი სულ ერთიაო.

მასწავლებლებმა ბებია დაამშვიდეს და გაისტუმრეს. ორი კვირის თავზე გოჩას დედას შევხვდი, მე მას სრულიად მშვიდად ვუამბე თავისი დედამთილის საქციელზე და ვიცინეთ კიდევ, მაგრამ სახლში მისვლისას ის დედამთილს წაჩხუბებია: როგორ გაბედე იმ განათლებულ ხალხში მისვლა შე უწიგნურო, შენ რა იცი იროდიონ ევლოშვილი რა შემოქმედიაო. ბებიასაც უკან არ დაუხვია – აკაკი წერეთელს იროდიონ ევლოშვილი ვერ შეედრებაო – უთქვამს და გაჩაღებულა „მწვავე დისკუსია“ – აკაკი წერეთელი უფრო დიდი შემოქმედია თუ იროდიონ ევლოშვილი. შემოქმედთა რეიტინგი აქ განმსაზღვრელი არ არის, მთავარი ისაა ვინ დგას მათ მხარეზე. რძალი მაინც რძალია და მას დედამთილი „ჩიხში“ მიუშვავდევია. ეტყობა სამეზობლოში საჭორაო თემა გაჩნდა, მიაჩნიათ, რომ რძალმა დედამთილი უსამართლოდ ჩააჩუმა, ამ თემაზე საუბარს ბავშვებიც ისმენენ და აკაკისა და იროდიონის რეიტინგთა განხილვის პროცესში, სამწუხაროდ, ჩემი კლასის მოსწავლეებიც აღმოჩნდნენ ჩართულნი“.

სადამოს ობოლმა სტუდენტებმა გაკვეთილი გავარჩიეთ, როცა ჩვენს შორეულ წინაპართა ფეხების რაოდენობას მივადექით , ჩემმა კოლეგამ სთქვა: ჩემს საცოლეს რამდენი ფეხიც არ

უნდა ჰქონდეს, ბაჩუჩებს უყვიდი და მაინც შევირთავო.

ცხოვრებამ ოჯახის შექმნის საკითხზე ჩემი ოპონენტის „არასერიოზული“ მიდგომის სერიოზულობაში დამარწმუნა. ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ, იგი თავის მშობლიურ რაიონში დიპლომთან ერთად, ცოლ – შვილით დაბრუნდა. მე კი, რომ არა მანდილოსნის თვალები...

მანდილოსნის თვალები

მამა ადრე გარდამეცვალა და ობლობაში ვიზრდებოდი. სკოლაში წარჩინებული მოსწავლე ვიყავი. დედაჩემი ამით ამაყობდა. შემდეგ კი სადღაც გაუგონია ნიჭიერი ადამიანები ბოლოს აფრენენო და მითხრა: – სწავლას ცოტა მოუკელი, არ დამღუპო შვილოვო. ამ მოსაზრების მიზეზი რომ ვკითხე, მითხრა: გაკვირდები და გამჩნევ, მარტო ზიხარ, სახეზე ხან ზედმეტად წარბშეკრული, მოღუშული ხარ, ხან კიდევ ილიმებიო. დედაჩემი დავამშვიდე, მაგრამ ეს სიმართლე იყო და ცოტა მეც შევშინდი.

სკოლაში სწავლის მოკლებას შევეცადე და მასწავლებლებმა მითხრეს – შენ ბიჭო შენს ძმას არ დაემსგავსო, არ დაღუპო დედაშენიო. ჩემი ძმა კი სკოლაში უკანასკნელი მოსწავლე იყო. დაფიქრდი და ჩემს თავს თვითონვე დაუუსვი დიაგნოზი: როცა ჩემთვის, მარტო ვზივარ, ყოველთვის რალაცაზე ვფიქრობ, ვოცნებობ. ეს „რალაც“ კი სხვადასხვაგვარ განცდებს და ემოციებს იწვევს ჩემში და ამის შესაბამისად ხან წარბშეკრული ვარ, ხან კიდევ მეღიძება და რატომ უნდა იყოს ეს საშიში.

საშუალო სკოლის დამთავრების შემდეგ რამდენიმე წელი მშენებლობაზე ვმუშაობდი. ნაცნობთა წრეში მოკრძალებულ და თავაზიან ახალგაზრდად ვითვლებოდი. ჩემი ეს თვისებები განსაკუთრებით მკაფიოდ იკვეთებოდა მანდილოსნებთან ურთიერთობაში, მაგრამ ერთი მათგანის მხრიდან რისხვას მაინც ვერ ავცდი: 19 წლის ბიჭი ვიყავი. იმ ხანებში ქალაქში დიდი ავტობუსები მოძრაობდნენ. საღამოს საათებში ავტობუსებში ტევა არ იყო. გადაიწით! გაისმის უკანა მხრიდან მგ ზავრთა შეძახილები და მეც მივიწევ წინ. ავტობუსის სალონს ზემოთ მგ ზავრთათვის

ხელის მოსაკიდი ჰქონდა დამაგრებული. ბევრი რომ გადავიწიე, ხელის მოსაკიდი დამთავრდა, შემოვბრუნდი და ზურგით მძლოლის კაბინას მივეყრდენი. ვხედავ მშვენიერი გოგონა, რომელიც ჩემს ზურგს უკან მდგარა, ჩემს პირისპირ აღმოჩნდა. გადაიწით! კვლავ გაისმა მორიგ გაჩერებაზე შეძახილი. რომ გადავიწიო ხელი რაზე მოვკიდო! წარმოსთქვა გოგონამ პრეტენზიულად. მე გამეცინა.

– რაზე გაიცინე – მკვახელ მითხრა მან.

– არაფერზე – ვუპასუხე მე.

– არაფერზე სულელები იცინიან, მითხრა ბოლმიანი ხმით და ანთებული თვალებით რისხვა შემომაფრქვია.

ჩემს ცნობიერებაში ამ გოგოს თვალები ფოტოასლივით აისახა, სახე კი – არა. მე შევწუხდი, ბოლიშის მოხდა დავაპირე, მაგრამ ეს „აღიარებით ჩვენებას“ დაემსგავსებოდა და ვიუხერხულე.

შემდგომ პერიოდში მკვეთრად შევიცვალე. ღიმილის მომგვრელ ემოციებზე წამიერად ჩემს ცნობიერებაში ის თვალები გაილეკებდნენ ხოლმე და ღიმილის ნაცვლად სევდა მეუფლებოდა. თითქოს დავსერიოზულდი. ეს დედამაც შემნიშნა და შემაქო კიდევ.

მოკლე ხანში სამხედრო სამსახურში გამიწვიეს, სადაც სამი წელი გავატარე, მას მოჰყვა უმაღლესი სასწავლებელი, შემდეგ ისევ მშობლიური ქალაქი და საქმიანობა სხვადასხვა სფეროში. იყო თავისუფალი დროც. მარტოობაში ყოფნისას ოცნებებს ვერ გადავეჩვიე, ღიმილს – კი. ზოგჯერ მენატრებოდნენ კიდევ „მკურნალი“ თვალები, მაგრამ ძნელი იყო მათი აღმოჩენა უცნობ სახეზე. მას აქეთ 15 წელზე მეტი იყო გასული.

ბოლო ხანებში საქალაქო საბჭოს აღმასკომის თნამშრომელი გავხდი, სამსახურმა დამტვირთა და ემოციებიც იქ განცდილს უკავშირდებოდა. ერთ საღამოს კაბინეტის კარი გაიღო და სევდიანი გამომეტყველების, გულჩათხრობილმა ქალმა შემოსვლაზე ნებართვა ითხოვა. ჩემი თანხმობის შემდეგ კი მოკრძალებით დაჯდა და დაიწყო საუბარი:

– ოჯახში მყავს მეუღლე და პატარა ბავშვი. მაქვს აუტანელი პირობები. მეუღლე გადაყოლილია „მმაბიჭობიას“, ხშირად

თვრება, მის ლოდინში დამეებს ვათევ, მოვა და მაყენებს როგორც სიტყვიერ, ისე ფიზიკურ შეურაცხყოფას. რამდენჯერმე გადავწყვიტე თვითმკვლელობა, მაგრამ ბავშვს ვერ ვუღალატე. იქნებ დამეხმაროთ და გამომიყოთ თავშესაფარი, რათა ჩემს შვილთან ერთად მომეცეს ადამიანური ცხოვრების საშუალება. საუბარი დაასრულა და აღმასკომის თავჯდომარის სახელზე დაწერილი, ამავე შინაარსის განცხადებაც გადმომცა. მე მას მეუღლის შესახებ ცოტა რამ ვკითხე. მუშაობსო მითხრა, ასაკიც ახალგაზრდული დამისახელა, შემდეგ კი ჩვენს შორის ასეთი დიალოგი გაიმართა:

– იქნებ მოახერხოთ როგორმე ოჯახის შენარჩუნება.

– ოჯახის შენარჩუნება კი არა, ხელმოსაკიდი რომ მქონდეს, მაგას ციხეში გავეშვებდი.

ბოლმიანი ხმა მეცნო, თვალეებში შევხედე, რისხვაც ისაა... თქვენ ხელმოსაკიდის პრობლემა მგონი საერთოდ გაქვთ ცხოვრებაში. – გადავამოწმე ჩემო მეხსიერება მე

ამ სიტყვების გაგონებაზე მას თავისი პრობლემა თითქოს მიავიწყდა და სახეზე ღიმილმა გადაუარა.

... აჰა, შენ ისა ხარ? მე შენ ათი წელი დაგეძებდი, უნდა გამეღალახე.

– შემდეგ რატომ შეწყვიტე ძებნა?

– შემდეგ დაოჯახდი.

ეს სიტყვები თითქოს წამოსცდა, შერცხვა და ოდნავ წამოწითლდა.

– მეც დაგეძებდი, მაგრამ გასალახად არა.

შემოტანილ განცხადებას გადავხედე და სახელი, მზია, ამოვიკითხე. ამ „მაყვალას“ მზია ვინ დაარქვა – თქო, გავიფიქრე, მაგრამ გაღიძება „ვერ გავებდე“.

ერთმანეთის ამბავი ძირფესვიანად მოვიკითხეთ. როცა გაიგო, რომ დაუოჯახებელი ვიყავი, მისაყვედურა: დაგიგვიანებია, სერიოზულ ბიჭებს გოგოებთან სერიოზული საუბარი არ გეხერხებათ, ამ მხრივ თავხედები გჯობიანო. ამ თემაზე საუბრისას კიდევ ერთხელ ვურჩიე, როგორმე შვილისათვის მამა შეენარჩუნებია.

ეჰ! ზოგიერთი კაცი საერთოდ არ არის მოწოდებული გახდეს

მამა. დაიწვას ქალის ბედი, მას რომ ჭკუა ჰქონდეს, საერთოდ არ უნდა გათხოვდეს. ამ დღეებში ვილაც დეგენერატი გაზეთში წერდა ქალებს მამაკაცების მსგავსად ხელფასზე უშვილობის გადასახადი უნდა დაექვითოთო... ის „დეგენერატი“ მე ვიყავი. შევწუხდი, სიჩუმე ჩამოვარდა, ჩემს ცნობიერებაში გაიელვა იმ წერილის ისტორიამ:

* * *

იმ ხანებში საყოველთაო სახალხო განხილვისათვის გამოქვეყნებული იყო სსრ კავშირის კონსტიტუციის პროექტი.

ზემდგომიდან იყო დავალება, რომ უზრუნველგვეყო მისი განხილვის საჯაროობა და ამ საქმეში მაგალითის მიმცემი ჩვენ, პარტიული და საბჭოთა მუშაკები უნდა ვყოფილიყავით.

რამდენიმე შენიშვნა გამოვაქვეყნე, მათ შორის ისიც, ნახევრად ხუმრობით და მეგონა მან თავისი მისია შეასრულა, რადგან გამოხმაურებათა რაოდენობაში ჩაითვალა. როგორც ჩანს, მოვალეობის მოხდის მიზნით საქმე არ უნდა აკეთო. გთავაზობთ იმ წერილსაც:

თუ თანასწორობაა, თანასწორობა იყოს

კონსტიტუციის პროექტის 35 – ე მუხლში აღნიშნულია სსრ კავშირში ქალისა და მამაკაცის თანასწორუფლებიანობაზე. თუმცა პრაქტიკულ ცხოვრებაში ქალები დამსახურებულად, მაგრამ ერთ კონკრეტულ შემთხვევაში დაუმსახურებლადაც, გარკვეული პრივილეგიებით სარგებლობენ.

დაუმსახურებელ პრივილეგიად მიმაჩნია ის, რომ გაუთხოვარ ქალებს ხელფასზე არ ექვითებათ უშვილობის გადასახადი.

ოჯახის შექმნაში (შეუღლებაში) კაცისა და ქალის როლი კანონით თანაბარია, რეალურად კი სასწორი ქალების მხარეზეც

გადაიხარა, რადგან ისინი უფრო ხშირად, ვიდრე მამაკაცები, ახერხებენ შექმნან ოჯახები თავიანთ სასურველ ადამიანებთან.

ქალი მოტრფიალე ვაჟს შეუღლებაზე უარს ეუბნება. ნებით მამაკაცი მიზანს ვერ აღწევს, იძულებით მეთოდს კი კანონი კრძალავს. მამაკაცს ისლა დარჩენია გრძნობა გულში ჩაიკლას და თან უშვილობის გადასახადი იხადოს. მგონი ამ შემთხვევაში (ასეთი შემთხვევები კი პრაქტიკულ ცხოვრებაში საკმაოდ ბევრია) უფრო გამართლებული იქნებოდა უშვილობის გადასახადი პირიქით, ქალს გადაეხადა.

როგორ მოიქცეს ვაჟი? შეუღლდეს იგი ნებისმიერ სხვა ქალთან? საკითხის ასეთნაირად გაგება კანონის მიერ მამაკაცის დამცირებად მიმაჩნია, რადგან მას ამ შემთხვევაში მამაკაცი გრძნობის არმქონე ცხოველის დონემდე დაჰყავს. მაშ ქალებმაც დასთმონ და შეუღლდნენ ნებისმიერ მამაკაცთან.

უნდა გათვალისწინებული იქნას ის გარემოება, რომ უფრო ხშირად ოჯახის შექმნას აგვიანებენ და ზოგჯერ საერთოდ გაუთხოვრები რჩებიან ბუნებისაგან დაჯილდოებული, „წუნია“ ქალები და ყველა გაუთხოვარ ქალს, მამაკაცის მსგავსად, ხელფასზე დაექვეითოს უშვილობის გადასახადი – თუ თანასწორობაა, თანასწორობა იყოს.

* * *

ხანმოკლე დუმილის შემდეგ, სიჩუმე, ისევ ჩემმა თანამოსაუბრემ დაარღვია.

– ძალიან შეცვლილი ხარ, ჭაღარაც გამოგრევი, რომ გიყურებ, მგონი სიცილი საერთოდ დაგვიწყვებია.

– ყოველ შემთხვევაში არაფერზე აღარ მეცინება.

– ეგ სიტყვები დაივიწყე.

– არ შემიძლია.

– მაშინ მაპატიე, მითხრა და თვალები აემღვრა.

– საპატიებელი არაფერი გჭირს, შენ მართალი იყავი.

– მე მართალი არ ვიყავი, ვინ მკითხავდა მე შენ რა გაივლეს გულში. იმ რეპლიკით მომღიმარ ბიჭს მე გული გატკინე. შენ

კი ვაჟკაცურად მოიქეცი, მაპატიე და ამით გული მეც მატკინე. სახლში რომ მივედი, ვიტირე კიდევ. დრო რომ გავიდა, სევდა უფრო დამეუფლა. ქალაქში რომ გამოვდიოდი, თითქოს დაგეძებდი და ბოდის მოხდას ვაპირებდი. თუმცა რომ შემხვედროდი, ამის გაკეთებას ვერ შევძლებდი. შენც სულ გაუჩინარდი. შენს ადგილზე მაშინ ზოგიერთი ბიჭი მე მკვდარსა და ცოცხალს არ დამიტოვებდა შეუგინებელს. ახალგაზრდა გოგოებს კი ისეთი ბიჭები ჰგონიათ ვაჟკაცები. მეც ასეთზე შევაჩერე არჩევანი. დაიწვას ის დღე – სთქვა და ხელჩანთა გახსნა.

კარი გაიღო და კაბინეტში „პროფესიონალი“ მომჩივანი ქალი, თითქოს ჯიქურ შემოვიდა და დაჯდა. გახსნილ ხელჩანთას რომ შეხედა, გაიფიქრა, ქრთამის გადაცემის ფაქტს შევესწარიო და თვალები გაუბრწყინდა.

ჩემმა თანამოსაუბრემ კი ხელჩანთიდან ცხვირსახოცი ამოიღო, ცრემლები მოიწმინდა და გასასვლელად მოემზადა.

– დედა ხარ და პრობლემებს შეეჭიდე – ფარხმალი არ დაყარო მზია! პირველად მიემართე სახელით თხუთმეტი წლის წინ შეხვედრილ მანდილოსანს.

– დამოდღრა... მტერს მიეცა ამათთან საქმე – ჩაილაპარაკა ბოლდიანად ახლად შემოსულმა ქალმა და ცრემლმორეული მანდილოსნიდან მხარდამჭერ გამოხმაურებას ამაოდ დაელოდა.

მზიას დატოვებულ განცხადებაზე წერილობითი პასუხი გაეგზავნა. იგი არსებული კანონმდებლობის განმარტებას შეიცავდა და მეუღლეების განკარგულებაში არსებული საცხოვრებელი ფართობის სასამართლოს წესით გამიჯვნას ითვალისწინებდა. პასუხი უარყოფითი იყო. ამიტომ მე ამ მანდილოსანთან არასასიამოვნო საუბარს ველოდებოდი და შეხვედრას ვერიდებოდი. მაგარამ ჩემდა გასაკვირად მოხდა პირიქით, რამდენიმე თვე იყო გასული, იგი საკმაოდ მშვიდი და ხალისიანი მოვიდა ჩემთან და თავისი განცხადების უკან გატანა მოითხოვა. არ მინდა ჩემი ოჯახური კონფლიქტის შესახებ წერილობითი დოკუმენტი არსებობდესო.

ალბათ ოჯახი დაანგრია და გაუთხოვარი ქალის იმიჯის დამკვიდრება სურს – გავიფიქრე და მეწყინა. ოჯახში რა შეიცვალა – თქო შევეკითხე, ბევრი რამ: მეუღლემ ავტომანქანა შეიძი-

ნა, სმას შეეშვა, ოჯახშიც ადრე მოდის, საღამოობით ბავშვს ასეირნებს, მამა – შვილი ისე დაძმაკაცდნენ, რომ ოჯახი კიდევ რომ დავანგრიო, ისინი ერთმანეთს არ დაშორდებიან და მე მართო მომიწევს წამოსვლაო.

მასეთ პირობებში მეც შემიძლია შეგიკედლო – თქო, ვუთხარი მე. მაღლობელი ვარ, ჩემს შვილს ერთი მამაც ეყოფაო, მითხრა და ღიმილით გააგრძელა საუბარი:

– პირველად რომ მოვედი შენთან, მე ხომ უცხო ვიყავი შენთვის და საიდან იცოდი ჩემი სახელი?

– შენს განცხადებაში სახელი კი არა, ბიოგრაფია ეწერა შენი.

– მერედა შენ ხომ ის გვერდზე გადადე, მასში არც კი ჩაგიხედავს.

– თვალი მოგკარი.

– ქაღალდებთან მუშაობაში პროფესიონალები ხართ.

– ქაღალდების ქექვა ხომ არ იგულისხმე?

– მაგას როგორ გაკადრებ.

– შენ მე უფრო მეტიც ორჯერ მაკადრე.

– პირველად არ გიცნობდი, მეორედ კი არ ვიცოდი, რომ ის წერილი შენი იყო, არცოდნა არცოდნაა.

– შენ როდის გაიგე ჩემი სახელი?

– გვართ და სახელით, როგორც პედაგოგს „ისე გიცნობდი. შენი წერილი რომ გამოქვეყნდა – „ანგელოზები იბადებიან“, იმ დღეებში შვილი შემეძინა და ისეთი განცდა მქონდა, თითქოს ის წერილი შენ ჩემს შვილს უძღვენი და გაფასებდი, არ ვიცოდი მხოლოდ თუ ის იყავი, ავტობუსში რომ შემომელანძღე. ვერც იმას წარმოვიდგენდი, თუ იმ წერილის ავტორი ოდესმე გაუთხოვარი ქალების „დაბეგვრას“ მოითხოვდა. ის რამ დაგაწერია ბიჭო.

– გაუთხოვარი მანდილოსნების „დაბეგვრის“ შესახებ წერილი ხუმრობით დაწერე, მასთან ერთად გაზეთში სერიოზული შენიშვნებიც გამოვაქვეყნე, მაგრამ მათ ასეთი რეზონანსი არ მოჰყოლიათ.

– შენი მაინც მიკვირს, მე რომ ოჯახური პრობლემების შეჭიდების მოწოდებით გამისტუმრე, შენ შექმენი კი მაინც ოჯახი და შემდეგ უფრო დამაჯერებელი იქნება სხვისთვის ასეთი მო-

წოდება.

– ამ წელს აუცილებლად შევქმნი ოჯახს.

– შენ ისეთ ასაკში ხარ, რომ მაგ სიტყვას ვერ დაიცავ.

– დავიცავ.

სიტყვა სიტყვააო – მითხრა და მარჯვენა ხელი გამომიწოდა. მეც ხელი ხელში მივეცი. ამ პროცედურას მან „პირობა“ დაარქვა და მკაცრად გამაფრთხილა – არ დაარღვიოვო. წლის ბოლომდე ათ თვეზე მეტი იყო დარჩენილი და მწამდა, რომ ამ პირობას დავიცავდი. იმ წელს კიდევ ორჯერ შემხვდა ქუჩაში. პირველად დარჩენილი თვეები დამითვალა, მეორედ კი მითხრა – დაგჩნა სამოცდახუთი დღე.

წელი მიიწურა, საახალწლო დღესასწაულმაც ჩაიარა და სამსახურში გავედი. საღამოს საათებია, კაბინეტში ერთი მოქალაქე ზის, ისიც შემოვიდა, წარბშეკრული მოგვესალმა და მის გვერდით დაჯდა. პირისპირ დარჩენის დრო ახლოვდება. არასასიამოვნო საუბარს ველოდები და დავასწარი – დამჩნა ათი დღე.

– რომელი ლოგიკით – იყო მისი რეპლიკა.

– მე ძველი სტილით ახალ წელს ვარ დაბადებული და საოჯახო ცხოვრებაშიც იმ კალენდრით ვხელმძღვანელობ.

ჩემს პასუხს, ალბათ სახის გამომეტყველებასაც, არასერიოზული, ირონიული ელფერი დაჰკრავდა. ეს მას ეწყინა, მაგრამ ხმაც არ ამოუღია, ადგა და დაბოლმილი გავიდა.

ამას ვის გადავეყარე – გავიფიქრე ჩემთვის, ახალგაზრდობაში სულელი მიწოდა, თანამდებობაზე მყოფს – დეგენერატი. ეხლა მეონი გასალახავად იყო მოსული, ვინაა და რას ჰყოფს ცხვირს ჩემს პირად ცხოვრებაში... მეც დავიბოლმე და ფეხზე წამოვდექი. მაგიდაზე საქმიან დოკუმენტებს შორის ქაღალდში შეხვეული რაღაც შევნიშნე, ალბათ დარჩა – გავიფიქრე და ხელში ავიღე, მასში რამდენიმე ცალი თხილის ჩურჩხელის თავი მოსჩანდა... ახალი წელი მომილოცა, მერედა რატომ არაფერი მითხრა, რა დავუშავე, მე ხომ მისთვის სიკეთის მეტი არაფერი მინდა. შევწუხდი. სევდა დამეუფლა და „მედალს“ მეორე მხრიდან შევხედე: ან მე რას „ვაჩმახებ“, იმასაც ხომ ჩემთვის კარგი უნდა. ამ ხნის კაცი ვარ, რას ველოდები, ოჯახისათვის ეკონომიკური საფუძვლების შექმნის უშინაარსო ათწლეულს

ერთი წელიც დაემატა. ამ მხრივ პერსპექტივა არც მომავალში ჩანს, ბოლოს და ბოლოს ხომ უნდა დავეოჯახდე – ეკონომიკური პრობლემა ცნობიერებაში მომენტალურად მოვსხენი, „სატრფიאלო ბირჟაზე“ სიტუაციის ანალიზი კი ღამის საათებისთვის გადავდე. ის დროც დადგა: სიყვარულის ფრთადაღწეული ოცნებები გულის სიდრმეში უპერსპექტივოდ, მაგრამ მაცდურად კიაფობდნენ და არცთუ საიმედო მომავალს მიქადდნენ. პოეტის მიერ „ვნებასთან“ და „ლხენასთან“ თანაბრად ასოცირებული ამ გრძნობიდან ვნება მეტი გავიხსენე და მასაც გავემიჯნე. საკუთარი თავის ბატონ – პატრონს საუკეთესო არჩევანის გაკეთების რეალური შანსი მომეცა, მაგარამ იგი ბოლომდე „ვერ გამოვიყენე“.

აღმასკომს წინ დაძაბული სამუშაოები ელოდებოდა, მას ქალაქის მასშტაბით წლის შედეგები უნდა შეეჯამებინა და მოკლე ვადაში წარედგინა იგი რესპუბლიკის მთავრობაში. გაუთხოვარი მანდილოსნები ამ პროცესებში ჩართულნი აღმოჩნდნენ, მათთვის ხელის შეშლა და საქმიდან მოწყვეტა, მითუმეტეს კომუნისტური კაცისაგან, „ქვეყნის დალატის“ ტოლფასად მიმაჩნდა. არადა დროში ვიწვევბოდი – სიტყვა გამიტყდებოდა.

შევარჩიე ამ პროცესებისაგან შედარებით თავისუფალი მანდილოსანი და მივაკითხე. აშენდა მისი ოჯახი, დამეთანხმა და ძველი სტილით წლის დასასრულამდე ორი დღით ადრე, 12 იანვარს, დავოჯახდი.

გთავაზობთ წერილს, რომელიც მე, მზიას აზრით, მის შვილს ვუძღვენი.

ანბლოზები იბაღებიან

გაზეთი „ჭიათურის მალაროელი“ 1975წ. 23 დეკემბერი

ადამიანის აღზრდა ოჯახში, სკოლასა და საზოგადოებაში ხდება. აღმზრდელობითი თვალსაზრისით სამივე ეს ცნება ერთ მთლიანს შეადგენს და მათი გათიშვა არ შეიძლება, რადგან ოჯახი საზოგადოების შემადგენელი ნაწილია, სკოლა კი საზო-

გადოების შექმნილია.

ბოლო ხანებში ჩვენს საზოგადოებაში გაბატონდა სკოლის, ოჯახისა და საზოგადოების აღმზრდელიობითი როლის ცალ – ცალკე შეფასების ტენდენცია და ამის ინიციატორები თითქმის ყოველთვის აზვიადებენ სკოლისა და მეორე საფეხურზე აყენებენ ოჯახისა და საზოგადოების როლს ადამიანის აღზრდაში, ამის ნათელი დადასტურებაა თუნდაც ჩვენი თეატრის ერთერთი დადგმა „X მესამე“ (რ. მამულაშვილის „მერხებზე ანგელოზები სხედან“).

ცნობილია, რომ მოზარდის აღზრდა იწყება დაბადებიდან და არა სკოლაში მისი გამოცხადებიდან. სწორედ ოჯახში უხდება მოზარდს სულ პირველად დაინახოს ადამიანური ქცევები, აიღვას ენა, რომელსაც ჩვენ სკოლაში ათი წელი ვასწავლით, ბოლოს კი სიმწიფის ატესტატში ნიშანს ვუწერთ „მშობლიურ“ და არა „მასწავლებლურ“ ენაში.

იმ დროსთან შედარებით, როდესაც ენას მშობლიური უწოდეს, დღეს მშობლის როლი მოზარდის აღზრდის საქმეში კიდევ უფრო გაიზარდა, ჩვენს დროში მშობლები სკოლამდელი ასაკის ბავშვებს გაცილებით მეტს ამეცადინებენ, ვიდრე ოდესმე.

პირველ კლასში მოსულმა მოსწავლეებმა ზოგჯერ იციან ყველა ასოს დაწერა, კითხვა, თვლა, შეკრება და გამოკლება ოცის და ზოგჯერ მეტის ფარგლებში. ასე, რომ პირველ კლასში მოსული მოსწავლის გონება აღარ არის „სუფთა დაფა“, ხოლო, თუ ადამიანობასაც გავითვალისწინებთ, ეს „დაფა“ ზოგჯერ ისე დაჩხანნილია, მასზე ისეთი სისულელეები წერია, რომ არც გინდა დაიჯერო, მაგრამ რას იზამ, როდესაც ფაქტის წინაშე დგახარ.

...პირველ კლასში გაკვეთილს ვესწრებოდი. მასწავლებელმა ხათუნის ცოდნა ფრიალზე შეაფასა და მოსწავლეს ნიშანი დღიურში ჩაუწერა. ხათუნის გვერდით მჯდომ მარინას თვალებში წყენა ამოვიკითხე და თუ არ დავიჯერე, მხოლოდ იმიტომ, რომ დაჯერება არ მსურდა. ყველაფერი მოსწავლის სულში ჩახედვის ჩემს გადაჭარბებულ სწრაფვას მივაწერე და გაკვეთილის მსვლელობას დაველოდე. უეცრად მარინა ფეხზე წამოდგა და მასწავლებელს მიმართა: „პატივცემულო მასწავლებელო,

ხათუნიმ დღეს საშინაო დავალება სკოლაში შეასრულა“. ამის შემდეგ გაკვეთილის მოსმენა ვეღარ შევძელი, ფიქრებმა გამიტაცა. ვეძებდი პასუხს კითხვაზე – საიდან გაუჩნდა პირველი კლასის მოსწავლეს შურის გრძნობა.

წარმოვიდგინე ოჯახები პატარა ბავშვებით, მათი მეზობლური ურთიერთობა და უეცრად მარინას ოჯახში ვიპოვე პასუხი ჩემს კითხვაზე.

მარინა სამოსანი მოსწავლეა, როდესაც იგი სახლში მივიდა, დედამ დღიური გაუსინჯა. „ისევ სამიანი“, – მიახალა ბავშვს და დღიური მიუგდო. დედის სიტბოს მოკლებული მშვიერი მარინა უმადურად შეექცა საჭმელს. ხათუნის დედამ მარინას დედას კვეხნით უთხრა: „ხათუნიმ დღესაც ხუთიანი მოიტანა“

სალამოს მარინას „მორალი“ წაუკითხეს: „რით გჯობია გოგო ხათუნი, ჩაცმით, ტანით თუ გვარიშვილობით?“. მარინას გაცილებით მეტს ელაპარაკენ ხათუნის ხუთიანზე, ვიდრე საკუთარ სამიანზე. ასე რომ, ბავშვს ორი ბრალდება წაუყენეს: 1. რატომ მიიღო ხათუნიმ ხუთიანი და 2. რატომ მიიღო თვითონ სამიანი.

როდესაც მშობლები მარინასთან „აღმზრდელიობით“ მუშაობას მორჩებიან, იწყებენ საუბარს ეკონომიურ საკითხებზე და მარინას ხშირად ესმის გამოთქმები: „იმას უნდა ჰქონდეს მანქანა და ჩვენ არა?“, „ეჰ, ცოდნას ფასი აღარ აქვს, ეს უსწავლელი კაცი რას სჩადის!“ და სხვ. ცხადია ასეთ ოჯახში მოზარდი არც სწავლით დაინტერესდება და შურიანიც გახდება.

მაინც რომელ ასაკში შეიძლება ჩავუნერგოთ მოზარდს შურის გრძნობა? ახლა ამ კითხვაზე დავიწყე პასუხის ძებნა და პასუხსაც სოფელში, ერთი გლეხიკაცის ოჯახში წავაწყდი. პატარა ფიქრის ძუძუს მოწოვა არ სურს. „არ მოწოვ და აგერ მოვაწოვებ გიას“, – ეუბნება დედა შვილს და ხუთიოდე წლის ბიჭუნას ეძახის: „გია, მოდი შვილო, ძუძუ მოწოვე“. გია მორბის. ფიქრი გამწარებული წოვს ძუძუს და საცოდავი თვალებით შესცქერის გიას. ძუძუს წოვს არა იმიტომ, რომ რძე სურს, არამედ იმი – ტომ, რომ გიამ არ მოწოვოს იგი. ვუცქერ ამ სურათს და საშინელი განცდები მეუფლება. ნუთუ დედის ძუძუთი, დედის რძით იწყება ადამიანში შურის ჩასახვა, შურისა, რომელიც ეგოიზმის თესლია?! ნუთუ ჩვენს დედებს სხვა მეთოდი ვერ გამოუნახავთ,

რათა თავიანთ თითისტოლა ბავშვს როგორმე მოაწოვონ ძუძუ?

ზემოთმოყვანილი მაგალითებიდან ნათლად ჩანს, თუ როგორი ანგელოზები სხედან მერხებზე „ნოლი ჯგუფიდან პირველ კლასამდე“. ჩემის აზრით ფორმულირებას „მერხებზე ანგელოზები სხედან“ ორი სიტყვით შევცვლიდი – „ანგელოზები იბადებიან“.

მომავალი თაობის აღზრდის საქმეში საზოგადოების როლი განსაკუთრებით დიდია. სწორედ საზოგადოებაზეა დამოკიდებული მოსწავლეთა დაინტერესება სკოლაში სწავლით, რადგანაც სწავლა თვითმიზანი კი არ არის, არამედ სწავლა საშუალებაა მიზნის მისაღწევად, საზოგადოებაში შესაფერისი ადგილის დასაჭერად. ჩვენი მოსწავლეები სკოლაში ცოდნის მიღებით მხოლოდ მაშინ დაინტერესდებიან, როდესაც დაინახავენ, რომ საზოგადოება აფასებს მცოდნე ადამიანებს და არა მაშინ, როდესაც ხელავენ, რომ უცოდინარები განაგებენ მცოდნეების ბედს.

საქეტიკაში „მერხებზე ანგელოზები სხედან“, X – მესამე კლასის მოსწავლეებმა რწმენა დაკარგეს, როდესაც დაინახეს, რომ აბესაძე სკოლის დირექტორის გვერდით იჯდა და შემდეგ კი კომკავშირის კომიტეტის სახელით ლაპარაკობდა. გულწრფელად ვაცხადებ, რომ ასეთი აბესაძეები სკოლის დირექტორების გვერდში იშვიათად სხედან და მოსწავლეებიც სკოლაში იშვიათად კარგავენ რწმენას. საზოგადოებაში კი ასეთ აბესაძეებს ხშირად ვხედავთ მაღალი თანამდებობის პირების გვერდით და აბესაძის ყოფილი კლასელებიც მაშინ კარგავენ რწმენას.

მართალია მომავალი თაობის სწავლა – აღზრდა სკოლის პირდაპირი მოვალეობაა, მაგრამ ოჯახისა და საზოგადოების გარეშე სკოლა უძღურია გადაჭრას ის ამოცანები, რომლებიც მის წინაშე დგას.

როდესაც საკითხი მომავალი თაობის აღზრდას ეხება, ყველაფრის თავიდათავი მაინც პედაგოგია. იგი არის ოჯახის წევრიც, საზოგადოების წევრიც და სკოლის თავკაციც. ყველაზე ძვირფასი, რაც პედაგოგმა მომავალ თაობას უნდა ჩაუნერგოს, ეს არის რწმენა, რწმენადაკარგული პედაგოგი კი ამას ვერ გააკეთებს.

როდესაც მსახიობს შეხვდები, რომელიც გუშინ სცენაზე ლუარსაბის როლს თა მამობდა, დღეს კი ვენახში ბარავს და

ცხოვრებაში ჯარისკაცის მამის ტიპია, მისი, როგორც მსახიობის ავტორიტეტი შენს თვალში მაღლდება.

მაგრამ, როდესაც საზოგადოებათმცოდნეობის მასწავლებელს შეხვდები, რომელიც გუშინ გაკვეთილზე კომუნიზმის აშენებაზე გესაუბრობდა, დღეს კი ამავე თემაზე ახლო მეგობართან ირონიულად საუბრობს, ასეთი პედაგოგის ავტორიტეტი უსასრულობამდე მცირდება.

რწმენადაკარგული პედაგოგი სკოლის მტერია. მის მიერ გაკვეთილზე ნათქვამი რუსთაველის სიტყვები: „ბოროტსა სძლია კეთილმან, არსება მისი გრძელია“, ყოველგვარ დამაჯერებლობას მოკლებულია. თვით რუსთაველსაც რომ ამ მასწავლებლის ხმა გაეგონა, ალბათ თავისივე ლექსს ვერ იცნობდა და იტყოდა: „არა, მე ეს ასე არ დამიწერიაო“. როგორც მასწავლებლის, ასევე მოსწავლის რწმენის დაკარგვის მიზეზი კი ისევ საზოგადოებაში უნდა ვეძიოთ. როგორ უნდა დაუშვტკიცოთ მოსწავლეებს ისტორიული პროგრესი, როდესაც მას სცენიდან ხმამაღლა ეძახიან: „მაშინდელი ქართველობა ერთი კი არა, ასი პაატას თავი ღირდა, პაატა რომ ცოცხალი ყოფილიყო, დღეს ის თავს აღარ დასდებდა, არც მამა გაიმეტებდა შვილს საამისოდ“. განა ცოტა თავდადების მაგალითები ჩვენს დროში?!

საზოგადოება თავისი დადებითი და უარყოფითი მხარეებით მთლიანობაში უნდა დავინახოთ და მასზე შეხედულებაც აქედან გამომდინარე უნდა შევიმუშაოთ. წინააღმდეგ შემთხვევაში პესიმისტები, ან მეტისმეტად ოპტიმისტები გავხდებით. ხორცმეტეები საზოგადოებაში ყოველთვის იყვნენ და არიან დღესაც, მაგრამ მათ ისტორია არ შეუცვლიათ. ისტორია თავისი გზით მიდის. ისტორიას არ სცალია და ვერც მომავალში მოიცლის ყურადღება გაამახვილოს ასეთ ხორცმეტეებზე.

მომავალი თაობის აღზრდა ოჯახის, სკოლისა და საზოგადოების ერთი საერთო ამოცანაა. ერთი ამოცანის სამად გაყოფა კი არ შეიძლება.

ანგელოზები იბადებიან!

ცოცხალი კალა

სამხედრო ტერმინოლოგიაში ჯარისკაცი იარაღის ერთერთ სახეობად – „ცოცხალ ძალად“ მოიხსენიება. ამ ძალისადმი დამოკიდებულება ერის კულტურის ერთერთი მაჩვენებელია. სამხედრო ხელოვნებასთან დაკავშირებით შთამბეჭდავია დიდი მგოსნის, შოთა რუსთაველის ბრძნული აზრები, იგი გონება-გამჭრიახი სარდლის როლში გვევლინება და „აკომპლექტებს“ ჯარს დევიზით – „დიდთა რას ვაქნევთ ლაშქართა? კარგი გვინდან და ცოტანი“. შემდეგ კი გვემავს საბრძოლო ოპერაციას დევიზით – „ასი ათასსა აჯობებს, თუ გამორჩევით მქმნელია“ (საგულისხმოა, რომ ექვსი საუკუნის შემდეგ, მხედრთმთავარ სუფოროვის იგივე იდეა – „მოიგე ხერხით და არა ძალით“ – მრავალეროვანი საბჭოთა ხალხების ბრძოლების ისტორიაში პირველ სიტყვად და დევიზათ იყო აღიარებული.)

საბრძოლო ოპერაციის დამთავრების შემდეგ რუსთაველი კვლავ უდიდესი ჰუმანისტია, იგი თითქოს გვეხვეწება – „ოდეს მტერსა მოერიო, ნუღარ მოჰკლავ“ – ო..., „სპა უბრალოა, ნუ დაჰზოცთ, ვჭირ ამად გულმდუღარია“ – ო.

რუსთაველისა და ვაჟა – ფშაველასთვის „სპა“ და „მუცალი“ ვაჟაკები არიან, მიუხედავად იმისა სად დგანან ისინი. სამწუხაროა, რომ ამ გენიოსთა სამშობლოში, დღეს, ზოგიერთი პოლიტიკოსისათვის გვერდში მდგომი მიტინგის მონაწილე ვაჟაკები, ბარიკადის მეორე მხარეზე მდგომი მისი ტყუპისცალი კი ლაჩარი, მოღალატე ან მარიონეტია.

პირადად მე, როგორც სსრ კავშირის მოქალაქე, სამხედრო – სავალდებულო სამსახურს ყოფილ გერმანიის დემოკრატიულ რესპუბლიკაში გავდიოდი. ჩვენი „სამხედრო ქალაქი“ იზოლირებული იყო მოსახლეობიდან, მაგრამ პერიოდულად, მოკლე ვადით, გავდიოდით ქალაქშიც. ზოგჯერ ვეხმარებოდით მოსახლეობას მოსავლის აღებაში, სხვადასხვაგვარ სტიქიურ უბედურებათა შედეგების ლიკვიდაციაში და სხვა. გერმანელები ყოველთვის მოკრძალებით და თავაზიანად გვექცეოდნენ საბჭოთა ჯარისკაცებს. იმ დროს მე ეს სრულებითაც არ მიკვირდა, რადგან მჯეროდა, რომ ვიდექი მსოფლიო მშვიდობის სადარაჯოზე

და ვიცავდი თვით გერმანელი ხალხის უსაფრთხოებასაც.

დღეს კი მჯერა, რომ გერმანელი მოსახლეობის მხრიდან საბჭოთა ჯარისკაცისადმი გულთბილი დამოკიდებულება განპირობებული იყო მათი მაღალი მოქალაქეობრივი შეგნებით, რწმენით იმისა, რომ ჯარისკაცს დიდი პოლიტიკისა არაფერი ეკითხება და იგი მხოლოდ კონსტიტუციურ ვალს იხდის თავისი ქვეყნის წინაშე.

დემობილიზაციიდან რამდენიმე წლის შემდეგ ინტერნაციონალურ თემაზე შეთხზულ მოთხრობებზე კონკურსი გამოცხადდა. გერმანელი ხალხისა და ჯარისკაცის ურთიერთობასთან დაკავშირებული არაერთი ნამდვილი ამბიდან ერთერთი მოთხრობად ვაქციე და საკონკურსოდ წარვადგინე. შემდგომში ის მოთხრობა, ოდნავ შემოკლებით, მაგრამ საკმაოდ სახეშეცვლილი გამომცემლობა „ნაკადულმა“ გამოაქვეყნა („ციცინათელა“).

მოთხრობის სათაურს – „შუქი აღმოსავლეთიდან“ – პოლიტიკური ელფერი დაჰკრავს, მაგრამ აქ მთავარი ისაა, რომ განსაცდელში მყოფთათვის იმედის ნაპერწკალი აღმოსავლეთიდან მოიაზრება. რაც შეეხება პოლიტიკურს, იყო მისი გავლენაც. იმ დროისათვის ევროპის კომუნისტური მომავალი – „გაწითლება“ – უფრო პროგრესულად და რეალურად მეჩვენებოდა, ვიდრე ფაშისტური. – „ევროპის გაწმენდა მოლაყებე კომუნისტებისაგან“... დრონი მეფობენ.

გთავაზობთ მოთხრობას პირვანდელი სახით:

შუქი აღმოსავლეთიდან

მთის უსწორმასწორო გზაზე დიდი სიჩქარით მიმავალი სამხედრო ავტომობილი მოულოდნელად შედგა. მოუკლავს ამ ბებერს! – იყვირა რიგითმა ჯარისკაცმა ივანოვმა, მანქანიდან ჩამოხტა და იქვე მდგომ მოხუცზე ხიშტი აღმართა. შესდექ ივანოვ! მკაცრი ტონით გასცა ბრძანება მძღოლის გვერდით მჯდომმა კაპიტანმა სმირნოვმა. ივანოვი, თანახმად მკაცრად დადგენილი სამხედრო წესისა, ადგილზე გაქეკავადა. მოხუცი სწრაფად შემობრუნდა. თავზემით შემართული ხიშტი, რომ დაინახა, ოდნავ

შეერთა და სწრაფად წარმოთქვა: „დრუჟბა“, „დრუჟბა“...

მოხუცი თვალეში შესცქეროდა გაოგნებულ ივანოვს. სამხედრო მანქანიდან სამი საბჭოთა ოფიცერი გადმოვიდა. მუხის ძირში სისხლით დასერილი საბჭოთა სერჟანტი ესვენა. ტანსაცმლის ნახევები და მუხის ფესვზე დასობილი მონადირის ღანაც წითლად იყო შეღებილი.

* * *

ამ დღეებში ივანოვის ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი მოვლენები მოხდა. რამდენიმე დღის წინ მან სამხედრო ფიცი მიიღო, შემდეგ კი ძვირფასი სამხედრო ტექნიკა ჩაიბარა. გუშინდელ „ბავშვს“ ამხელა ნდობა გამოუცხადეს.

შუალამით „განგაშის“ სიგნალმა ასეულის ყველა საძინებელ ოთახში შეაღწია. ჯარისკაცი ივანოვი, რომელსაც პირველად ესმოდა ეს ხმა, სწრაფად წამოდგა საწოლიდან და შუქი აანთო. განგაშის დროს შუქშენილბაა საჭირო ივანოვ. მშვიდად უთხრა სერჟანტმა მამულაშვილმა. ივანოვმა შუქი გამორთო.

სერჟანტ მამულაშვილს რამდენიმე თვე დარჩა დემობილიზაციამდე. გუშინდელი დღესავით ახსოვს მას თავისი სამხედრო სამსახურის პირველი დღეები. დასაწყისში გაუჭირდა, მაგრამ ყოველივე დასძლია, ბრწყინვალედ დაეუფლა სამხედრო საქმეს და ოცმეთაურ პოპოვის დემობილიზაციის შემდეგ მის თანამდებობაზე დანიშნეს.

რამდენიმე წუთში დატოვა ასეულმა თავისი ადგილსამყოფელი და საწვრთნელი მოედნისაკენ გაეშურა. მამულაშვილის ეკიპაჟს მძლოლი აკლდა. ივანოვი დაზვერვის ხერხებისა და ამოცანების გაცნობის მიზნით მზვერავთა ჯგუფის ავტომობილს გააყოლეს. მამულაშვილი მარტო დარჩა. იგი თვითონ მიუჯდა საჭეს და საბრძოლო მანქანების რიგში სულ ბოლოს მოექცა. „ჩამკეტი“, ასე ეწოდებოდა ბოლოს მიმავალ სამხედრო მანქანას. მას ყოველთვის დახელოვნებული ეკიპაჟი მართავდა და ყველას ეხმარებოდა რაიმე ტექნიკური უწყესრიგობის შემთხვევაში.

რამდენიმე საათის შემდეგ მანქანებმა ცენტრალური გზიდან გადაუხვიეს და ტყეში, მეტად რთულ პირობებში გააგრძელეს გზა. უცებ მამულაშვილმა შეამჩნია, რომ საჭე არ ემორჩილებოდა, სწრაფად შეაჩერა მანქანა და დაბლა ჩამოვიდა. აღმოჩნდა, რომ საბურავი რაღაც მახვილ საგანს გაეჭრა და თანდათან ეშვებოდა. მისი შეცვლა აუცილებელი იყო. ამასობაში მამულაშვილი წინ მიმავალ მანქანებს საკმაო მანძილით ჩამორჩა. ფიქრის დრო აღარ იყო. სერჟანტმა სწრაფად მონახა ამწე, რადგან მაგარი ადგილი სხვაგან არსად ჩანდა, შეხოხდა მანქანის ქვეშ, ამწე მაგარ ადგილზე დააყენა და მანქანის აწევა დაიწყო. ეყოფა, გაივლო გულში და გამოსასვლელად მოემზადა. მოულოდნელად ამწე გადაბრუნდა და მანქანა წინა ხიდიტ მამულაშვილს მუცელზე დაეცა. სერჟანტი სასწაულს გადაეჩინა. მანქანის წინა ხიდი ზუსტად იმდენზე ჩასულიყო მიწაში, რომ მამულაშვილს გაჭყლების საფრთხე არ ემუქრებოდა, მაგრამ არც განძრევა შეეძლო. ტყავის კურტკაც ხიდს გამოსდებოდა და მამულაშვილი ზედ მიბმული აღმოჩნდა. თავის დაღწევის ყოველგვარი ცდა უშედეგო იყო.

წყნარ ღამეში სერჟანტს რაღაც ხმა შემოესმა, იქნებ თანამებრძოლებმა გაიგეს ჩემი ჩამორჩენის ამბავი და დახმარებისათვის მომაკითხეს – გაიფიქრა და სმენად იქცა. ხმა თანდათან ახლოვდებოდა, შემდეგ შეწყდა. ნუთუ მომეჩვენა, იქნებ გრძნობას ვკარგავ... სუნთქვა გაუჭირდა... მუცელზე დაწოლა უფრო მეტად იგრძნო. თითქოს მანქანის ხიდი მიწის სიღრმეში მიიწვედა. დახმარების მოლოდინის ყოველი წამი წუთს უტოლდებოდა.

ღამით ტყეში ნისლი ჩამოწვა და სიბნელემ დაისადგურა. მამულაშვილის საბრძოლო მანქანის კაბინის თავზე დამაგრებული შორსმანათლებელი შუქები განათების მხრივ ადგილზე უკუეფექტს იძლეოდნენ. ისინი ზემოდან დაჰყურებდნენ მწვანეში ჩაფლულ გერმანულ სოფელს და ზღაპრულ ფერებში წარმოაჩენდნენ მას.

სოფლის თავში, ბუნების რელიეფთან ჰარმონიულად შერწყმულ ლამაზ სახლში, 17 წლის შვილიშვილთან ერთად, ცხოვრობდა გერმანელი მოხუცი ჰანსი. რამდენიმე წლის წინ სოფლის სამეზავრო ტრანსპორტზე მომხდარმა უბედურმა შემთხვევამ მოხუცის შვილი და რძალი შეიწირა. ამ ტრაგედიამ მთელი რაიონი შესძრა და თუ დღეს ბაბუა და შვილიშვილი ცოცხლები იყვნენ, ამ სიკეთეს ისინი ერთმანეთს უმაღლოდნენ.

ფანჯრიდან შემოჭრილმა შუქმა ზედ გულმკერდზე დაანათა მძინარე ქალიშვილს. მანდილოსანი შეკრთა და თვალები გაახილა. შუქი აღმოსავლეთიდან იყო. ქალიშვილი საგონებელში ჩავარდა. აგერ უკვე ხუთი წელია, რაც ამ პატარა ოთახში ეძინა ილზას და ასეთი უცნაური რამ არ ენახა. ერთხანს ბაბუას გაღვიძება დააპირა, შემდეგ კი გაიფიქრა, დადლილს ძილი გაუტყდებო, განზრახვა შეცვალა და თვალებზე ზეწარი გადაიფარა. უცნაურმა სიზმარმა კვლავ გააღვიძა ილზა. იგი ფეხზე წამოდგა, ხალათი მოიცვა, მეზობელ ოთახში გავიდა, ბაბუა გააღვიძა და ყველაფერი უამბო. მოხუცი ჰანსი საგონებელში ჩავარდა. ავტომობილის შუქს წააგავს, მაგრამ იმ მთაზე საავტომობილო გზა არ გადადის, შესაძლოა საბჭოთა საბრძოლო მანქანა იყოს, ის ყველგან დადის – სთქვა მოხუცმა. ახლა ერთ ადგილზე მანქანის დიდი ხნით დგომის მიზეზზე დაიწყეს საუბარი ბაბუა – შვილიშვილმა. შესაძლოა რაღაც უჭირთ – სთქვა მოხუცმა.

– ბაბუა, ავიდეთ იქნებ მართლა რაიმე უჭირთ, გახსოვს როგორ კეთილსინდისიერად დაეხმარნენ ჩვენ სოფელს საბჭოთა ჯარისკაცები ხანძრის ჩაქრობაში?

– მახსოვს შვილო და დანმარებას არ დავმადლი, მაგრამ ჩვენი დანმარება მათ არ სჭირდებათ, ისინი მარტო არ იქნებიან.

შვილიშვილის დაჟინებულმა მოთხოვნამ ჰანსი აიძულა განზრახვა შეეცვალა: – რახან არ იშლი, მე ავალ, შენი ამოსვლა კი არაა საჭირო – უთხრა ბაბუამ შვილიშვილს, ტანთ ჩაიცვა, მონადირის დანა ჯიბეში ჩაიდო და მთის ტყიან ბილიკს შეუყვია.

მაღლე მიუახლოვდა მოხუცი ნიშანში ამოღებულ ადგილს, შეჩერდა და მიდამო დახვერა. მოხუცს ადამიანის კვნესა შემოეს-

მა. ყურს არ დაუჯერა. რამდენიმე ნაბიჯით ფრთხილად წინ წაიწია და კვლავ შეჩერდა. კვნესა მოხუცისათვის გაუგებარმა სიტყვამ „დედა“ , „დედა“ შეცვალა. მხეცმა თუ დაიმართოხელა კაცი – გაივლო გულში მოხუცმა და დანა გაშალა. მოხუცი ფრთხილად მიიწევდა წინ და ფიქრობდა, განსაცდელში მყოფი საბჭოთა ჯარისკაცი უნდა იყოს, გაჭირვებულისათვის პირველი უებარი წამალი იმედიანი სიტყვაა, მე კი საბჭოური არცერთი სიტყვა არ ვიცი. უცებ მოაგონდა, რომ იმ დღეებში ხე – ტყის დამამზადებელმა ბრიგადამ საბჭოური ხერხი „დრუჟბა“ შეიძინა. გაახსენდა ხალხის ნათქვამი „დრუჟბა“ რუსული სიტყვაა და მეგობრობას ნიშნავსო. ახლა იმედიანად მიიწევდა მოხუცი წინ, ცივი იარაღიც ხელში ეჭირა და იმედიანი სიტყვაც იცოდა. ერთხელ კიდევ შეჩერდა, გამეფებულ სიწყნარეში ადამიანის კვნესა კიდევ უფრო გამოიკვეთა.

მოულოდნელად მომაკვდავის უიმედობის წყვედიანი გაარღვია მოხუცის მჭექარე ხმამ – „დრუჟბა“! „დრუჟბა“! წამიერად კვნესა შეწყდა და სიწყნარე ჩამოვარდა, რომელიც მოხუცის აჩქარებულმა ფეხის ხმამ დაარღვია. მოხუცი საბრძოლო მანქანას კინალამ დაეჯახა. კვნესა სწორედ მანქანის ქვეშიდან ისმოდა. თავდაპირველად მოხუცმა სიბნელეში ვერაფერი გაარჩია, მომაკვდავს ხელებით შეეხო და „დრუჟბა“, „დრუჟბას“ ძახილით აგრძნობინებდა, ნუ გეშინია, შენს დასახმარებლად მოვედიო.

მოხუცი მალევე მოეგო გონს, კურტკა ზედ ხიდთან მიაჭრა, რის ვაივაგლახით მომაკვდავი მანქანის ქვეშიდან გამოათრია და მუხის ძირას გულაღმა დააწვინა. თვითონ კი შემადლებულ ადგილზე შედგა და მოჩვენებითი სიმშვიდით შვილიშვილს გადასძახა: აქ ჩვენი ნაცნობები ყოფილან, წყალი სწყურიათ და წამოიღე, უკვე ინათლა და არ შეგეშინდესო.

ტყავის კურტკის გაჭრის დროს მოხუცს სერჟანტისთვის უნებლიედ მუცელზე დანა გაეკრა. მოხუცმა კურტკის სარჩულის ნახევრებით შეუჩერა დაჭრილს სისხლდენა. მალე ილზაც მოვიდა. ბაბუამ და შვილიშვილმა მომაკვდავი მოასულიერეს.

მოხუცმა ილზა კვლავ სოფელში გააგზავნა და რამდენიმე კაცის ამოყვანა დაავალა.

კაპიტანმა სმირნოვმა მოხუცს ხელი მაგრად ჩამოართვა და გერმანულ ენაზე გამოელაპარაკა. ივანოვი, თუმცა გერმანული ენა არ იცოდა, მიხვდა, რომ მოხუცს მამულაშვილი კი არ მოეკლა, სიკვდილისაგან ეხსნა.

მოხუცის დაჟინებული მოთხოვნით მამულაშვილი მის სახლში ჩაიყვანეს და სწორედ იმ საწოლზე მოათავსეს, რომელსაც მამულაშვილის საბრძოლო მანქანამ საბედისწერო შუქი მიანათა, ილზამ კი დროებით სხვა ოთახში გადაინაცვლა. პოლკის უფროსმა ბრძანა ავადმყოფი ჰოსპიტალში გადაეყვანათ, მაგრამ, როდესაც მოახსენეს, ავადმყოფს მკურნალობს სოფლის საემოდ დახელოვნებული ექიმი, გერმანელ გლეხს კი დიდ პატივად მიაჩნია ჯარისკაცის დახმარებაო, ბრძანება შეცვალა.

სიცოცხლე და სიხარული შემოიტანა ქართველმა სერჟანტმა ჰანსის ოჯახში. მოხუცი თავს ბედნიერად გრძნობდა, უხაროდა, რომ ერთი სიცოცხლე სიკვდილს ხელიდან გამოსტაცა და შორს, საზღვარს იქით ვიღაც დედა არ აატირა. რამდენიმე დღეში დადგა გოჩა ფეხზე და ილზასთან ერთად სოფელი დაათვალიერა. გოჩა ხედავდა, რომ მის გამო ბაბუა და შვილიშვილი საშემოდგომო საქმიანობაში ჩამორჩნენ და რამდენჯერმე მათ სამუშაოდაც გაჰყვა, იგი ენერგიულად შრომობდა. ილზაც მას ტოლს არ უდებდა. საღამოობით კი დაღლილები, ნაცვლად დასვენებისა სასეირნოდ დადიოდნენ.

ერთ საღამოს ილზა და გოჩა მდინარის ნაპირზე ისხდნენ, მოულოდნელად ილზა შეკრთა, გოჩამ მის მზერას თვალი გააყოლა და მდინარის მეორე ნაპირზე მომდგარი სამხედრო მანქანა დაინახა. შენს წასაყვანად მოვიდნენ გოჩა, ნაღვლიანად სთქვა ილზამ. საბჭოთა მეომრებმა მანქანა ჰანსის ეზოსთან მიაყენეს, თვითონ კი ეზოში შევიდნენ. მოხუცი ეზოში გამოეგება მოსულებს. კაპიტანმა სმირნოვმა მადლობა გადაუხადა მოხუცს ჯარისკაცის გადარჩენისათვის.

მოხუცმა ივანოვს მხრებზე ფაქიზად ხელი დაადო და ღიმილიანი სახით თვალებში შესციცინებდა, თითქოს ეუბნებოდა — გახსოვს რომ მკლავდით? კაპიტანმა შენიშნა ივანოვის უხერ-

ხულობა და ბრძანების ტონით წარმოსთქვა: – გამოსწორე შეცდომა ივანოვ! ივანოვმა ავტომობილიდან ქსოვილში შეხვეული რაღაც საგანი გადმოიღო და მოხუცს საჩუქრად გადასცა. მოხუცმა ქსოვილი გახსნა და აღტაცებით წამოიძახა – „დრუჟბა“!

დაე ეს საბჭოური ხერხი ყოფილიყოს საწინდარი თქვენს ოჯახისა და საბჭოთა ჯარისკაცის დამეგობრებისა – უთხრა კაპიტანმა მოხუცს და მარჯვენა ხელი მაგრად ჩამოართვა.

მოვლენათა ეპიცენტრში მყოფ გოჩას იღზა ბავშვური მოკრძალებით შორიახლო უტრიალებდა, შემდეგ კი თავის ოთახში ავიდა და ამ სცენას იმ ფანჯრიდან დაჰყურებდა, საიდანაც რამდენიმე დღის წინ ის საბედისწერო შუქმა გააღვიძა. გოჩამ შენიშნა ეს, ავიდა მასთან და გამოემშვიდობა. სევდიანი ღიმილი გაცვალებს ქალ – ვაჟმა. ღიმილი, რომელიც თან სდევს „განშორების სიმძიმეს“.

მებრძოლები ავტომანქანისაკენ გაემართნენ. მოხუცმა ხელკავი გაუკეთა გოჩას და ავტომანქანამდე მიაცილა. არდავიწყების გულწრფელი სურვილი აერთიანებდა მათი სახეების გამომეტყველებას.

ხმოვანი სიგნალით გამოემშვიდობნენ მებრძოლები გერმანულ ოჯახს.

ეზოში მეზობლის პატარა ბიჭი ცნობისმოყვარეობით ათვალთვლებდა ჰანსის საჩუქარს და მის ხელში აღებდა ცდილობდა.

ჯერ ვერ ასწევ, „დრუჟბა“ მძიმეა ბაბუა – უთხრა მოხუცმა ბავშვს, შემდეგ მაგრად ჩაჰკიდა მარჯვენა ხელი მძიმე ტვირთს და სახლში შეიტანა.

სარჩევი

ავტორისაგან	3
„წითელი“ ერისკაცები	5
„აღმასვლა“	24
აპარატის მუშაკის ტვირთი.....	26
„მარადმწვანები“	28
ინტრიგანი	32
საეჭვო ავტოგრაფი	38
ადამიანური სითბო	40
უმადლესი სასწავლებლების ღიმიტები	41
ქალაქის სტუმრები.....	44
სხვადასხვა ღრის დაწერილიწერილები.....	47
„როცა ქარი ქრის და ავდარია...“	47
პოეზია.....	52
ღია წერილი ბატონ როსტომ ტაბატაძეს.	52
„რაც მომივა დავითაო...“	58
ღალატი?	63
„პასუხის პასუხი“.....	65
გავუფრთხილდეთ რუსთაველს!	68
ციური მნათობები მოღრუბლულ ცაზე?!	69
„...კვერთხი ეშმაკთა ძირისა“	71
ბედკრული სააკაძე.....	72
ღიმილის მოგვრელი ეპიზოდები	78
ბიუროკრატის მაძიებელი	78
ორშაბათის თათბირი	81
„ფოსტა“	82
მოქალაქეთა მიღება.....	83
ინფორმაციები	86
დროშები და მედლები.....	88
„ძველი ბიჭი“	93
ექიმმა ექიმს „დიაგნოზი“ დაუსვა	94
„მთელი ძალაუფლება საბჭოებს! „.....	94

ახალი ამბავი	95
სამახსოვრო საჩუქარი	96
ანონიმჩიკი	96
„პაციენტები“	98
„ხუღონჰესი“	102
მოტყუებული ელენა	102
მატარებლის მოლოდინში	104
„ნატოს სკოლა“	105
„სვისტოკიანი კაცი“	112
ბიოგრაფიული მკითხვლები	116
ობოლი სტუდენტების ბედი	116
მანდილოსნის თვალები.....	120
თუ თანასწორობაა, თანასწორობა იყოს	123
ანგელოზები იბადებიან.....	128
ცოცხალი ძალა.....	133
შუქი აღმოსავლეთიდან	134

დაიბეჭდა
შპს „ფავორიტი პრინტი“

ISBN 978-9941-0-4472-4

9 789941 044724